

POLIS

ЖУРНАЛ ЗА ПОЛИТИКА И СИГУРНОСТ

февруари 2023 No 1

„ Демокрация! - журнал, подкаст и кръгли маси за политика и общество“ се осъществява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по Фонд Активни граждани България (**www.activecitizensfund.bg**) в рамките на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство“.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България (**www.activecitizensfund.bg**) по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от ИНСТИТУТ ДЕМОКРАЦИЯ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Главен редактор / Editor-in-Chief
Иван Куцаров / Ivan Koutzaroff

Водещ консултант / Lead Consultant
Руслан Трад / Ruslan Trad

Редактор / Subeditor
Александър Карагеоргиев / Alexander Karageorgiev

Коректор / Proof-reader
Десислава Михайлова / Desislava Mihaylova

Креативен директор / Creative Director:
Надя Д. Манинг / Nadia D. Maning

Автори / Authors:
доктор Александър Стоянов / Dr. Alexander Stoyanov
Андрей Гюров / Andrey Giurov
доктор Ася Методиева / Dr. Asya Metodieva
доцент Велизар Шаламанов / Dr. Velizar Shalamanov
доцент Георги Цветков / Dr. Georgi Tsvetkov
доктор Димитър Ганев / Dr. Dimitar Ganev
Мина Киркова / Mina Kirkova
Радан Кънев / Radan Kanev
Тихомир Христов / Tihomir Hristov

www. dem.bg
polis@dem.bg
+359 (0) 876 775 170

корица :
Хората се събират пред руското посолство във Вашингтон на протест срещу руското нахлуване в Украйна. четвъртък, 24 февруари 2022 г.
AP Photo/Susan Walsh

корица 2
Хора държат свещи, докато участват в молитвено бдение в знак на протест срещу руската инвазия в Украйна на площад Свети Петър, във Ватикана. сряда, 2 март 2022 г.
AP Photo/Andrew Medichini

POLIS
ЖУРНАЛ ЗА ПОЛИТИКА И СИГУРНОСТ

I SSN 2815- 4509
9 772815 450004 01

институт Демокрация

Издател / Publisher:
Институт Демокрация / Institute Democracy
тираж : 1 000











СЪДЪРЖАНИЕ

5 **В битка за полиса**
Иван Куцаров

9 **Войната в Украйна е възможност за България да разшири влиянието си**
Руслан Трад

15 **Мястото на Украйна в руската истории**
Александър Стоянов

27 **Променящата се роля на България покрай войната в Украйна**
Радан Кънев

31 **Четвърта статия: Обществено мнение за войната в Украйна**
Димитър Ганев

43 **Как руската пропаганда се опитва да формира настроения в България**
Мина Киркова

49 **Войната срещу Украйна - настоящи и бъдещи рискове за България**
Тихомир Христов

55 **Международни бойци**
Ася Методиева

63 **Отбрана и устойчива демокрация**
Д-р Велизар Шаламанов

75 **България и военната помощ за Украйна - практически измерения**
Георги Цветков

81 **За външната политика на европейска България**
Андрей Гюров

87 **Войната в Украйна и моралният въпрос пред България**
Александър Карагеоргиев



Дим се издига от база на противовъздушната отбрана след очевидно руски удар в Мариупол, Украйна, четвъртък, 24 февруари 2022 г.
Руските войски стартират очакваната атака срещу Украйна.
AP Photo/Evgeniy Maloletka



В битка за полиса

Иван Куцаров е политолог и експерт комуникации.

Колумнист и автор в български медии, създател на няколко национални хуманитарни и граждански кампании.

През последните 18 години е част неправителствения сектор с интерес към развитието на гражданското общество.

Опитът му в частния сектор включва консултации и управление, както и мениджърски опит в два хотелски комплекса.

Когато персийският владетел Ксеркс I напада Гърция, атиняните се обръщат към мъдростта на пророчицата от Делфи, която казва, че *„Атина ще се спаси зад дървени стени“*.

Аргументите надделяват в полза на това и мнозина вярват, че предсказанието посочва храстите, които заобикалят Акропола.

Темистокъл има свое тълкование: дървените стени, казва той, са не друго, а флотилията от кораби, която така устремено са строили през последните три години. Атиняните изоставят крепостта, качват се на корабите ѝ така спасяват полиса.

Не искаме следващите редове да бъдат осмислени в патетиката, на която се наситихме през годините на политически блокаж, но е нужно да напомним за силата на аспекти от живота ни, които сме забравили.

Полисът е много повече от град. В неговата същност са общността, принципите и хората, които го съставят.
Гражданството, в неговия класически смисъл, е състояние на духа и не може да бъде ограничено от стени.

Полисът съществува навсякъде, където има образовани, смирени и вярващи в демокрацията граждани.

POLIS е заявка, че е време българското гражданство, което се е скрило зад своите дървени стени, да даде отпор на онези тенденции, които причиняват загниване на важни граждански принципи и подронват вярата в основните институции.

Твърде дълго обществото стои встрани от онези, които не просто искат да опожарят градовете, но и целят да премахнат крехките основни на демокрацията.

Неглижирането на образованието, издигането на политици въз основа на популистки идеи, корупцията и подценяването на влиянието на социалните мрежи, създадоха пропаст в обществото, която се задълбочава с всеки изминал ден.

Дискурсът не е дали и колко сме сгрешили някъде, а можем ли да поправим щетите.

Мисията на този журнал е да си припомним, че трябва да защитаваме **„полиса“** с всички възможни средства.

Разбира се, не е учудващо, че фокусът на първия брой е насочен към войната в Украйна. Конфликтът, предизвикан от две инвазии на Руската федерация в рамките на осем години, се случва в непосредствена близост до българските граници и зони на влияние. Хибридните действия на Москва и използването на широка пропагандна кампания, предвести нахлуването на военните сили.

Същите способи, които познаваме от българската история: изкривяването на исторически процеси, инфилтрация на политически и военен елит, смачкването на общественото доверие, както в рамките на самата общност, така и обратно - от обществото в посока институциите, са прилагани и в Украйна много преди инвазията от февруари 2022 г.

Войната в Украйна постави под натиск международното право, предизвика трусове в ООН, доведе до преосмисляне на стратегически

концепции и най-вече - даде повод да се зададе въпросът дали светът се връща в периода на големите войни.

Трябва да припомним, че в продължение на близо десет години Руската федерация е окупирала части от Украйна.
В периода след януари 2021 г., агресията придоби измерения на пълномащабна война, чийто последици се усещат в глобален размер.

За първи път от дълго време, демократичният свят бе обединен от една обща идея и кауза - да подкрепи Украйна и народът й. Ролята на България в тази битка не е никак малка и тепърва ще се засилва, а подпомагането на украинската армия се осъзнава вече в по-широкия контекст на промените в сигурността на европейския континент.

Заемането на българската позиция в подкрепа на Украйна не е просто демократичен акт, но и патриотично действие в защита на над двеста хиляди души с българско самосъзнание в Одеска, Запорожка и Днепропетровска област.

Към тях можем да добавим и още триста хиляди българи в Молдова, която е следваща в списъка на заплашени независими държави от агресивните действия на Руската федерация.

В следващите страници ще намерите гледните точки на автори, които са експерти в своята област.

Всеки от включените текстове в настоящия първи брой е не само опит за своеобразно пророкуване на бъдещето на нашия „полис“, но и защита на евро-атлантическия път на България.

Войната в Украйна даде поле за засилване на кресливия популизъм и насложените през годините исторически митове и легенди, които **доктор Александър Стоянов** развенчава в своята статия и ни дава знанията за историческия контекст на конфликта.

Разказът бива допълнен с текста на експерта **Мина Киркова** за модерното измерение на този проблем - фалшивите новини и руската пропаганда, които формират общественото настроение в страната ни.

Радан Кънев е от малкото политици, които от години предупреждават за опасността надвиснала над България и ни разказва за променящата се роля на страната ни.

Естествено продължение на този разговор, е текстът на **Андрей Гюров** от „Продължаваме Промяната“, партия, която успя въпреки целия натиск не само да подкрепи Украйна, но и да постави името на България на световната политическа карта след години недоверие от страна на евроатлантическите ни партньори.

Обществената среда се променя и доктор **Димитър Ганев** ясно показва трансформирането на тенденциите в месеците след втората инвазия на руската армия през февруари 2022 г.

Десетилетията умишлено приравняване на културни и исторически симпатии с политика обаче ни водят до моралния въпрос кое е важното за България и европейския ни път - отговори, които търси **Александър Карагеоргиев**.

Рисковете от тази промяна на политическата класа и общественото мнение в подкрепа на Украйна, са изключителни за България и анализаторът **Тихомир Христов** успява да ги представи ясно.

Изследователят **доктор Ася Методиева** обръща внимание на друг проблем за националната ни сигурност - чуждите бойци във войната в Украйна и ролята на България и Балканите в тази тенденция.

POLIS първоначално е замислен като журнал за политика и сигурност. Това води след себе си отговорността за ясен и директен разговор за външната политика на България.

Текстът на **доцент Велизар Шаламанов** за отбраната и устойчивостта на демокрацията, дава ясен отговор на въпроса как българската армия се адаптира към новата реалност.

Доцент Георги Цветков отговаря на последващия от това въпрос - каква военна помощ може да окаже България на Украйна.

Съвкупността от тези текстове в едно издание ясно показва, че ролята на България като външна граница на ЕС и НАТО е изключително сериозна и важна, въпреки опитите на дадени групи да я минимализират.

Нестабилността в региона тепърва се засилва и именно нашата страна ще е един от ключовите фактори, които ще трябва да отбраняват демократичния „полис“, от който сме част.



Хората се тълпят на платформа,
докато чакат да се качат на влак за Лвов в Киев, Украйна,
вторник, 1 март 2022 г.
AP Photo/Emilio Morenatti



Украински военнослужещи стрелят по руски позиции на фронтовата линия
край Херсон, Южна Украйна.
сряда, 23 ноември 2022 г.
AP Photo/Bernat Armangue

Войната в Украйна е възможност за България да разшири влиянието си



Руслан Трад е постоянен сътрудник в DFRLab към Атлантически съвет, Вашингтон и е координатор в проекта Science+ към Free Press for Eastern Europe.

Интересува се от Евразия, Сирия, конфликти, хибридна война и наемнически групи.

Преди да се присъедини към DFRLab, той е работил като рисков анализатор, консултант и журналист на свободна практика.

Член на АЕЖ - България и съосновател на De Re Militari.

Руслан Трад също така е автор и съавтор на три книги и широк набор от статии, свързани с гражданската война в Сирия, руската външна политика и сигурността.

"Виж това." Когато колегата ми Тихомир Христов, чийто текст е част от това издание, ми показа снимката и двамата знаехме какво изобразява. Екранът на лаптопа ми реагира, прехвърляйки се от чата ни към линка, който ми беше споделен.
Виждах произведени в България оръжия, вероятно част от по-голяма партида доставка за украинската армия. Работата ни в журнала за военни конфликти, Де Ре Милитари, често ни срещаше с подобни кадри, доказващи онова, което анализаторите и OSINT експертите знаеха, а именно - България и други източноевропейски държави, доставяха военна помощ на Киев, въпреки че не едно правителство в региона пазеше в тайна детайлите около тази помощ.

В месеците след втората инвазия на Русия в Източна Украйна, през февруари 2022 г., ние попадахме няколко пъти на изображения, които със сигурност показваха още и още произведени в България оръжия и муниции.

През април 2022 г. снимка на украински войник разкриваше интересни детайли на РПГ-7 и прикачена термобарична граната ГТБ-7С, която се произвежда от ВМЗ "Сопот". Макар да не беше известно кога е доставен този боеприпас, имаше визуално потвърждение около седмица по-рано за артилерийски снаряди отново произведени във ВМЗ. В средата на август 2022 г. онлайн бяха публикувани снимки от Украйна на български BULSPIKE-AT, модернизирана версия на РПГ-22.
Това оръжие се произвежда във ВМЗ "Сопот" и е предназначено за унищожаване на танкове, самоходни оръдия и друга моторизирана и бронирана техника, както и срещу жива сила, намираща се в бункери, полеви укрития и градски укрепления.
Източниците ни потвърдиха, че неизвестно количество е закупено от България и доставено на украинската армия няколко месеца по-рано.

Сред партидите от доставки очевидно имаше леко оръжие и снаряди, но една снимка, появила се в самия край на 2022 г., предизвика особен интерес.
В Туитър бяха публикувани кадри, на които се вижда български тандемен снаряд ПГ-7ВТ HEAT, използван от украинските специални части.
Това вероятно бяха първите снимки, потвърждаващи наличието на такива снаряди, в украинските сили.
В същото време, специализираният екип на UAWeapons, който проследява различните видове оръжия във войната в Украйна, потвърди, че снарядът е наличен в украинската армия и специалните части, сражаващи се в Източна Украйна.

Само дни преди да се появят изображенията на тандемния снаряд в ръцете на украинските войници, българските власти заявиха, че оръжията, които България ще предаде на Украйна като военна помощ, няма да бъдат използвани на фронта, а ще отидат за обучение на военнослужещи в трети страни от НАТО и ЕС.
Отворените данни и информацията от източници обаче показваше, че това не е истина.
Само месец по-рано, през ноември 2022 г., стана ясно, че България, със съдействието на САЩ и Великобритания, ще изпрати пратка с оръжие за Украйна с поне 9 военно-

транспортни самолети Боинг С 17 „Глоубмастър“.

След всяко официално изявление на властите в България, оставяше впечатлението, че България играе двойна игра или най-малкото не се споделят всички детайли.

Трябва да се спомене, че в действителност българското правителство - в началото на втората инвазия това беше кабинетът на Кирил Петков - работеше на две скорости.
Едната беше предназначена за пред партньорите в управлението, голяма част от които евроскептици или отявлени противници на идеята да се помага на Украйна, и друга - с която се работеше с партньорите от ЕС и НАТО.

Първите дни на войната дават отговор на тази ситуация.

Контекстът на настоящата инвазия на Русия в Украйна е история на забравени и изопачени факти.

Историческият контекст, който историкът д-р Александър Стоянов обяснява по-подробно в статията си за това издание, показва защо и как Русия създава набор от инструменти, за да подготви обществото за военни действия между 2014 и 2022 г.

Историята също така посочва примера за създаване на алтернативна реалност по отношение на Украйна, която използва наратива за съществуващи сепаратисти в Източна Украйна, желаещи да се присъединят към Руската федерация, но несправедливо блокирани да го направят от Киев.

Войната в Украйна е колкото военен, толкова и идеологически конфликт, в който наративите и пропагандата са сред основните инструменти на хибридната война.
Това е стратегия, която включва използването на комбинация от конвенционални и неконвенционални методи за постигане на военни цели.
В контекста на войната в Украйна, хибридната война се отнася до използването на военна сила, пропаганда и други тактики от страна на Русия за подкрепа на фасадните сепаратистки групи в Източна Украйна и дестабилизиране на украинското правителство.
Това включва използването на редовни руски военни сили заедно със сепаратистки бойци, разпространение на дезинформация и пропаганда и използване на кибератаки и други форми на неконвенционална война.

Хибридната война е сложна и развиваща се стратегия. Тя е ключов фактор в продължаващия конфликт в Украйна.

Основна част от воденето на хибридна война срещу Украйна и легитимирането на инвазията от февруари 2022 г., е използването на историята като пропагандно инструмент.

Действията на Русия в Украйна са преди всичко резултат от администрацията на Владимир Путин, дълбоко повлияна от ултранационалистически евразийски идеи, смесени с православен екстремизъм и реваншизъм.
Те обаче са и следствие от дълга история, в която се използват исторически епизоди за легитимиране на военни кампании.

Украйна е обект на сериозна дезинформация и изкривяване на историческата реалност, което е част от по-широка хибридна акция, обхванала европейски страни, но също така Африка и Азия.

Инвазията на Русия в Украйна през февруари 2022 г. предизвика политически и икономически трусове и в района на Балканите - регион, в който Москва, Брюксел и Вашингтон се борят за влияние.

Най-близките местни партньори на Русия са сърбите както в Сърбия, така и в Република Сръбска в Босна и Херцеговина.
Кремъл има силни връзки с отделни сръбски лидери и също така упражнява влияние чрез сръбските медии и православната църква.

Междувременно западните лидери са по-близки до бошняците, косовските албанци и онези черногорци, които се противопоставят на лидерството в Белград.
Тези вълни от противоречия идват на фона на загубата на доверие в най-големия лост за влияние на Запада в Западните Балкани, а именно - перспективата за присъединяване към Европейския съюз.

В Сърбия и Република Сръбска активисти, подкрепени от властите в Белград или просто симпатизанти на Москва, рисуват със спрей символа „Z“, свързан с подкрепата за нападението срещу Украйна.

В същото време много косовски албанци и бошняци бяха ужасени от образите, идващи от Украйна, които им напомнят за войните от 90-те години на XX в.
Мнозина в Босна и Херцеговина и Косово се притесняват, че ако Русия победи, сръбските националисти могат да бъдат насърчени да отмъстят за загубите си във войните и да оспорят резултатите от тях.

Засега нещата не са се развили по този сценарий.

В Република Сръбска планът, който би тласнал автономната област към отделяне, беше спрян след оттеглянето на Русия от района на Киев.
В Черна гора, политическата сцена е погълната от политическо преустройство, което се случи точно

преди нападението срещу Украйна и доведе до падането на правителство, подкрепяно от русофилски и просръбски партии.

Междувременно сръбският президентът Александър Вучич продължи успешната си политика на балансиране между Запада и Русия.

И все пак, ситуацията със сигурността е тежка.
За първи път от десетилетия местните правителства се превъоръжават и влагат усилия във възпирането на средствата на хибридната война.
Както в примера с Украйна, Русия вижда Западните Балкани като буферна зона, където може да запази сфера на влияние и да подкопае западното проникване.

В Черна гора руски агенти на ФСБ и ГРУ бяха сред арестуваните за неуспешен опит за преврат през 2016 г., предназначен да спре присъединяването на Черна гора към НАТО.

Що се отнася до Косово и Сърбия, подкрепата на Русия за позицията на Белград подкопава опитите за нормализиране на отношенията между двете страни, като по този начин възпрепятства съответната им интеграция в Европейския съюз.

Същевременно заплахите на Русия да наложи вето върху подновяването на мироопазващите сили на ЕС в Босна, подчертаха крехкостта на следвоенната конституция в Сараево.

Във всички тези случаи Русия показа, че може лесно да дестабилизира Балканите.

Войната в Украйна оказа значително влияние върху България, тъй като София има тесни стопански и културни връзки с Киев.

Едно от основните въздействия беше върху икономиката, тъй като България е силно зависима от износа за Украйна.
Войната прекъсна търговията между двете страни, което доведе до намаляване на експорта и спад на икономическата активност, като сред най-засегнатите сектори са селското стопанство, хранително-вкусовата промишленост и машиностроенето.

Друга последица от руската инвазия през 2022 г. се забеляза в енергийния сектор, тъй като Украйна е ключова транзитна страна за руския природен газ за Европа, а България разчита в голяма степен на руски газ за своите енергийни нужди.
Войната в Украйна и едностранното прекъсване на газовите доставки от Москва заради позициите на София, предизвика опасения за енергийната сигурност на България.

Не на последно място, конфликтът доведе до значително увеличение на броя на бежанците в страната, след като много хора, бягащи от конфликта, потърсиха убежище в България и като цяло - на Балканите.
Това натовари ресурсите на държавата, която години наред следва консервативна политика относно приема на бежанци.

Нека се върнем на изображенията, показващи наличието на българско оръжие в ръцете на украинската армия и защо те са важен сигнал.

Войната, както стана ясно, предизвика глобални трусове, но също така размести застоялите пластове на апарата за сигурност в България.
Десетилетия наред масовата представа за страната, налагана централно от властите (преди 1989 г. от Комунистическата партия, а след това от последователните правителства на Прехода) е за незначително геополитическо присъствие.

България беше представяна като държава с клиентелистки профил, която няма сериозни амбиции дори в региона на Балканите.
Последните години показват разбиването на тази представа, която не е приемана в Централна и Западна Европа.

Атлантическите партньори като САЩ имат специална политика не само към Балканите, но и към България конкретно именно заради мястото, което страната заема в по-широката мрежа за подсигуряване на сигурността на Европа по т.нар. Източен фланг на НАТО.

Войната и ескалацията по границите на Украйна, предизвикаха нов разговор в българските агенции, отговарящи за вътрешната сигурност, разузнаването и контраразузнаването.

След падането на комунизма, в продължение на около 15 години, военното разузнаване беше поставено в ъгъла, вследствие на опити за смачкване.

През последните десетина години обаче то стана един от инструментите на страната за събирането на данни в по-широката зона около България.

Ако преди десетилетия, българските служби са имали нужда да знаят какво се случва в рамките на хиляда километра от границите, то в днешно време, тази нужда се разширява двойно.

В този контекст, разузнаването на България насочи поглед, след години на вяла политика, към българските диаспори в Източна Европа, сред които руското влияние се смята за силно.

Този фактор притеснява някои правителства в региона и особено Молдова, чиито автономни области с българско население - като Гагаузия - са обект на хибридни действия от страна на Москва.

Няколко пъти след февруари 2022 г., местните власти в Гагаузия отправят предизвикателство към Кишинев, че е възможно откъсване от Молдова в полза на Кремъл.

Съществуващият от 90-те години на XX в. проблем в Приднестровието (район на Молдова, считан за окупиран от руските сили, наложили приятелски режим в главния град Тираспол) прави въпросът със сигурността належащ за молдовските власти.

В този контекст, България е подтиквана, не само от собствените си политически реалности, но и от партньорски държави, да поднови присъствието си. Ако държавата може да повлияе на райони като Гагаузия, разположена в близост до Одеса, това е от интерес за НАТО, Молдова и Украйна.

В Украйна има значителна българска общност, като оценките варират от около 100 000 до 300 000 души. По-голямата част от българите в Украйна живеят в южните и югозападните райони на страната, особено в Одеска и Николаевска област, където има няколко изцяло българоговорящи села.

Общността в Украйна традиционно е добре интегрирана и играе активна роля в икономическия и културен живот на страната.

Много българи в Украйна говорят български език и поддържат близки връзки с България, като често пътуват по работа, образование или семейни причини. Продължаващата война в Украйна обаче оказва влияние.

Много българи напуснаха региона поради насилието. Те също така масово се присъединиха към украинските сили в сраженията с руската армия.

По този въпрос българското разузнаване има специална политика, която се засили с развитието на военните действия.

Изпращането на оръжия за украинската армия не е от 2022 г., разбира се.
Всички сигнали и наличната информация показват, че София изпраща оръжие през трети страни в Украйна още след анексията на Крим от Русия през 2014 г.

Сред причините могат да бъдат посочени следните: желанието за постъпления в хазната, общата политика на ЕС и НАТО, но също така и позициите на България в региона.
Както беше посочено, държавата работи на две скорости, когато става дума за теми като сигурност и отбрана, и това включва показването на различни лица пред аудиториите.
България има значителна оръжейна промишленост и от много години се занимава с износ на оръжия и военно оборудване.

Страната разполага с разнообразна гама от продукти, от малки оръжия до бронирани превозни средства, като изнася за различни държави по света, включително - за страни-членки на НАТО.

Износът на оръжия и военно оборудване се контролира от правителството, което има строги разпоредби, за да гарантира, че износът е в съответствие с международните закони и разпоредби.
Експортът трябва да бъде одобрен от правителството и то има правомощието да откаже или отмени лицензи за износ, ако прецени, че оръжията ще бъдат използвани за незаконни или неетични цели.

България също е член на Васенаарското споразумение - режим за контрол на износа, и се е ангажирала да прилага разпоредбите на ЕС и ООН относно продажбите на оръжия и стоки с двойна употреба.

По отношение на Украйна, още от първите дни на инвазията през 2022 г., стои въпросът кои са незаконни или неетични цели при прехвърляне на оръжия.

Подкрепата за българското население в границите на Украйна е сред причините София да изпраща помощ на Киев, макар този аспект на разказа да остава встрани от основния наратив в обществените медии.

Напредването на руската армия застрашава не само българските поселения в Южна Украйна, но променя и баланса в Черно море.

Това е една от причините Турция да е сред първите страни, изпратили оръжие на Украйна.

Войната в Украйна е възможност за България да разшири влиянието си, но също и да заздрави позициите си в НАТО, които дълго време бяха оставяни на течението за сметка на затвърждаване на отношения с Руската федерация.

Когато в първите седмици след нахлуването на руската армия в Украйна през февруари 2022 г. български оръжия бяха изпратени в подкрепа на украинските сили, това решение беше напълно премислено и координирано със съюзниците от Алианса.

Събитията предизвикаха политически последици, от които България дълго време ще се отърсва, но войната вече променя - макар и бавно - реалността в службите за сигурност и като цяло геополитическото присъствие на държавата по един неочакван положителен начин.



Служител на Аварийна помощ стои до многоетажната сграда, разрушена при руски въздушен удар в началото на руско-украинската война в Бородянка, близо до Киев, Украйна.
Saturday, April 9, 2022.
AP Photo/Efrem Lukatsky



На това изображение от видео, предоставено от пресслужбата на украинския президент, украинският президент Володимир Зеленски говори от Киев, Украйна, рано в **понеделник, 21 март 2022 г.**

Пресслужбата на украинския президент чрез АР

Мястото на Украйна в руската история



д-р Александър Стоянов, историк от Българска академия на науките и преподавател по история.

Автор на 7 монографии и над 250 статии в списания, журнали и различни електронни платформи.

На 24 февруари 2022 г. Владимир Путин взе съдбоносно решение за Русия. Както и да завърши тази война продължаваща вече над осем месеца, Русия, Украйна и тяхната история никога вече няма да бъдат същите.

Войната в Украйна има много измерения.

Тя е свързана с икономиката, стопанската политика, енергетиката, преноса на ресурси, военната сигурност, политическите борби и дори с религията.

Но като основа на всички тези съвременни геополитически аспекти стои историята.

Трудно е за новото поколение да осъзнае влиянието, което историческата памет оказва на хората родени, израснали и възпитани в хода на Студената война.

В свят на либерални ценности, космополитност и борба за разчупване на нормите, идеите, които Путин и неговата клика защитават, изглеждат като отломък от отдавна отминала епоха.

Подобна перспектива среща два основни проблема.

Първият е, че епохата на Студената война не е чак толкова отдавна отминала, а населението, израснало с нея е все още активен участник в развитието на съвременния свят.

Вторият проблем е свързан с първия - идеите на национализма, тясно обвързани с конструирането на специфичен поглед към миналото, са жизнено важни за съществуването на руската идентичност.

Всеки българин е способен в по-голяма или в по-малка степен да оцени проблемите на тази идентичност.

Руснаците, също както българите, преминават през период на национален катарзис след 1989 г.

В тези бурни времена, които ние наричаме „Преход“, руския народ се сблъсква със страданието на отнетата национална гордост, ограбеното чувство за сигурност и разсеяните илюзии за глобално могъщество.

Тоталитарна България като миниатюрна версия на СССР, страда от същите социално-политически недъзи, които у нас намират израз в комунистическия национализъм, пропагандиран от БКП след 1970 г.

След 1989 г. илюзиите, с които няколко поколения жители на Народна република България (НРБ) живеят, рухват внезапно, болезнено и безвъзвратно.

Също както и в Русия, в България се появява масов комплекс за малоценност, свързан с отхвърляне на националните идеали или изопачаването им в социо-политически аберации.

Основната разлика в развитието на двата народа, е че на България е спестена териториалната дезинтеграция на страната.

Това, оказва се, е сериозно различие.

Днес ние няма как да знаем по какъв начин загубата на някоя или няколко от областите на страната би се отразила на националния ни манталитет.

Това е въпрос, който е по-познат на сръбската народопсихология, особено след войната в Косово от 1999 г.

Липсата на подобен национален крах сред българите и редица други европейски народи за последните 70 години, води до пълно или частично неразбиране на историческата роля, която Украйна и останалите загубени територии играят в националната митология на Путинова Русия.

Важно е на първо време да се оцени един факт - тези

изгубени територии не са равнозначни за руснаците.

Някои от тях като Азербайджан и Казахстан са далечни и чужди.

Други като Латвия и Естония са близки, но населени с толкова различен тип население, че на този етап не си струва да се скърби за тях.

Беларус и Украйна обаче са директен удар срещу националното самосъзнание на Русия.

За да се добие някаква относителна представа за перспективата на Москва спрямо Киев, трябва да се обърнем към начина, по който националистическите среди в България възприемат Северна Македония.

Позицията е приблизително същата, но за Русия Украйна е носител на много по-дълбока културно-политическа символика в сравнение с Македония за България.

В НАЧАЛОТО БЕШЕ РУС...

Спорът за историческото наследство на Украйна и Русия е фундаментален за разбирането на тяхната същност.

В специална статия, публикувана на 12 юли 2021 г. Владимир Путин начертава основните точки, по които Русия предявява своите претенции към общото наследство на двата народа.

Статията е написана елегантно манипулативно, на прост език, а скритите в нея намеци и обещания за бъдещето се разкриха с пълна мяра едва след началото на т. нар. „специална военна операция". Путиновия научно-популярен текст следва да се изучава прецизно както от политолози, така и от историци.

Фактите в него са внимателно подредени и подбрани от историческите консултанти на президента. Всеки параграф е точно премерен и прецизно фокусиран върху конкретни претенции или интерпретации на историята.

Тонът е измамно благ, помирителен, изпълнен с бащинско снизхождение на една по-стара и по-мъдра нация, която гълчи своето новопоявило се отроче. Но сред тези копринени слова се крие заплаха от стомана.

Първата важна стъпка от руските исторически претенции е същността на Древна Рус.

Създадена през 862 г. от Хрьорик (Рюрик, у. 862-879 г.), Рус (или Гардарики както я наричат скандинавците) бързо се издига в голяма и силна страна, която доминира богатите търговски маршрути в Източна Европа.

През 882 г. родственикът на Рюрик - Хелги (Олег, у. 879-912 г.) превзема Киев, наричан тогава Самбат и решава да премести столицата на своята държава на юг, където да е по-близо до важните търговски пътища, свързващи Хазарския хаганат, Византия, България и Евразийската степ с Арабския халифат.

От този момент насетне Киев се превръща в основна столица на Рус - седалище както на политическата власт, така и културен център на варяжката държава. Но чия е тази държава исторически?

Днес Украйна и Русия спорят за наследството на Киевска Рус, но този спор почива на една кардинална грешка - времето се мери от настоящето към миналото.

Всъщност не Рус принадлежи на Украйна и Русия, а Украйна и Русия са част от наследството на Рус, при това не на цялото.

Киевска Рус представлява скандинавско кралство, основано от шведските викинги, наричани за удобство варяги с цел отличаването им от западните им събратя, известни в хрониките като нормани.

Тези източни викинги пренасят своята скандинавска традиция върху завареното славянско и угро-финско население и изграждат един политически модел, който съществува непроменен до идването на монголите през XIII в.

През 987 г. правнукът на Рюрик - Валдемар (Владимир I, у. 980-1015 г.), приема православното християнство от Византия.

Заедно с него варягите усвояват и българската кирилица, която ромеите започват да изнасят като свое достижение след като превземат Преслав и книжовната му школа през 871 г.

Така Рус се оказва скандинавска в политически план държава, с византийска религия, българска писменост и славяно-угро-финско население, почитащо собствените си ритуали и обичаи.

Тази спойка от култури, идеи и традиции ражда една голяма по територия страна, която доминира Източна Европа между 1000 и 1240 г.

Ситуацията се усложнява значително след 1100 г. когато Рус се разпада на над 20 полу-независими държави, всяка от които управлявана от членовете на Рюриковата династия.

Това, което ги обединява, са общите закони, език и писменост, както и превръщането на Киев в традиционен политически център, седалище на т. нар. велик княз (или по-точно върховен крал) - най-старшият

от Рюриковите наследници.

В тази ситуация днешните украински земи попадат в състава на Волинското княжество, Галичкото княжество, Черниговското княжество и Киевското княжество.

Сърцевината на днешна Русия се разполага в пределите на Владимирското княжество, Суздалското княжество, Тверското княжество и най-любопитната от всички - Новгородската република.

Москва по това време все още не е създадена - горите и блатата на нейно място чакат появата на първите заселници, стъпили там през втората половина на XIII в.

Освен политически център на Рус, Киев се очертава и като духовна столица.

Нещо повече, докато политическата власт се разпада между отделните княжества, Православната църква със седалище Киев остава единна и обединяваща институция за цяла Рус.

Дотук става пределно ясно, че днешните украински земи, в съчетание с центрове като Новгород, Суздал, Смоленск и Псков, са фактическата културно-политическа основа, върху която се изграждат съвременните национални идентичности.

През Средновековието обаче понятия като „украинци" и „руснаци" не биха имали никаква стойност.
В онази епоха идентичността на човека се определя на база език, вяра и преклонение пред даден владетел или династия.
Въпроси като етнос и споделено минало нямат никакво отношение към това дали се възприемаш за част от Рус или не.

Ясното осъзнаване на тези факти, следва да подскаже, че от днешна гледна точка, въпросът за това дали Русия или Украйна трябва да претендират за наследството на варягите е безпочвен.

За съжаление обаче национализмът и неговите измерения рядко почиват на адекватна логика. Нуждата от легитимация на своята политическа власт, е основен признак от управлението на всеки авторитарен лидер.

Авторитарната власт се нуждае от дълбока историческа обосновка на своя суверенитет, с цел да замаже фактите около липсата на законност и множеството репресии, на които се основава.

В този контекст историческото наследство се явява легитимиращ фактор при изграждане на властовия модел.

С други думи, Путин отчаяно се нуждае от наследството на Рус, за да защити правото си да управлява като цар една по закон конституционна република.

Още от най-дълбока древност, владетелите посягат за легитимация към най-стария им известен политически модел.

В епохата на национализма, това означава държавата да потърси максимално дълбоко своите корени.

Путин и кликата му няма към какво по-ранно да се завърнат от Киевската Рус. Да положат основата на съвременната руска държавност върху наследството на Москва би било идеологически провал.

Московското княжество е най-младата от големите руски държави. Тя възниква през XIII в. като следствие от монголското нашествие.

Самото издигане на Москва като политически център става в тясно взаимодействие със Златната орда, на която московските князе служат като най-верни васали. Да се приеме само това наследство, означава Русия да приеме част от украинските националистически нападки. Според тях, Москва е наследник не на „славянска" Рус, а на татарската Златна орда.

Парадоксално, това е същото обвинение, което българите слушат постоянно от страна на Северна Македония.

От тази гледна точка, днешна Русия мъчно може да си позволи да загърби предходните няколко века, предшестващи появата на Москва на политическата сцена.

НОВОТО ВРЕМЕ НА СТАРА УКРАЙНА

Ролята на Украйна за руската история съвсем не се изчерпва със средновековните събития.

През XV в., докато Златната орда окончателно се разпада под напора на вътрешни борби и външни провали, украинските земи се превръщат в епицентър на нова военна и идеологическа борба, отново гравитираща около наследството на Рус.

Към 1450 г. в земите на старата Рус се оформят два основни политически центъра - Великото Литовско княжество и Великото Московско княжество.

Едното обединява около себе си западните и южни земи на Рус, а другото - северните и източните.

Двете държави се превръщат в проводник на отделни идеологии. Литва възприема католическата

вярва и полското културно влияние, докато Москва остава особен хибрид между руското православие и монголската политическа традиция.

Киев се превръща в златната ябълка в борбата между тези два източноевропейски змея. В статията на Путин този епизод заема важно място - тук за първи път се разиграва сблъсъка между Изтока и Запада в руската културно-политическа традиция.

Любопитно е, че президентското историческо есе само загатва за този сблъсък, който в по-късните му речи, особено след началото на войната в Украйна, придобива далеч по-явен и агресивен характер.

Борбата между Полско-литовското и Московското бъдеще на Русия продължава над 200 години и завършва през 1670 г. с победа на московците и овладяване на Киев.

Превземането на Киев от войските на Алексей Романов (1645-1676 г.) е повратен момент в политиката на Московското царство.

Добавянето на древната столица и духовен център на Рус се съчетава с новата политическа и религиозна доктрина, която Алексей налага в своята държава.

Именно около превземането на Киев в Русия се разгръща реформеното движение в православието, чиято цел е да модернизира руската вяра и да я доближи до нормите на гръцката и балканските църкви.

Причината за тази промяна е ясния стремеж на Русия, след като вече е взела основния си духовен център, да разшири своето културно и политическо влияние отвъд пределите на старата Рус.

Реално, с придобиването на Киев, Русия завършва процеса по обединение на своята културно-политическа идентичност. Този процес започва през 1462 г. с брака на Иван III Велики (1462-1505 г.) за София Палеологина и налагането на идеята за Москва като Третия Рим - наследник на византийската културна и политическа традиция.

Следващата стъпка от процеса е вземането на царска титла от Иван IV Страшни (1533-1575 г.) през 1547 г.
С превземането на Киев, Алексей слага точка на сложния и дълъг процес по изграждането на едно второстепенно княжество в обединител на наследството на Рус.

Оттук насетне Русия ще започне да върви по пътя на глобалната империя, в която ще се превърне през XVIII в. под скиптрите на Петър I (1682-1725 г.) и Екатерина II (1762-1796 г.).

Чудно ли е тогава, че в своя скорошна статия, публикувана в Ню Йорк Таймс, Алексей Навални заяви, че за да бъде империя, Русия трябва да притежава Украйна?

Успоредно с политическата борба, Украйна се превръща в бойно поле за сърцата и умовете на вярващите.

Руската православна църква се сблъсква с новия католически подход - униатското движение.

Полша се опитва да запази своето културно влияние като приобщи украинските земи в своята духовна сфера, подчинявайки местната православна църква на папата.

В замяна на запазване на своите обреди и ритуали, духовниците в Украйна са поканени да признаят Апостолическия трон за свой духовен глава.

Този културен сблъсък допълнително изостря стремежа на Москва да наложи своето върховенство на украинските земи и да приобщи местното население.

В тази сложна културно-политическа обстановка започва оформянето на съвременната украинска идентичност.
Нейната основа е поставена от формирането на една специфична социална прослойка - казаците. Потомци на волните погранични банди и отряди, които обикалят степта през XV в., казаците се формират като отделна обществена единица през XVI в.
Тяхната йерархия е подчинена на военната необходимост и търговските приоритети.
Организират се в малки отряди, командвани от демократично избран командир - атаман.
Още в този ранен етап, демократичността залага като основен принцип на казашкия манталитет. Всеки войн има право на глас във вземането на решения, засягащи неговата общност.
Атаманите на отделните отряди се събират на по-големи парламенти, в които избират водещите си командири - хетманите.

Тази структура работи относително успешно в продължение на около 200 години.

Към началото на XVIII в. обаче положението на казаците се изменя. Съседните им държави се централизират, а разликата в техническото ниво и продоволствената база на казачеството и монархиите се изменя в полза на последните.

Това принуждава казаците да станат все по-зависими от доставките на продоволствия и оръжие, които откупуват с военна повинност.

Това постепенно закрепостяване поради нуждата от ресурси, превръща казачеството в зависима от Русия

прослойка.

Въпреки това, местното население запазва до голяма степен своята самобитност, специфичен диалект и особена култура.

Този факт, впрочем, е отчетен дори в есето на Путин, където формирането на съвременната украинска идентичност и език през XIX в. е свързано с развитието на казаците.

Това, което Путин удобно пропуска в своето изложение, което звучи като пасторален разказ за едно безметежно развитие, са значителния брой казашки бунтове, насочени срещу централната власт в Русия и опитите ѝ да отнеме техните привилегии и идентичност. Като се започне с Богдан Хмелницки, мине се през Степан Разин, Иван Мазепа и Емелян Пугачов, казаците се съпротивляват на чуждото влияние упорито и жертвоготовно в продължение на над век и половина.

Ако Путин не беше пропуснал тези важни епизоди през 2021 г., може би щеше да има по-ясна представа какво го очаква през 2022 г.

Ситуацията днес е нагледен пример, че историята трябва да се чете внимателно и нищо в нея да не се прескача.

УКРАЙНА В ПЪЗЕЛА НА РУСКАТА ИМПЕРИЯ

През 1721 г., след като побеждава Швеция във Великата Северна война (1700-1721 г.), Петър I се обявява за пръв император на Русия.

Противно на днешния си наследник в Кремъл, тогавашният цар-реформатор се стреми да сближи Русия с Европа, а не да търси някаква самобитна евро-азиатска идентичност за своята империя.
Новата имперска идентичност на Русия се изгражда по две направления: опазване на традиционната претенция за наследството на Рус и издигането на монархията като пълноправна членка на клуба на европейските сили.

Симбиозата между консервативни православни ценности и стремежът към модернизъм, пораждат това, което днес наричаме „самодържавие" - система, в която император и аристокрация управляват в социо-политическа симбиоза за сметка на останалата част от руското общество.

Докато богатите елити живеят живота на европейците, мужиците съществуват в състояние, което малко (ако въобще) се отличава от битието на средновековните им предци.

В тази нова реалност мястото на Украйна в руската политическа система е специално.

От една страна, т. нар. Новоросия играе ролята на „Див запад", който бива запълнен с преселници от Балканите, Централна Европа, германските земи и същинска Русия.

Появяват се нови градове и села, а степите постепенно се трансформират от т. нар. Диво поле (Дикое поле) в житницата на Руската империя.

От друга страна, процесът на култивиране на Украйна е тясно свързан с ликвидирането на привилегиите и свободите, с които казачеството се ползва от началото на своето съществуване.

След смазването на бунтовете на Мазепа и Пугачов, руските власти окончателно ликвидират казашката автономия. Немалка част от плодородните украински земи са раздадени между руските помещици като награда за подкрепата, която дават на Екатерина Велика в заемането на престола.

Ситуацията се променя коренно след Наполеоновите войни (1804-1815 г.).

Макар и да побеждава Франция, Русия се превръща в обект на бавното, но неотклонно проникване на революционните идеи за свобода, равенство и братство.
Те са последвани от новозародилата се идея за национална идентичност - стремежа на всеки европейски народ към самоопределение и еманципация от съществуващите по онова време империи.

Макар и бавно, тези идеи проникват и в Украйна.
От средата на XIX в. вече уверено може да се говори за съществуването на тънка прослойка интелектуалци,



„Кръщението на св. княз Владимир",
худ. Виктор Вазнецов.

Покръстването на варягите е крайният елемент от изграждането на средновековната Киевска Рус.

които дефинират украинската идентичност като различна от руската.

В своето историческо повествование, Путин е твърде щедър в оценките за подкрепата, която руските власти оказват на зараждащата се украинска идентичност.

Печатането на книги и стихосбирки в Одеса и Киев, за които говори Владимир Владимирович, се случва по-скоро въпреки, а не благодарение на руските власти.

Важна роля изиграва и украинската общност в Галиция (дн. Западна Украйна и Южна Полша), която тогава е част от Австрийската империя.

Путин бърза да определи украинската идентичност като едва ли не австрийски политически проект за разрушаване на руското единство.

Реалността е съвсем друга.

Украинската идентичност се формира на базата на свободните университети в Галиция и е повлияна преди всичко от революционните и културните борби на поляците, чиято държава е била унищожена от Австрия, Прусия и Русия през 1795 г.

Австрия има твърде малко полза от това да насърчава революционно движение, което би унищожило и собствената й политическа цялост.

Радикализацията на руската държавна политика към малцинствата и населението след убийството на Александър II (1855-1881 г.) през 1881 г., изиграва ролята на катализатор за засилване на центробежните сили сред украинските кръгове.

Този процес, за който майсторски разказват Михаил Зигар в „Империята трябва да умре" и Орландо Файджис в „Човешка трагедия", непрекъснато се ускорява и добива революционни пропорции към 1914 г., когато Русия влиза в Първата световна война (1914-1918 г.).

Провалът на Русия в Голямата война води до разпадането й като политическа единица.

Центробежните сили, които се завихрят след Февруарската революция (1917 г.) и особено след Брест-литовския мир (3 март 1918 г.), причиняват отцепването на западните предели на старата Руска империя - от Финландия на север до Украйна на юг.

Една след друга се появяват поредица от държави, чиято цел е да се изгради нов социален и политически ред, основан на претенциите за национално землище на отделните народи.

Украйна е една от тях.

За съжаление на украинците, политическото разделение, силното влияние на про-руските кръгове и възхода на комунистическото движение, провалят опитите им за извоюване на собствена държавност.

Към 1921 г. Украйна е ликвидирана като независим политически субект и е инкорпорирана в състава на СССР.

Около този неуспял проект се завихря един от големите митове, повтарян днес от руската пропаганда - че Украйна е само територията около Киев и Житомир, а останалите територии са изкуствено добавени към страната по времето на СССР.



Мъж, починал от глад на улицата в Харков, 1932 г.

В пика на гладните месеци (1932-33 г.), около 5 милиона украинци губят живота си в следствие на съветската икономическа политика.

УКРАЙНА В ПРЕГРЪДКАТА НА СЪВЕТСКАТА ИМПЕРИЯ

След края на Първата световна война и последвалата я Гражданска война в Русия (1917-1923 г.), Украйна е инкорпорирана в състава на новата държава - Съветския съюз (СССР).

На първо време СССР претендира да е изцяло нова държава, която няма нищо общо с миналото на Руската империя. Тази политическа дефиниция е настойчиво обяснена най-вече на кредиторите на Стара Русия, на които СССР отказва да изплаща каквито и да било лихви и вноски по заеми.

С цел да възстанови своята икономика, СССР възприема т. нар. Нова икономическа политика (НЕП), която разрешава известна частна собственост и индустриална инициатива в разрез с постулатите на класическия марксизъм.

Този измамен период на икономическа свобода продължава твърде кратко. След като Сталин взема властта през 1927 г. стопанското развитие на Съветския съюз е вкарано в консервативните рамки на плановата икономика.

Това се свързва както с индустриализацията на СССР, така и с изземването на частната собственост от селяните - собственост, в името на която те се вдигат срещу царизма през 1917 г.

В Украйна, където аграрната икономика е водеща, колективизацията има чудовищни последици.

Комбинацията от неадекватна икономическа политика, експерименти с посевите и безогледния износ на пшеница, с който СССР цели да покрие търговския си дефицит, водят до масов глад, който отнема живота на няколко милиона души през 30-те години на XX в. - т. нар. Гладомор.

В новата съветска система Украйна има важно значение.

От една страна, тя има стойността на икономическа златна гъска за Съюза със своите огромни обработваеми площи и добив на въглища и руда в източните й части.

От стратегическа гледна точка, Украйна е буфер пред европейското влияние и срещу териториалните претенции първо на Полша, а впоследствие и на Германия.

Традиционно украинските земи служат като плацдарм за съветското присъствие в Черно море и на Балканите. От културна гледна точка, Украйна се нарежда до другите съветски републики, които комунистическия интернационализъм се стреми да еманципира.

Путин не пести своите нападки към комунистическите власти, на които вменява отговорността за насилственото „украйнизиране" на руското население в южните предели на страната.

На фона на тези процеси Украйна остава и военна зона между комунистическите власти и украинските националистически организации, които след 1920 г. се позиционират в Полша.

Поставени под натиска и на полските, и на съветските власти, тези украински националисти се радикализират и лесно попадат под влиянието на нацистите и фашистите.

Тук идва момента за следващия голям мит на



В действителност, както личи ясно от картата на самообявилата се Украйна от 1919 г., тогавашните украински претенции обхващат значително по-големи територии от зоната, която СССР отрежда на Украинската ССР.

руската пропаганда - че украинският национализъм е равнозначен на фашизма.
В действителност фашистките среди сред националистите са само една част от украинските борци за еманципация.
Да, те определено са най-агресивната и гласовита част, но това съвсем не означава, че са единствената фракция.

В интерес на истината, десетки либерални дейци на украинската национална идея стават жертва на крайнодесните бригади през 20-те и 30-те години на XX в.

Втората световна война (1939-1945 г.) води до важни промени сред украинските радикали.

Бързо става ясно, че Нацистка Германия няма намерение да освобождава Украйна, а да я използва като средство за изхранване на Хилядолетния райх - място, в което местното население, обречено на робски труд, да произвежда, за да задоволява нуждите на „господарската раса".

Този развой на събитията води до противопоставяне на украинските националисти както на СССР, така и на Германия.

Между 1942 и 1945 г. част от украинците формират Украинската въстаническа армия (УПА), която се сражава сама за себе си.
Нейните радикални действия, особено спрямо полското население и евреите, й печелят печална слава и отблъскват мнозина украинци от припознаването на УПА като символ на украинската идентичност.

Стремежът към борба за свобода обаче е силен.
УПА продължава да се съпротивлява на съветските власти до 1956 г., когато последните гнезда на съпротива са ликвидирани.

През следващите 35 години Украйна остава интегрирана в състава на СССР, а Хрушчов и Брежнев преформатират границите й, добавяйки към украинската ССР територии, за които украинците претендират още през 1919 г.

Новата порция промени в нагласите на украинците започва с два исторически процеса - Перестройката и



„Запорожките казаци пишат писмо до султан Мехмед IV", худ. Иля Репин.

Макар картината да е част от руската пропаганда през XX век, всъщност Запорожките казаци отказват да признаят руското върховенство.

Последните им представители се заселват в Северна Добруджа през XIX век.

борбата с последиците от Чернобилската авария.

Двете събития се развиват в унисон и са обвързани с редица промени в нагласата на местното население към губещата почва под краката си съветска власт.

На фона на големите промени, инициирани от Горбачов, на преден план отново излиза темата за независима Украйна.

УКРАЙНА КАТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ЗА РУСКАТА ФЕДЕРАЦИЯ

След разпадането на СССР през 1991 г., Русия е твърде заета да се фокусира върху собственото си оцеляване, за да може да противодейства ефективно на създаването на самостоятелна Украйна.

Москва поема ангажимента чрез поредица международни договори да уважава и гарантира териториалната цялост на новата държава.

Сменяйки подхода към бившето съветско пространство, Русия се стреми да изгради система от военни и икономически съюзи, които да оформят една пост-съветска общност, която напомня на концепцията за Британската общност след деколонизацията.

Последното десетилетие на XX в. е белязано от опитите на Елцин да постави Русия в рамките на новия международен ред и да запази относително добри отношения с НАТО.

Тези усилия са подкопани от тежката вътрешна криза - инфлация, престъпност, нестабилен трудов пазар, политически скандали.

За руснаците десетилетието от 1990 до 2000 г. е време на унижение и упадък.

Макар днешната руска администрация да се издига като личности именно през тези години, хората около Путин всячески се стремят да се абстрахират от управлението на Елцин.

Разпадането на Югославия, войната в Косово и опита за отцепване на Чечня, са сериозни удари върху политическите интереси на Русия.

Тези провали оказват огромно влияние върху бъдещото развитие на руската външна политика.

Тя се фокусира върху две основни направления: недопускане на това САЩ и Запада самостоятелно да диктуват регионалните политики в „близката чужбина" на Русия и възстановяване на съветското политическо пространство, било то чрез директно инкорпориране на дадени територии или чрез включването на съответните държави в стабилна орбита около Русия.

И двете мерки напомнят изключително на начина, по който СССР реагира на международното положение след 1918 г.

Тези два основни приоритета начертават една предвидима траектория за развитие на руската външна политика. Необходимо е да се появи личността, която да направи наложителния завой.

Това се оказва именно Владимир Путин, който идва на власт с обещанието за твърда политика, нулев толеранс към хаоса у дома и стремежа към повторното издигане на Русия до статуса на глобална сила.

В тази стара схема с ново лице, Украйна има ключова позиция. Кремъл започва поетапна и многопластова политика, чиято цел е да интегрира „Новоросия" обратно в руската сфера на влияние.

В тази посока помагат повсеместната корупция и нестабилната икономическа обстановка в Украйна.

Путин се възползва от липсата на средства и перспективи пред Киев, за да привлече немалка част от управленския елит на своя страна.

Много помага и факта, че украинската мафия е тясно обвързана с руската, а след 2001 г. Путин постепенно започва да налага държавен контрол над руския подземен свят чрез подчиняването на водещите олигарси.

Същевременно примката около Украйна се затяга и отвън.

Приднестровието е превърнато в буферна зона на руско влияние, която заплашва едновременно Украйна и Молдова.

Беларус е привлечена почти изцяло в руския лагер, а лидерът й Лукашенко се превръща във васал на Путин.

След победите в Чечня (2000 г.) и успешното смазване на опита на Грузия за гравитиране към НАТО (2009 г.), Украйна се оказва изолирана от възможност за директна подкрепа отвън.

Към 2012 г. изглежда, че Русия е поставила Киев в джоба си.

Промените, започнали в Арабския свят през 2011 г., водят до широк отзвук в целия свят.

Младото поколение в държавите, в които свободата на словото и на бизнес инициативата са ограничени от отломките на стари тоталитарни режими или съвременни авторитаризми, се вдига на бунт.

Арабската пролет се превръща в предпоставка и за Оранжевата революция и Евромайдана в Украйна.

Тези внезапни промени в това, което Путин третира

като свой „заден двор", предизвикват острата реакция на Русия.

Путин несъмнено следва теорията за ефекта на доминото, когато планира ходовете си в Украйна през 2014 г.

Анексирането на Крим, последвано от инвазия в Донбас, са послания колкото към Запада, толкова и към руското общество.

Путин държи да покаже две неща: че Русия има своя зона, в която не би допуснала промени в свой ущърб - т. нар. близка чужбина и че Украйна е неделима част от руската визия за новото място на Москва на световната политическа сцена.

Подхранвана от вече изкристализиралата концепция на Евразийството, руската политика е ясно насочена към превръщането на Украйна в дисфункционална държава, която не би могла да се интегрира нито в ЕС, нито в НАТО.

В тази кризисна позиция, надява се Путин, Русия ще се окаже естествен алтернатива за украинците.

Още тук, през 2014 г., Русия стартира една поредица от фатални преценки, които ще доведат до катастрофалното подновяване на войната с Украйна на 24 февруари 2022 г.

Кремъл по никакъв начин не успява да отчете до каква степен войната от 2014 г. е мобилизирала националния дух на украинците.

Подценена е степента на готовност на армията. Пренебрегва се и готовността на НАТО и ЕС да окажат индиректна подкрепа на Киев.

Политическите турбуленции в Русия през 2018 г., последвалата катастрофална пандемия и провала на Путин да заглуши опозицията в страната, принуждават управленския елит да заложи на агресия зад граница, която да отклони вниманието от рухващото доверие, боксуващата икономика и застаряващото население.

В добавка към тези фактори трябва да се включи и вътрешното развитие на Украйна.

Идването на Зеленски, с всичките му недостатъци, беше сигнал за нов рязък завой на Украйна в посока Запада.

Едновременно с това мощната криза в православната църква доведе до схизма между Украйна и Русия.

Ловката намеса на Константинополския патриарх Вартоломей донесе независимост на украинската църква.

Разделението в религиозен план, което дефинираше украинския духовен живот близо тридесет години, беше преодоляно.

Русия загуби една от основните опори на своята културна пропаганда в Украйна - православието.

Политическата опора - т. нар. руска пета колона в украинската политика, също започна да се руши бързо след 2014 г. Сериозно намаля и икономическата зависимост на Украйна от Русия.

Същевременно украинците засилиха връзките си с държави като Турция и Израел, с които Русия поддържа нелеки отношения.

Администрацията на Обама се оказа доста по-активна във взаимодействието си с Киев от предходното правителство на Джордж Буш.

От друга страна, идването на Тръмп на власт в Белия дом създаде илюзията за предстоящо изтегляне на САЩ от конфликтни зони, в това число и Украйна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В крайна сметка Путин и неговия вътрешен кръг, разчетоха твърде погрешно вътрешно и външно политическите знаци що се касае до Украйна.

Тя действително е голямото предизвикателство пред руската политика в Източна Европа. Но начинът за преодоляване на това предизвикателство се оказва напълно неадекватен.

Още от X в. украинските земи играят ключова роля в културното и политическо развитие на цяла Източна Европа.

Варяжката държава Рус, която постепенно се трансформира в конгломерат от славянски княжества, управлявани от потомците на Рюрик, завещава своето политическо наследство както на Украйна, така и на Русия, но също и на Литва, а чрез нея и на Полша.

След подялбата на Полша през XVIII в. най-развитите украински земи попадат във властта на Хабсбургите и така Виена също взема на плещите си част от древното наследство.
В този контекст да се представя една или друга държава като единствен наследник на Киевската Рус е безсмислено.

Това е също толкова неадекватно, колкото да определим единствен наследник на империята на Карл Велики, която обединява Франция, Германия, Бенелюкс и Италия.

Днес всяка една от тези държави проследява своето политическо наследство до империята на франките, ясно указание за пътя, който Русия и Украйна могат да

извървят по отношение на наследството на Рус.

От гледна точка на руския имперски суверенитет, Украйна се оказва задължителен елемент от мозайката, която в своя завършен вид представлява величието на Третия Рим.

В този смисъл формулата, че Русия не може да бъде империя без Украйна, обрича двете държави на един омагьосан кръг от насилие.

Разрешаването на спора за наследството на Рус е само първата крачка към траен мир.

Двете нации трябва да завършат процеса на своята историческа еманципация.

Украйна ще дефинира своята реална, историческа същност в идната година или две.

Какво ще бъде лицето на тази идентичност обаче зависи от радикализацията на населението, която продължаващата война ще донесе.

Русия, от своя страна, също трябва да предефинира историческата си идентичност.

Концепцията за уникалната руска самобитност, издигната от евразийците, не издържа проверката на времето.

Русия е космополитна, мултиетническа държава, чиято култура черпи от безброй извори.

В отричането на тези заемки се крие опасен капан за бъдещото национално самочувствие.

Войната в Украйна ще създаде голяма травма за руснаците.

Тя или ще ги потопи в още по-тежка идеологическа безизходица, или, както след Кримската война, ще донесе либерализация и разведряване на руската културна и политическа идентичност.

Бъдещето на една велика и просперираща Русия се корени в откриване на едно ново място в един нов свят, а не в опити за възкресяване на отдавна мъртвото самодържавие или поддържане на пост-съветското зомби.

Войната която се води в момента ще бъде катарзис за Украйна, Русия и Европа.

На плещите на днешните политици стои отговорната задача да се извлекат правилните поуки от настоящето и да не се повтарят грешките от близкото и далечно минало.

Целта трябва да е едно светло бъдеще, в което икономическия просперитет и културния обмен ще изцерят тежките рани, нанесени от днешните дни на насилие.



Украински военнослужещ спира, завръщайки от фронтовата линия близо до Херсон, Южна Украйна,
сряда, 23 ноември 2022 г.
AP Photo/Bernat Armangue

Променящата се роля на България покрай войната в Украйна



Радан Кънев е роден в гр. София.

Съдружник в адвокатска кантора.
Бил е председател на Българския младежки червен кръст. Бил е председател на партия Демократи за силна България.

Народен представител в 43-то Народно събрание.

През 2019 е избран за европейски депутат с листата на Демократична България - Обединение.

В Европейския парламент е част от групата на Европейската народна партия (ЕНП).

Радан Кънев е член на Комисията по социална политика и заетост и Комисията по петиции, заместник-член на Комисията по околна среда, здравеопазване и безопасност на храните на Европейския Парламент.

Като евродепутат е ангажиран със Зелената сделка, като възможност за качествен живот и ефективна икономика, и справяне с енергийната криза.

Радан Кънев е сред първите европейски депутати осъдили нападението над Украйна от Русия.

Участва и подкрепя различни инициативи за по-бързо спиране на войната, защита на правата на човека и последващото възстановяване на Украйна.

Владее английски, френски и немски език.

Женен е, с едно дете.

Когато през лятото на 1968 г. войските на Варшавския пакт нахлуват в Чехословакия, голяма част от лидерите, а и от общественото мнение в Западна Европа, съчетават справедливото си възмущение със също толкова основателно усещане за сигурност и дори спокойствие.
Границите, зоните на влияние, пределите на агресивно въздействие са, ако не изгодни или справедливи, то поне напълно ясни.
Брежнев за пореден път е показва, че в рамките на Европа властта на Кремъл е териториално ограничена, а политически аспект - в рамките на т.нар. Източен блок - абсолютна. Отвъд Желязната завеса няма повод за тревога, а само за леки угризения на съвестта.

Когато през есента на 2022г. въоръжените сили на Украйна показаха при Изюм и Херсон, че военната сила на Кремъл е, меко казано, надценена и „близката чужбина" вече не съществува като геополитическо понятие, голяма част от лидерите, а и от общественото мнение в Западна Европа, съчетаха морално удовлетворение с растящо политическо безпокойство и усещане за срив в националната сигурност.
Изглежда съветските танкове в Прага действат по-успокояващо от украинските - в Херсон. И това не е случайно.

Най-късно от началото на управлението на Екатерина Велика (1762-1796 г.), европейската дипломация е обсебена от идеята за „приобщаването" на Руската империя към европейския политически и цивилизационен ред, за интеграция на внушителния и плашещ източен съсед във Вестфалската мирна система.
На първо време съседът се включва с ентусиазъм чрез активно участие в подялбата на Полско-Литовската „Република" и заграбване на около половината й територии.

Руската имперска „интеграция" в западната система за сигурност безспорно има своите звездни моменти: от дните, в които казашките атамани със своите нетърпеливи подвиквания „Быстро! Быстро!" стават кръстници на ежедневните парижки ресторанти; през смазването на Унгарското въстание (1849 г.), унищожаването на полската автономия, избиването или прогонването на полския елит, фактическото поставяне на Османската империя в положение на зависимост след Топханенския акт, периодичната окупация на Дунавските княжества Влашко и Молдова,

пакта „Рибентроп-Молотов“ и новата подялба на Полша и Балтийските земи: до триумфалното влизане в Берлин и установяване на абсолютна власт върху половин Европа след Втората световна война (1939-1945 г.).

Прочее, не е нужно особено вглеждане в историята, за да видим, че тези звездни мигове имат своите жертви. И те неизменно са народите в Източна и Централна Европа.

ЗАЩО ТОВА ДЪЛГО ВЪВЕДЕНИЕ?

Защото не можем да оценим шансовете на Украйна за пълноправно членство в ЕС, нито дори да разберем мотивите, с които ключови европейски държави биха подкрепили или блокирали такова решение, ако не си даваме сметка за традиционния европейски възглед за мястото на Русия, или по-точно - на Руската империя, в системата на европейската сигурност.
Този възглед не се промени особено дори след моралната, икономическа и политическа катастрофа на СССР в края на 80-те и началото на 90-те години на XX в.
Тя беше, доста погрешно, отдадена изцяло на склерозиралата комунистическа тоталитарна система и нейните икономически и социални недъзи.
Съответно - „нова“, „променена“ Русия беше за кой ли път възприета като ключов икономически и политически партньор. Отново за сметка на (значително по-малка) част от Източна Европа, в която Брежневата концепция за „ограничения суверенитет“ и вечната парадигма за „близката чужбина“ остават, поне частично, в сила.

На 24 февруари 2022 г. този възглед беше трайно, а може би завинаги, отхвърлен.
Тогава Европа бавно, но доста сигурно, започва да възприема като норма възгледа на своите Източни членки за отношенията с Русия в сферата на сигурността, според който въз основа на повече от две столетия богат и горчив опит, изолацията на Кремъл е за предпочитане пред интеграцията.
Както отбелязах в началото на този текст, повечето лидери в Западна Европа, а и немалка част от общественото мнение, възприемат тази нова политика със страх и недоверие.
За тях изолацията на Русия е геополитическа тревога, навлизане в непознати и нови дипломатически води, а и повод за опасения от нарушаване на баланса вътре в ЕС, внимателно изграден в полза на бившите „Велики сили“ Франция и Германия.
Те се безпокоят и от евентуална „Северозападна“ коалиция на „донорите“ - богатите държави, които внасят в бюджета на Съюза повече, отколкото получават.
Около разширяването на ЕС и НАТО с Украйна със сигурност ще бъдем свидетели на политическо напрежение, може би дори на политически конфликт в рамките на ЕС.
Ще си позволя несигурната прогноза, че този конфликт няма да бъде особено тежък и ще завърши с компромис, който неизбежно ще увеличи влиянието на Изтока в ЕС, особено що се отнася до отношенията с Русия и общата отбрана и сигурност.
Тежестта на тези политики ще се пренесе в голяма степен от Париж и Берлин към Хелзинки, Рига, Варшава, Букурещ.

КЪДЕ Е БЪЛГАРИЯ В ТАЗИ КАРТИНА?

За да си отговорим на въпроса, трябва отново да се върнем към историята, като я погледнем от нетрадиционен ъгъл.
Периодът от края на Кримската война през 1856 г. до подписването на „Рибентроп-Молотов“ през 1939 г. е почти век на относителна слабост на Руската империя, особено по отношение на Европа, със съответните приливи и отливи на геополитическото ѝ влияние.
Именно тази слабост позволява изобщо възникването на фактически самостоятелна България, скрепена чрез т.нар. „Българска криза“ (1886 - 1895 г.), а разгромът на Русия през Първата световна война (1914-1918 г.), в който българската армия има своя немаловажен принос, е категоричната предпоставка за оцеляване на България като независима държава.
Обратно, неудържимият възход на Съветската империя след победите ѝ срещу Нацистка Германия води до de facto заличаване на самостоятелната българска държавност за период от половин век, последван от мъчителни опити за откъсване от руската зона на влияние в сферата на сигурността, икономиката, енергетиката, както и до системен провал в борбата за установяване на правова държава.

Накратко, изолацията на Руската империя и преместването на нейната борба за запазване на геополитическо влияние от Балканите в Крим и Донбас са историческа възможност за осъществяване на закъсняло пълноценно членство на България в Обединена Европа.
Нещо повече, това е възможност за откъсване от постсъветската политическа идентичност на обществото ни и изграждане на концепция за стратегически национален интерес в рамките на ЕС.
Концепция, неизбежно включваща: общност от интересите на другите гранични държави-членки, не

само от бившия Източен блок, но и от Скандинавието; визия за стратегическо развитие като част от Дунавския басейн; сходни проблеми и интереси със Средиземноморските държави; историческа роля на лидер на приобщаване на страните от т.нар. „Западни Балкани" и особено на Република Северна Македония и Албания.

Важно е да се отбележи, че поне по отношение на Балканите и източната граница на ЕС, естествената роля за стратегическо развитие на България е била винаги прекършвана от силата на руското влияние в обществото ни – от тайните служби и политиката, през медиите и енергетиката, та до туризма.

Изолацията на Русия и ограничаването на геополитическите й цели до това да запази минимално влияние в Крим, Донбас, Абхазия и Приднестровието, заедно с неизбежните вътрешни проблеми в Руската федерация, ще отнемат възможността ѝ да влияе с познатата сила върху институциите и общественото мнение не само в София, но също така в Скопие и дори в Белград.

Новата стратегическа и енергийна политика на ЕС е огромен шанс пред развитието на България. Но тази политика е повече заявена, отколкото осъществена.

Както вече споменах, откъсването от руската енергийна зависимост и изваждането на Кремъл от стратегическото уравнение за европейската сигурност ще бъдат повод за тежки преговори в рамките на ЕС.

На първо място, нашата роля в тези преговори трябва да бъде ясна, последователна и твърда – прочее, нищо от това не е налично в днешната ни позиция.

Ние трябва да застъпваме категорично по-нататъшна помощ за Украйна в нейното освободително военно усилие; подкрепа за членството на Украйна, Молдова и Грузия в ЕС; засилване на Източния фланг на НАТО; обща политика по сигурността и отбраната; укрепване на връзките север-юг на Балканите, което ще доведе до интеграцията ни в Средиземноморското икономическо пространство и до изолация на Белград в Балканския процес, нужна поне до изясняване на геополитическата ориентация на сръбските политически елити; използване на морските и Дунавските ни пристанища за установяване на трайни търговски пътища между ЕС и Централна Азия през Грузия.

Нищо от изброеното не е ново или оригинално.
Но досега твърде малко е правено по тези въпроси.

А след февруари 2022 г., е както по-наложително, така и по-реалистично.



Жена чака на повредена от бомбен взрив автобусна спирка в Николаев, Украйна.
четвъртък, 27 октомври 2022 г.
AP Photo/Emilio Morenatti

Обществено мнение за войната в Украйна



Димитър Ганев е роден във Варна през 1986 г.
Завършил е Политология в СУ "Св. Климент Охридски".
Доктор е по политология.
Преподавател в катедра "Политология" на СУ.
Съосновател е на Изследователски център "Тренд", където работи в последните 7 години.
Автор е на книгата "Пътят към конституцията".

Традиционно, когато става дума за България, можем да чуем, че сме русофилска нация. Какво по-точно означава това; субективна ли е тази оценка; докъде се простира това явление; какви данни стоят зад това, са трудни въпроси. Но преди всичко, щом такова е възприятието за нас, то без съмнение трябва да има известни основания.
Те, разбира се, имат свои културни основания.
Но в крайна сметка не сме ние единственият православен, славянски народ в Източна Европа, но пък именно ние, българите, все пак имаме по-различно отношение към Русия.

Отвъд културната близост, без съмнение има и конкретни исторически обстоятелства, които играят съществен фактор в оформянето на нашето отношение към русите.
Може би е най-редно да се върнем близо 200 години назад при войната между Руската и Османската империя от 1828-1829 г., която дава първия лъч надежда на българите за освобождение от османска власт.
Самата Русия, вследствие на Одринския договор от 1829 г., става покровителка на православните християни в османските територии.
От този момент нататък започва една линия в българския порив към освобождение, която възлага своите надежди на Руската империя, получила свой образ в „дядо Иван" - митологизирания герой на освободителката Русия.

Освен тази линия в освободителното ни движение, разчитаща основно на руската помощ, не са малко и гласовете на скептицизъм - дали пък няма да заменим султанската власт с тази на Петербург?

И тази линия в крайна сметка става централна в нашето освободително движение, олицетворявана от Васил Левски. А именно - освобождение от османска власт на базата вътрешно-революционна организация.

Освободителната война от 1877-1878 г. и възстановяването на българската държава, като последица от нея, създават масово и категорично позитивно отношение сред българите към Русия. Копнежът за самостоятелна държава е осъществен с помощта на цар Александър II и това никой не може да оспори. Нещо повече - резултатите от Берлинския договор от юли 1878 г. са като студен душ за нас, създавайки негативни настроения срещу западните държави, които според българите се отнасят несправедливо към народа ни, оставяйки големи части от него извън границите на новосъздаденото княжество.

Липсата на подкрепа от страна на Петербург за съединението между Княжество България и Източна Румелия, както и последвалото влошаване на отношенията между София и Петербург по време на управлението на Стамболов, полагат един нов пласт в отношението на българите към Русия.

От този момент нататък отношението към русите далеч не е така категорично и еднозначно.
На лице е вече многопластовост. Българите вече не разчитат безрезервно и единствено на своята освободителка, а навлизат в по-дълбоките води на балансi спрямо западните държави и Русия.
И този нов подход среща обществено одобрение.
Никой не си е позволил например да оспорва политиката

на махалото на Фердинанд, лазейки баланса между Петербург и Виена.
По-късно пък добива популярност недоказаното авторство на тезата на цар Борис III гласяща „винаги с Германия, никога против Русия".
Но дори и да не е изричал никога тези думи, самият факт, че са му приписани се дължи на факта, че се е водил от тази външнополитическа концепция.

Краят на Втората световна война (1939-1945 г.) поставя България като част от Източния блок, доминиран от Москва. Този установен баланс във външнополитическо отношение определен по време на третото българско царство се изгубва напълно, а геополитическата ориентация на страната следва напълно курса зададен от Съветския съюз.
Установяването на тоталитарен режим от съветски тип в България през втората половина на 40-те години на XX в., неминуемо води след себе си плътно сближаване, във всяко едно отношение, с Москва.
Историческата заслуга на Русия за българското освобождение излиза отново на преден план, засилват се многократно културните връзки между двете страни, а положителният образ на Съветския съюз в българските средства за масова информация бива налаган в продължение на повече от четири десетилетия.

Този 45-годишен период, без съмнение, дава сериозно отражение върху отношението на българите към Русия, успявайки да социализира няколко поколения в братски чувства към източната държава.
Би било обаче твърде повърхностно да обобщаваме този период като хомогенен. След началото на процеса на десталинизация от 1956 г., в България постепенно започва да навлиза и западно влияние.

Писателят Георги Марков описва блестящо в своите „Задочни репортажи" прехласването на българина спрямо всичко западно, стигайки дори до известно заслепяване.

Така или иначе навлизащото все по-силно западно влияние през 70-те и особено през 80-те години на XX в. чрез музика, потребителски стоки, чуждестранни туристи и прочее, започват да формират и отношение към Запада.

Сравнението на Запада със Съветския съюз е напълно естествено, като преимуществото не е в полза на последния.
Самият факт, че всичко съветско е лансирано от официалната власт, а западното е (полу)забранено, дава особено предимство на второто.

Краят на Студената война и демократичните промени в България създават силно двуполюсно противопоставяне, което доминира политическия ни процес в последното десетилетие на века.
Отношението към основните геополитически играчи, съответно също е една от разделителните линии.
Привържениците на БСП почти единодушно декларират положително отношение към Русия, докато симпатизантите на СДС изразяват доста по-нюансирано мнение. Въпреки това разделение, и острото десетилетно противопоставяне, отношението спрямо Русия не минава през съществени спадове или пикове, а се движи в сравнително стабилен порядък през годините, като положителното отношение има превес над отрицателното.

Едрите щрихи, които опитах да очертая до този момент, дават относително ясна картина за обективните обстоятелства, които са формирали определено отношение към Русия.

Не по-малко важно ми се струва да опитаме да отговорим и на други два въпроса, а именно: кои са демографските групи, които имат положително и съответно отрицателно отношение към Русия и каква е динамиката в обществените възприятия след руската военна инвазия в Украйна през февруари 2022 г.

За изходна точка ще взема изследване на геополитическите нагласи на българите, реализирано от изследователски център „Тренд" в началото на февруари 2022 г.[1*], за да имаме възможност да сравним достатъчно ясно картината преди и след войната.

Данните ясно сочат, че над половината от българите (56%) изразяват положително отношение към Русия преди военната инвазия в Украйна. **(ГРАФИКА 1)**
Това, което прави впечатление, когато се задълбочим в демографските разбивки е, че с напредването на възрастта се увеличават и стойностите на положително отношение към Русия.
Така например сред хората над 70 години, положителното отношение е над две трети, докато отрицателното е 16%.

По всичко личи, че най-възрастното поколение, социализирано изцяло в социалистическия период, напълно закономерно има най-силни проруски настроения. За сметка на това, най-младите (18-29 г.) също имат преимуществено положително отношение през февруари 2022 г. (41%), но тези, които отговарят „не знам / не мога да преценя" са 31%, а отрицателно отношение декларират близо 30%.

[1*] Всички данни на изследователски център „Тренд", които ще цитирам по-надолу в текста, са реализирани по метода „лице в лице" сред около 1000 респондента, а проучванията са представителни за пълнолетното население на страната.

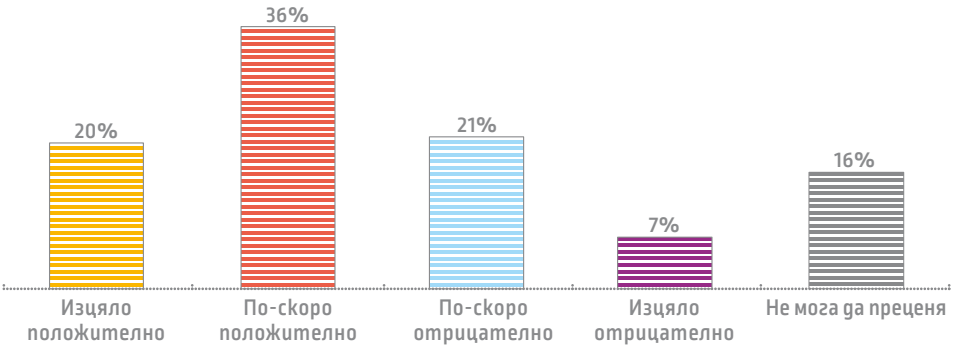
Какво е Вашето отношение към Русия?

Въпрос с предварително зададени опции

Един отговор

База: 1000 респондента

Февруари 2022 г.



ГРАФИКА 1

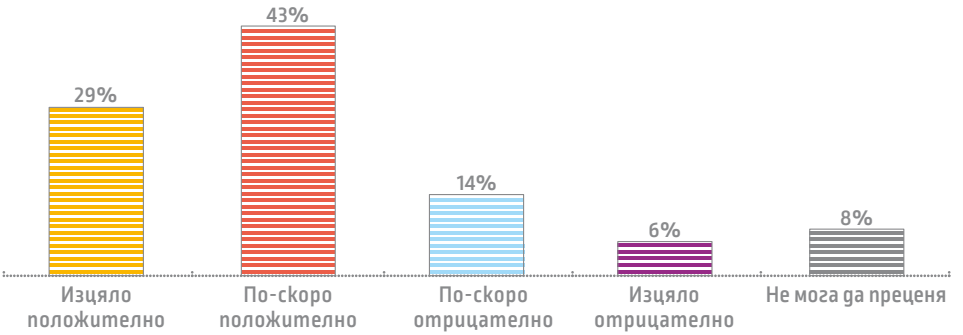
Какво е Вашето отношение към Германия?

Въпрос с предварително зададени опции

Един отговор

База: 1000 респондента

Февруари 2022 г.



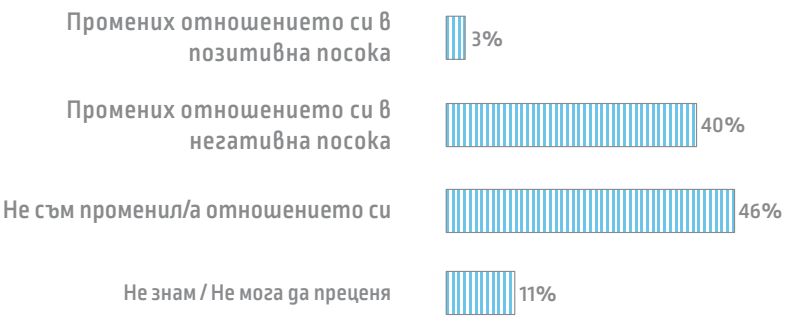
ГРАФИКА 2

Има ли промяна във Вашето отношение към Русия след руската военна инвазия в Украйна?

Въпрос с предварително зададени опции

Един отговор

База: 1000 респондента



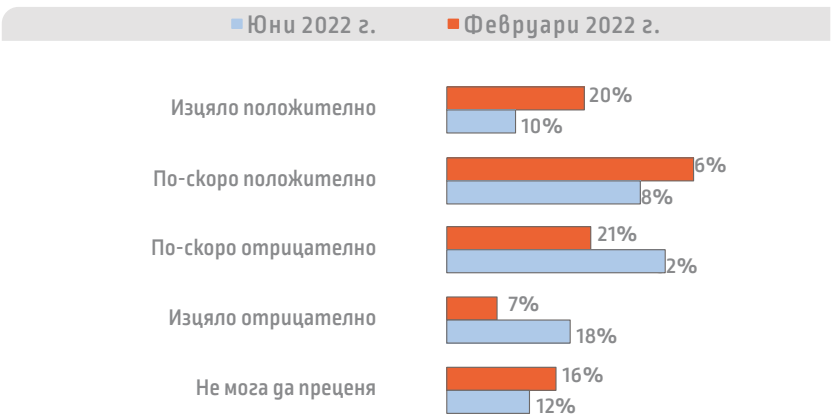
ГРАФИКА 3

Какво е Вашето отношение към Русия?

Въпрос с предварително зададени опции

Един отговор

База: 1000 респондента



ГРАФИКА 4

Високите стойности на позитивно отношение спрямо Русия не би трябвало да будят изненада, особено предвид множеството исторически обстоятелства и културната близост между двата народа.
Но е редно да отбележим и факта, че в България реално има друга страна, която се ползва с още по-високи стойности на положително отношение в сравнение с Русия и това е Германия.
В този ред на мисли, когато става дума за България би трябвало преди всичко да я наричаме германофилска, преди русофилска.

Седемдесет и два процента от българите изразяват положително отношение към Германия. **(ГРАФИКА 2)**
Прави впечатление, че сред най-младите (18-29 г.) Германия се ползва с 46% много позитивен образ, а общите позитивни оценки сред тях са над 80%.
Няма група, в която негативният имидж на Германия да доминира, като единствено сред най-възрастните (над 70 годишните) се наблюдава малко по-колебливо отношение.
За българите Германия винаги се е възприемала като нашия голям европейски покровител и сега най-близък партньор в Европейския съюз.
Така, както Румъния възприема Франция. За подобен тип отношение на българите към Германия, има и съществени исторически предпоставки, но за тях може да се посвети цял отделен текст.

Руската военна инвазия в Украйна нанесе сериозен удар на образа на Русия сред българите. Само седмица след войната, в началото на март, „Тренд" зададе нарочен въпрос за евентуална промяна в отношението спрямо Русия.

В проучване на „Тренд" от юни 2022 г. на същия въпрос като този през февруари, положителното отношение е вече 38%, а отрицателното са е покачило на 50%. **(ГРАФИКА 3)**
Това вероятно е и първият момент от трите десетилетия след демократичните промени, в който негативният образ сред българите спрямо Русия е по-висок дял от позитивния.
Сред най-младите (18-29 г.) отрицателното отношение стига 56%, а положителното пада до 26%. Сред всички възрастови групи, само сред най-възрастните (над 70 години) по-голямата част (58%) изразяват положителни оценки, а 33% отрицателни.

Освен разбивката по възраст, прави впечатление и разделението по партийни симпатии. **(ГРАФИКА 4)**
Така например мнозинството от привържениците на БСП (80%), Възраждане (78%) и Български възход (65%) продължават да изразяват положително отношение спрямо Русия, въпреки руската военна инвазия в Украйна. На другия полюс са ГЕРБ с 24% позитивно отношение, „Продължаваме промяната" с 19% и Демократична България с 10%.

Въпреки съвсем ясната негативна тенденция, която очертават данните спрямо отношението към Русия в рамките на тази година, би било добре да опитаме да видим по-голямата картина на всичко случващо се.

През последните поне две десетилетия в България има три големи групи, които са относително сходни като тежест, които формират общата картина на геополитическите нагласи на българите.

Можем да ги обобщим така:

първа група, която традиционно гледа само на Запад, споделяйки ясно европейското ни настояще и бъдеще, подкрепяйки принадлежността към НАТО, изразявайки негативно отношение спрямо Русия.
Това са предимно млади хора и такива на средна възраст, населяващи столицата и по-големите областни градове, гласуващи най-вече за формации, определящи себе си през годините като десни.
Типични такива представители са СДС през 90-те години, ГЕРБ, партиите от синьото пространство в последните 15 години, като Синя коалиция, Реформаторски блок, Демократична България и в последната една година идентифициращи се с „Продължаваме промяната".

Втората група са на другия полюс - изразяват скептицизъм към членството на България в ЕС, гледат с носталгия към периода на социализма и близостта ни със Съветския съюз и изразяват силно позитивно отношение към Русия.
В тази група преобладават по-скоро възрастни хора (над 60 години), живеещи в по-малки населени места.
Традиционно през годините те са гласували основно за БСП, като в последните 15 години са намирали представителство и през формации като „Атака" например.
Социологическите проучвания от последните месеци сочат, че тази група припознава вече, както „Възраждане", така и новата партия на Стефан Янев - „Български възход".

Третата група са хората, които не поставят под съмнение членството на България в ЕС и НАТО, но в същия момент преди войната в Украйна изразяваха положително отношение към Русия.
Тази група няма така силно изявени демографски характеристики, а нейни представители могат да гласуват за най-различни партии от целия спектър,

в зависимост до голяма степен от конюнктурата.

Тези, най-общо очертани три групи, формираха геополитическите нагласи на българите.
Така например, членството на България в ЕС среща позитивно отношение сред около 60% от българите. Това най-вече се дължи на сбора от първа и трета група. В същия момент, отношението към Русия също беше на сходни нива преди войната - около 60% от българите споделяха своето позитивно отношение към страната. Процентите тук се формираха най-вече от сбора на втора и трета група.

Каква точно промяна във всичко това внесе войната обаче?
След руската военна инвазия, първа и втора група останаха на същите си позиции, но позитивното отношение на третата група към Русия намаля драстично. Това очертава вече и актуалните геополитически нагласи на българите, в които позитивното отношение към Русия е ерозирало, стойностите спрямо ЕС и НАТО стоят стабилни.

Разбира се, никой от нас не може да предвиди дали това, което регистрираме като геополитически нагласи на българите от последните месеци ще остане трайна тенденция и че отношението към Русия вече ще е на подобни стойности в дългосрочен план.
Развитието и изхода от войната вероятно ще дадат своето отражение в една или друга посока.
Но дори да приемем, че това влошаване на отношението към Русия се окаже временно явление, докато трае войната, то има друга тенденция, която изглежда дълбока и много трудно обратима, а именно, че сред най-младите поколения позитивното отношение към Русия е на относително по-ниски нива в сравнение с общата картина на пълнолетното население на страната.



Украинецът Павло Билодид, 33, целува жена си и дъщеря си за довиждане, докато двете се подготвят да се качат на автобус за Полша на централната автогара на Лвов, Западна Украйна.

вторник, 1 март 2022 г.

AP Photo/Bernat Armangue



Жители на столицата гледат разрушенията, които са причинени след обстрел на търговски център в града.
Киев, Украйна
понеделник, 21 март 2022 г.
AP Photo/Rodrigo Abd



Хора се събират в убежище по време на руски обстрел в Мариупол, Украйна.
четвъртък, 24 февруари 2022 г.
AP Photo/Evgeniy Maloletka



Влад, 6, играе карти с приятел в къщата си в Буча, покрайнините на Киев, Украйна, Майката на Влад почива след повече от месец престои в мазе по време на окупацията от Руската армия.

събота, 9 април 2022 г.

AP Photo/Rodrigo Abd



Слава Чиков, вляво, покрива счупения прозорец на хола си с найлоново покривало в сграда, повредена от бомбардировка предишния ден в Киев, Украйна.
понеделник, 21 март 2022 г.
AP Photo/Vadim Ghirda



Привърженици на "Възраждане" се събраха пред парламента на национален протест срещу правителството. От партията настояват България да запази неутралитет по отношение на военния конфликт в Украйна.

06.04.2022 г.

БТА

Пропаганда и дезинформация, свързана с войната в Украйна



Мина Киркова е журналист в българската редакция на Дойче Веле и част от екипа на българската платформа за проверка на фактите Factcheck.bg.

Борбата с дезинформацията е сред основните ѝ интереси, както и международните отношения и политика.

Работила е като международен редактор в телевизия BIT, както и в редица телевизионни предавания.

КАК РАБОТИ РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО В БЪЛГАРСКАТА ФЕЙСБУК МРЕЖА

Четиридесет на сто от българите категорично не одобряват страната да окаже военна помощ на Украйна, а 22% по-скоро са против, показват данните от Евробарометър от май месец 2022 г.

Тридесет и два процента от българите пък са категорично несъгласни с европейското решение да бъдат забранен достъпа до руските пропагандни канали на територията на Европейския съюз.

Неодобрението към това решение може да бъде забелязано в стотици коментари в социалните мрежи - българите се чувстват ощетени и търсят "другата гледна точка".

Търсенето бързо обуславя и предлагане - къде и как се появява руската дезинформация, маскирана като "друга гледна точка"?

ФЕЙСБУК КАТО ХАБИТАТ НА ПРОРУСКАТА ДЕЗИНФОРМАЦИЯ

Според данни от DataReportal към 15 февруари 2022 г. 52,4% от българите имат профили във Фейсбук.

Проучване на "Алфа Рисърч" от юни 2022 г. пък показва, че 16% от българите между 18-30 г. се информират именно от Фейсбук, а във възрастовата граница между 31-50 г. - това са 8%.

Според друго проучване, изготвено от ECTAT (май 2022 г.), 44,5% от анкетираните се информират за събитията в Украйна от социалните мрежи.

Наскоро германският вестник "Франкфуртер алгемайне цайтунг" коментира[1*] "провала" на социалната мрежа в България, където според изследване на Центъра за борба с дезинформацията има цяла екосистема от профили, които публикуват проруски дезинформационни послания за българска публика.

През май месец тази години млад мъж, поддържал сайт за фалшиви новини в България, разказва[2*], че съдържанието, което му е носело най-много трафик (и съответно приходи от разглеждане на рекламите, поместени в сайта му) е било свързано с Русия и ролята на Кремъл като универсален спасител на България от всички проблеми.

Въпреки че въпросният сайт е ограничен от платформата на Фейсбук и скоро спира да съществува, стотици подобни са активни днес.

1* Дойче веле. ФАЦ за руската пропаганда в България и провала на Фейсбук. 26.09.2022 г. <https://www.dw.com/bg/fac-za-ruskata-propaganda-v-blgaria-i-provala-na-fejsbuk/a-63237984>

2* Киркова, М. "Поддържах сайт с фалшиви новини, печелех добри пари": какво ни разказа един българин // Дойче веле. 25.05.2022 г. <https://p.dw.com/p/4BpgM>

Българският проект "Медийно око", който оценява българоезичните сайтове по редица критерии, посочва[3*] 187 сайта от извадката си като разпространяващи фалшиви новини.

По думите на собственика на сайта за фалшиви новини, сайтове като неговия функционират в голяма степен благодарение на Фейсбук, където страниците им лесно и бързо се разпространяват.

Според изследване[4*] на "Фондацията за хуманитарни и социални изследвания" най-много руска пропаганда се споделя в политически ориентирани групи във Фейсбук.

По-голямата част са основани на генерално недоволство от политическия елит в страната (като "ВЪН МУТРИТЕ ОТ ПОЛИТИКАТА"), но руска пропаганда се забелязва и в групи, пряко подкрепящи конкретни политици или партии (най-вече Възраждане, БСП, Корнелия Нинова, президента Румен Радев).

Данните в това изследване показват още, че редица групи, които преди началото на руската инвазия в Украйна не са публикували информация, свързана с политически теми, от началото на войната се възползват от изградените си вече онлайн общности, които се стараят да политизират чрез пропагандни снимки, видеа, текстове в сайтове.

ОТ ЕДНА ДЕЗИНФОРМАЦИОННА ВЪЛНА НА ДРУГА

Фейсбук и особено групите в социалната мрежа предлагат възможност за създаване на общност. Голяма част от групите, споделящи дезинформация в българския Фейсбук, съществуват много преди началото на руската война в Украйна.

Същото показва и разследване[5*] на **Factcheck.bg** от лятото на 2021 г. Според него антизападни послания, които често пряко се свързват с проруските, се разпространяват в редица групи във Фейсбук, много от които нямат експлицитна политическа или идеологическа насоченост.

Още през предходната година посланията, свързани с желание за излизане от отбранителния съюз НАТО, защото "Русия ще ни пази", са сред най-разпространените в подобни групи.

Това разследване показва също, че част от групите, разпространяващи сходно съдържание, се администрират от едни и същи хора.

Такъв е случаят и с редица подобни по същност и оформление групи във Фейсбук, администрирани от един и същи профил във Фейсбук - човек, чието официално име в платформата е Ц. Б.

Сред групите, на които той е администратор, са отявлено проруските

"НИЕ НЕ ИСКАМЕ ВОЙНА С РУСИЯ" (с 14 000 членове),

"АЗ НЕ ПОДКРЕПЯМ ФАЛШИВИТЕ НОВИНИ ЗА ПУТИН" (с 1200 членове),

"Подкрепа за Русия" (с 3500 членове)

и новосъздадената "БЪЛГАРСКИЯ НАРОД ПОДКРЕПЯ АНЕКСИРАНЕТО НА РУСКИТЕ ЗЕМИ", която в деня на създаването си събра 388 последователи.

Освен тези групи профилът Ц. Б. администрира и десетки други, които се противопоставят на мерките срещу разпространението на COVID-19. Най-популярните сред тях са "НАЦИОНАЛНО ОБЕДИНЕНИЕ СРЕЩУ МЕРКИТЕ", която има 18 500 членове и "ДА СВАЛИМ СЛУГИТЕ НА СЗО", с 6600 последователи.

И в официално проруските и антизападни групи, и в онези, създадени още през 2021 г. и противопоставящи се официално на мерките срещу пандемията от коронавирус, се публикува едно и също съдържание - пропагандни и дезинформационни послания, подкрепящи позицията на Кремъл във войната с Украйна. Щом бъде създадена, всяка една от десетките групи, на които администратор е Ц. Б., започва активно да се промотира във вече съществуващите групи.

Самият администратор публикува призиви към членуващите да се присъединят и към новата му група, а понякога дори да поканят и своите приятели.

Съдържанието на групите във Фейсбук е почти изцяло споделено или от профила на Ц. Б., или от друга страница в социалната мрежа - "Истинските новини". Тази страница също администрира голям част от групите, създадени от Ц. Б., а публикациите на нея са идентични с тези в групите. Почти изцяло те са линкове към един сайт - **vsichkifakti.eu**.

3* <https://mediascan.gadjokov.com/bytype/fakenews?page=1>

4* Фондация за хуманитарни и социални изследвания - София (ФХСИ), Руската пропаганда в българските медии онлайн (Четвърта част). Фейсбук групи, <https://hssfoundation.org/wp-content/uploads/2022/09/Russian-propaganda-in-Facebook-groups.pdf>

5* Марчев, Г. Вън от НАТО, Путин ще ни пази! // Facktcheck.bg. 14.07.2021 г. <https://factcheck.bg/van-ot-nato-putin-shte-ni-pazi/>

Преглеждане на сайта показва, че първата публикация в него е създадена на 20 септември 2022 г. Преди мази дата в групите на Ц. Б. и на страницата на "Истинските новини" са се споделяли почти идентични публикации, но от сайт с друг домейн, който вече не функционира.

Друго разследване[6*] на Factcheck.bg от септември 2021 г. показва, че това явно е дългогодишен модел за страницата и групите на Ц. Б. Тогава сайтовете разпространяват дезинформация за COVID-19.

Същото разследване установява връзка между мази страница и съответните групи и партията "Истината и само истината", учредена и председателствана от Венцислав Ангелов-Чикагото, който е осъждан, излежавал е ефективна присъда за наркотрафик и е кандидат за народен представител на изборите през октомври 2022 г.

Зад профила Ц. Б. всъщност стои Цветан Бонев - URL-адресът на профила му е /cbonev, а по публичните снимки, качени на него, може ясно да се разпознае, че това е именно Цветан Бонев, който е син на Венцислав Ангелов-Чикагото и също е съден за едро хулиганство.

Подобен е случаят и с групата "Измамата Ковид -19/ Украйна-22 (част четвърта)", която има над 17 000 членове. Преди началото на войната името на мази група е "Измамата Ковид -19 (част четвърта)".

Също като групите на Цветан Бонев, мази група се измества почти изцяло от съдържанието, свързано с пандемията от коронавирус и в нея сега може да се видят публикации, възхваляващи руската агресия в Украйна и дезинформация за войната, както и антизападни послания.

Администратор на мази група е профилът Nicholas Nicolov, който е в управителния съвет на "Асоциацията на бащите в България"[7*]. Хората от това сдружение са част от успешната кампания срещу ратифициране на Истанбулската конвенция, както и зад съпротивата за приемане на Стратегията за детето. Името на групата съдържа и уточнението "част четвърта", защото Фейсбук неколкократно е премахвал публичната група заради дезинформационните послания в нея. Броят на членовете на групата обаче се запазва относително близък след всяко нейно премахване - в края на 2019 г.[8*] (когато името на групата все още не съдържа уточнението коя "част" на проекта е това) те са около 14 000.

Случай като този, както и успешното прехвърляне на последователи от една в друга група на Цветан Бонев, показва, че тези хора имат изградена общност в своите Фейсбук групи - хора, които са вярвали на посланията, които те разпространяват в различни дезинформационни кампании по различни теми през последните години.

Сега тези Фейсбук общности са захранвани с дезинформационните послания на Кремъл.

ЗАЩО БЪЛГАРИЯ Е ПОДХОДЯЩА СРЕДА ЗА ПРОРУСКА ДЕЗИНФОРМАЦИЯ?

Проучването на Евробарометър, цитирано по-рано, показва ясно, че българите най-малко от всички държави в ЕС съчувстват на украинците и най-малко вярват, че вината за войната е на Русия.

България е страната с най-положително отношение към руския президент Владимир Путин от целия бивш социалистически блок, показва и изследване на мозъчния тръст "GLOBSEC"[9*], публикувано на 31 май 2022 г.

Въпреки че тези настроения се захранват активно от разпространението на проруска дезинформация в българските социални мрежи, това далеч не е единствената причина България да симпатизира толкова много на Русия, казват редица експерти.

Това, което наблюдаваме в социалните мрежи, е по-скоро възползване на дадени хора от редица фактори, които обръщат част от българите на Изток. Както отбелязахме по-рано, дезинформационната кампания, захранвана от проруски послания, която започва още през миналата година - месеци преди началото на войната, се гради на първо време върху антизападни послания.

Именно такива са в основата на симпатиите на българите към Русия, казва политическият анализатор Иван Кръстев пред „Дойче веле"[10*].

6* Киркова, М. Четвъртата вълна на COVID-дезинформация е тук // Facktcheck.bg. 12.09.2021 г. <https://factcheck.bg/chetvartata-valna-na-covid-dezinformaciya-e-tuk/>

7* Асоциация на бащите в България. < https://portal.registryagency.bg/CR/en/Reports/ActiveConditionTabResult?uic=177184090>

8* От Истанбулската конвенция, та на „Измамата ковид-19" // Factcheck.bg. 27.05.2022 г. <https://factcheck.bg/ot-istanbulskata-konvenciya-ta-na-izmamata-k0vid-19/>

9* GLOBSEC Trends 2022: Central and Eastern Europe amid the War in Ukraine, 31.05.2022 г. <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2022-central-and-eastern-europe-amid-war-ukraine>

10* Андреев, Ал. Иван Кръстев: "Следващите 6 до 9 месеца ще бъдат най-тежките в историята на ЕС" // Дойче веле. 12.09.2022 г. <https://www.dw.com/bg/ivan-krstev-sledvasite-6-do-9-meseca-se-bdat-najtezkite-v-istoriata-na-es/a-63088922>

Фейсбук групи като "НИЕ НЕ ИСКАМЕ ВОЙНА С РУСИЯ" пък залагат на нежеланието на българите да се поставят в позиция, в която са явно противопоставени на Русия.

В този подход също се крие един от отговорите защо България е по-податлива на проруска дезинформация.

Неслучайно най-разпространените наративи, целящи да отдалечат България и българите от оказване на подкрепа за Украйна във войната, залагат на представяне на тази позиция като "запазване на неутралитет".

Подобно усещане целят да създават и групи като споменатите, които ясно брандират подкрепата за Киев като равносилна на обявяване на война на Русия.

Послания като тези се разпространяват активно и от високопоставени политически личности в България, които определят помощта, оказвана на Украйна, санкциите, наложени на Руската Федерация и дори участието на България в НАТО, като опасни за държавата и дори говорят открито за "вкарване на България във войната срещу Русия".

Опитите на България да продължава да заема "неутрална" позиция в задълбочаващото се разделение между Русия и Запада, е демонстрирана неколкократно в миналото.

През 2018 г. например общо 153 руски дипломати са експулсирани от редица западни държави в отговор на участието на Москва в отравянето на бившия двоен агент на Руската федерация Сергей Скрипал и дъщеря му Юлия.

Тогава България е една от държавите, която се въздържа от подобни действия.

Причините за дълбокото вкореняване на руските дезинформационни наративи в българската среда са и исторически обосновани.

От "Фондация работилница за граждански инициативи" смятат, че благодатната почва за руската пропаганда и изкривяването на историческите факти в България се дължи на непознаване на историята на българо-руските отношения.

Според изследване, извършено от ЕСТАТ между 16 и 28 април 2022 г.[11*], едва 10 на сто от българите са категорични, че познават българо-руските двустранни отношения, а над 55% се информират от учебниците по история, публикувани преди 1990 година.

Всички тези фактори се използват активно, за да се разпространява проруската дезинформация в социалните мрежи и най-вече във Фейсбук.

Въпреки това всички проучвания показват, че България все пак остава по-скоро ориентирана на Запад.

За постигането на обратно обаче неуморно и ефективно работят стотици страници, профили и групи в социалната мрежа, където безкритично се публикува дезинформация и за която трябва да се вземат по-решителни мерки.

[11*] Агенция Естат, Войната в Украйна и познаването на историческите факти в отношенията България - Русия, Данни от национално представително проучване на нагласите, 16-28.04.2022 г. <https://frgi.bg/uploads/Ukraine_Pres_PDF.pdf>



Украински военнослужещи се готвят да обстрелват руски позиции на фронтовата линия близо до Бахмут, Донецка област, Украйна,
четвъртък, 24 ноември 2022 г.
AP Photo/LIBKOS



Иван Култа, 68, пие чай до разрушения си дом след руски обстрел
в Покровск, Донецка област, Украйна,
петък, 4 ноември 2022 г.
AP Photo/ Andriy Andriyenko

Войната срещу Украйна - настоящи и бъдещи рискове за България



Тихомир Христов е геополитически анализатор, работещ по намаляване на оперативните рискове за водеща световна енергийна компания.

Завършил е магистратура по Международна сигурност от Университета в Сейнт Андрюс, Шотландия.

Съ-основател на НПО "Де Ре Милитари".

Осем години след началото си конфликтът в Украйна навлезе в нова фаза с нападението на Руската федерация срещу Киев през февруари 2022 г. Тази агресия съществено прекрои европейската сигурност, част от която е и България. Поради редица фактори, включително и географската близост, страната изпитва множество последици с дългосрочен ефект. Девет месеца по-късно, България продължава да изпитва редица последици, чиито ефекти се очаква да останат в дългосрочен план. Рисковете за България могат да бъдат идентифицирани в няколко направления - кинетични, информационни, икономически и дипломатични.

В съвкупност с вече съществуващите негативни условия в България и процеса по възстановяване след пандемията от COVID-19, страната е изправена пред най-сериозното предизвикателство в своето евроатлантическо развитие до този момент.

Този текст ще разгледа настоящите и бъдещи рискове за България в контекста на войната срещу Украйна и ще се опита да предложи възможни решения за ограничаване на негативните последици от конфликта.

КИНЕТИЧНИ

След началото на новата фаза на конфликта през февруари 2022 г., България се превърна в една от основните страни, които приеха украински бежанци. Според данни на Върховния комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН) в периода между февруари и ноември България е посрещнала 782 043 бежанци[1*], като е предоставила временна защита на над 136 хиляди от тях. Същите данни също показват че 87% от тях са жени и деца.

Към началото на октомври 2022 г. в България е имало 54 579 украински бежанци.

Въпреки че от септември 2022 г. тенденцията е все повече украински бежанци да напускат страната, броят на останалите и на заявилите желание да получат закрила, около 9000 лица, остава сравнително голям.

Броят отново може да се увеличи през зимните месеци поради руските удари над критична украинска инфраструктура, която остави милиони с ограничен достъп до основни услуги като електрозахранване, отопление и чиста вода.

Интеграцията на вече намиращи се на българска територия украински бежанци може да предостави проблеми в дългосрочен план, ако се вземе предвид силно разпространеното негативно мнение сред голяма част от българското население.

Предвид факта, че голяма част от тези лица са жени и деца, то интегрирането им в обществото, особено на децата в български училища, ще породи нова серия от предизвикателства, между които и тяхното приемане сред българските деца.

Това настроение на местното българско население беше отразено в множество регистрирани случаи на агресия, особено към автомобили с украинска регистрация, които бяха вандализирани.

[1*] Маринова, Евг. Демерджиев: Справяме се с мигрантския натиск, но границата не е добре обезпечена // Investor.bg. 10.11.2022. <https://www.investor.bg/a/516-politika/363729-demerdzhiev-spravyame-se-s-migrantskiya-natisk-no-granitsata-ne-e-dobre-obezpechena>

Същевременно броят мигранти идващи от Близкия изток и Афганистан по т.нар. "Балкански път"[2*] също се увеличава.
По официални данни от началото на 2022 г.[3*], при опит за нелегално влизане в България са задържани 70% повече мигранти в сравнение със същия период на предходната година, като те са преобладаващо от сирийски и афганистански произход.
Това увеличение допринася за запълване на приемните центрове, чиито капацитет е достигнат на 90% към месец ноември 2022 г.
Несигурността в Близкия изток не се очертава да спадне в идните месеци, което вероятно ще продължи тенденцията на засилен мигрантски поток по този маршрут.

На фона на засилващия се мигрантски поток по Балканския път, се увеличава и нивото на руски мигранти идващи в България. След началото на пълноценната руска инвазия в Русия се засили и нивото на авторитаризъм.
Това действие беше най-вече институционализирано чрез закони цензуриращи независими руски медии, както и западни такива с местно представителство.
Същевременно бяха забранени социални медии свързани с компаниите Мета, Туитър и други, за да се промотира държавната визия за войната. Граждани, които критикуват войната или по някакъв начин оскверняват името на руската армия, са заплашени с до 15 години затвор.
Към ноември 2022 г. много от руските анти-военни активисти са заглушени, като репресиите срещу тях продължават.

В съвкупност със скорошния закон за частична мобилизация на руски граждани, се смята, че милиони руснаци са напуснали страната си[4*].
Мнозинството от тях - поради хуманитарни причини, но има и такива по политически и икономически причини. Част от тях търсят и намират убежище в България.
В тази връзка е важно да се следи за представители на руската агентура, които се възползват от ситуацията, за да засилят подривната си дейност срещу страната. Още отпреди войната е известно наличието на представители на руската агентура и техните действия по подкрепянето на про-руски политически и паравоенни елементи[5*].
Това беше разкрито през 2019 г., когато в свое разследване Руслан Трад и Кирил Аврамов разкриха мрежи от местни доброволци, които получават специализирано обучение от бивши руски инструктори по специални операции, които действат на територията на България.

Макар тези паравоенни структури към днешна дата да не привличат много внимание, те продължават да съществуват и да набират подкрепа.
При липса на контрол на руската миграция към България, това не само би довело до опасност от увеличение на руската агентура, но до различни заплахи за националната сигурност.

Сред рисковете за българската национална сигурност е и целостта на местния военно-промишлен комплекс (ВПК). Експерти смятат, че от началото на 2022 г. чрез посредници България е предоставила на Украйна оръжия и муниции на стойност поне два милиарда лева[6*].

С увеличението на индиректната българска помощ към Украйна, зачестиха и предполагаемите инциденти в българските фабрики за производство на оръжие, както и поне един склад за съхранение на муниции. Въпреки че няма доказателства скорошните инциденти да са обвързани с руски саботажни операции, вероятността да има руска намеса е висока, особено имайки предвид подобна атака в Албания от август 2022 г., където бяха заловени двама руски граждани[7*].

[2*] Филева, Л. Засилена охрана и премълчавано насилие: как държавата се справя с невиждания брой мигранти // Дневник. 03.11.2022. <https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2022/11/03/4410817_zasilena_ohrana_i_premulchavano_nasilie_kak_durjavata/>

[3*] Пак там.

[4*] Lau, Yvonne. We realized that there's no way we can return': Russia's best and brightest are leaving the country in record numbers. 6 young Russians explain why they left // Fortune. 20.08.2022. < https://fortune.com/2022/08/20/russia-brain-drain-young-russians-leaving-after-ukraine-war-putin/>; Bigg, M. At least 200,000 Russians have left the country since Putin's draft began // New York Times. 28.09.2022. < https://www.nytimes.com/2022/09/29/world/europe/russia-draft-putin.html>

[5*] Self-Appointed Defenders Of "Fortress Europe": Analyzing Bulgarian Border Patrols // Bellingcat. 17.05.2019. < https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/05/17/self-appointed-defenders-of-fortress-europe-analyzing-bulgarian-border-patrols/>

[6*] Коцева, А. и К. Николов. България е изнесла оръжия за поне 1 млрд. евро за Украйна // Euroactiv. 30.10.2022. https://euractiv.bg/section

[7*] Collis, H. Suspected Kremlin spies arrested in Albania after assault at military base // Politico. 21.08.2022. < https://www.politico.eu/article/suspected-russian-spies-arrested-in-albania-after-assault-at-military-base/>

В България инцидентите срещу българският ВПК може най-добре да бъдат илюстрирани чрез обектите свързани с Емилиян Гебрев, собственик на "Емко", където само в последните няколко години има пет отделни случая на взривове, а самият Гебрев почти не умира вследствие на доказан опит за отравяне от агенти на руското Главно разузнавателно управление (ГРУ).
Дори и при възможността някои от скорошните взривове да са вследствие на човешка грешка или неправилно съхранение на материали, то вероятността всички да са инциденти е малка.
Фактът е, че при последния инцидент в склад на "Емко" се е задействала аларма моменти преди взривът да се случи[8*], говори за потенциална намеса от неприятелски настроени лица.
С навлизането на закона за изпращане на военна и военно-техническа помощ на Украйна по директен път, тази опасност към българският ВПК, а и към българската критична инфраструктура като цяло ще се увеличи, и съответно трябва да се предприеме широк пакет от защитни мерки на територията на такива предприятия.

В случай че целостта на българското ВПК е нарушена, ще бъде засегнато не само изпращането на помощ за Украйна, но също така и оперативните способности на българската армия. В по-голямата си част българските отбранителни системи зависят от оборудване произведено по времето на Студената война.
Това ги прави зависими от все по-рядко произвеждани части, които ако не се създават в България, се изработват във вражески настроени към България страни, като Беларус и Русия.
Всякакво спиране на ключови заводи, като тези в градовете Сопот и Казанлък, могат сериозно да навредят на отбранителните способности на страната.

Тази продължаваща зависимост вреди на българските въоръжени сили като не им позволява да се интегрират по-дълбоко в общите отбранителни системи на техните евроатлантически партньори.
Войната срещу Украйна е показателна в това, че тя се простира далеч отвъд границите на страната, както и че е нужна модернизация на българските отбранителни системи във въоръжените силии диверсификация в производството на модерно оборудване, свързано със съюзниците от НАТО, а не такова репликиращо модели от времето на Студената война.

ИНФОРМАЦИОННИ

Ключов елемент във военната доктрина на Русия са кибер шпионажът и информационните операции.
Руските информационни операции нямат ясно очертани концептуални граници, като това ги различава от разбирането на НАТО за подобни действия.
Руската идея за информационни операции може да се обобщи като начин за постигане на информационно предимство срещу противникова страна чрез използване на всякакви информационни ресурси, които могат да помогнат за тази цел.
В последните две десетилетия информационните операции включват и все по-обширно кибер измерение, което Русия използва за разделение на чуждестранни общества.

От години Русия води силна информационна кампания в България, с която да разшири своето влияние в страната.

След началото на новата фаза през февруари 2022 г., усилията на Русия навлязоха в нови мащаби.
Това се случва чрез вече установени платформи за пропаганда и дезинформация, които са най-вече в онлайн пространството, където социалните мрежи заемат централно място, но също и чрез традиционните медии.
Анализ на Асоциацията на европейските журналисти - България (АЕЖ) показва, че основните теми са т.нар."опорки" на Кремъл, построени върху геополитическа конспиративна логика[9*].

Често те са буквално преведени от оригиналните руски източници и не са адаптирани към българския контекст. Въпреки това те имат широк успех сред големи части от българското население, което съответно бива репликирано в съставянето на политики на базата на популизъм и сравнително успешно ги убеждава в правдивостта на руската война срещу Украйна.

Още по-опасен ефект от разпространението на невярна информация и пропаганда е разпространението на анти-демократични виждания сред българите, както и поставянето под съмнение на българското членство в ЕС и НАТО.

[8*] Walker, Sh. Arms dealer '100% sure' Russian agents behind blast at Bulgarian depot // The Guardian. 01.08.2022. < https://www.theguardian.com/world/2022/aug/01/arms-dealer-100-sure-russian-agents-blast-bulgarian-depot>

[9*] Латева, З. Особености на руската пропаганда в България // AEJ Bulgaria. 16.11.2022. < https://aej-bulgaria.org/russian-propaganda-in-bulgaria/

След началото на новата фаза на конфликта зачестиха и кибератаките над редица държави в ЕС, сред които и България.
Първата сериозна атака започва на 4 април, когато сървър на "Български пощи" е компрометиран и са инсталирани инструменти за разгръщане отвътре, позволявайки разпространяване на криптовирус върху избрани сървъри в информационния център на пощите и отделни компютри в много пощенски станции[10*].
След активирането на вируса, на 16 април, голяма част от услугите на "Български пощи" спират да работят, сред които изпращане и получаване на пратки, както и изплащане на средства свързани с великденските празници.
В следващите месеци инфраструктура и сайтове, свързани с държавни органи, продължават да бъдат обект на нападение, като отговорността за тези действия е поета от руската хакерска групировка KillNet. При много от атаките на групата може да се забележи тенденцията, че те се случват в рамките на по-мащабна операция, която таргетира същите или подобни органи и структури в други европейски държави, както и в Израел.

Всичките страни са атакувани заради предполагаемата подкрепа на тези държави към Украйна. Хакерският колектив счита тези страни за легитимни цели поради тяхната подкрепа за Украйна.
Въпреки опитите на Министерството на електронното управление (МЕУ) да подобрят способностите за интернет защита на обвързаните с българската държава институции и инфраструктура, е вероятно опитите както на KillNet, така и на други про-руски хакерски групировки да продължат.

Горните примерни показват, че руските дейности по кибершпионаж и информационни операции далеч не са изчерпателни.
Те са само кратка извадка от по-широката атака, под която се намира българското информационно пространство.
Правителството на Кирил Петков пое правилни първоначални стъпки, като създаде МЕУ, което позволява по-централизирано справяне с такива проблеми.
Въпреки добрия замисъл, то припознава проблемите частично и затова не е достатъчно, за да се справи с цялостния проблем, пред който е изправена българската киберсигурност.
Добра насока би била да се създаде разследващо и аналитично звено, което да установи координация с други свързани министерства, като МВР, МВнР и МО, по подобие на Центъра за справяне с хибридни заплахи на Словакия.

ИКОНОМИЧЕСКИ

Икономическите последствия на руската инвазия се отразиха на цяла Европа, засягайки някои страни по-силно от други, в зависимост от техните преки търговски връзки, енергийна зависимост и уязвимост към нарастващите цени като цяло.
В този контекст България е една от страните, които въпреки очакванията, не е сред държавите най-силно пострадали от войната.

Отчасти този факт се дължи на тенденция, която продължава от 2014 г., от когато постепенно се понижава обема на търговските отношения между България и Русия, както и плавното намаляване на руски туристи идващи в България.

Макар някои предприятия да зависят от продукти и суровини от Русия и Украйна, няма данни за цялостен колапс на сектори в икономиката.
Въпреки това не може да се каже, че България не е засегната икономически от войната.
Това ясно може да бъде видяно в цените на енергията, които през последната година се увеличиха драстично, заедно с последващата инфлация.

Високата зависимост на България към руски източници на енергия се отрази в рязкото покачване на цените в енергийния сектор, особено в цените на природен газ, след общоевропейските санкции срещу Русия.
Макар българските власти да работят по диверсификацията на енергийни източници, тя може да отнеме години преди напълно да се намали или елиминира руската зависимост в този сектор.
Този проблем се очаква да се отрази най-силно в енергоинтензивни сектори на българската икономика, което от своя страна ще доведе до още по-висока инфлация и ще рефлектира върху крайния потребител.

За да облекчат последствията в краткосрочен план, българските власти трябва да продължат да търсят начини за намаляване на последиците, както за индустрията, така и за домакинствата.

Това може да бъде сторено чрез различни подходи на национално и европейски ниво, работейки с партньори и съюзници за получаване на по-изгодни оферти, и

[10*] Константинова, К. 30.04.2022.
< https://www.facebook.com/kalina.konstantinova.politician/posts/pfbid0kC4oF6t3WMGEbQFCmEqRevSubrCV3495gqubSxKz1ktW3C4goYtCjkbq6SszyYBQl>

където е нужно, инвестиране в слотове за използване на терминали за втечнен природен газ.

Макар войната да носи много негативни последствия за икономиката, тя може да бъде разгледана и като спомагателен инструмент за развитието ѝ.

С помощта на европейските средства за възстановяване след COVID-19 и чрез водене на разумна и дългосрочна икономическа политика, може да се стимулират сектори на икономиката, които да спомогнат за развитието на нови отрасли, носещи висока добавена стойност, както и да се подкрепи развитието на нови компании с висок потенциал чрез предлагането на изгодни кредити от Българската банка за развитие (ББР).

Същевременно България може да се позиционира като алтернатива за много от чуждите производствени предприятия, които напуснаха Русия и Украйна вследствие на войната.

Пример за това е автомобилният сектор, където вече българската индустрия има силен ноу-хау и може да развие тези способности на ново ниво чрез привличането на нови инвестиции под формата на релокация на производства.

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ

Бойните действия в Украйна вероятно ще намалеят през зимните месеци. Климатичните условия, подплатени от липсата на нужна зимна екипировка и модерно оборудване в достатъчно големи размери при двете страни, вероятно ще ограничи военните действия до местни офанзиви, за разлика от пълномащабни атаки, подобни на Харковското настъпление на Украйна от септември 2022 г.

Липсата на военни действия и скорошното скъсяване на фронта ще позволят на руската страна да обучи повече части и да възстанови военния си капацитет, който пострада след месеци на загуби в материали и човешка сила.

Очакваното затишие на фронта вероятно ще приключи не по-рано от месеците февруари-март 2023 г., като офанзивните действия вероятно ще се подновят през пролетта и лятото.

При руски офанзиви на запад в Украйна, в зависимост от техния успех, може да има силен ефект върху съседни на България държави.

Това от своя страна може пряко да засегне територии с население с българско самосъзнание.

Например успешна офанзива срещу Одеса пряко ще засегне бесарабските българи намиращи се там.

Последиците от такива атаки може да достигнат и Молдова чрез включване в конфликта на непризнатата про-руска Приднестровска молдовска република, което съответно ще засегне Гагаузия и Тараклия.

При подновени руски успехи на бойното поле, заплахи може да се създадат и на запад от София, а именно в Западните Балкани.

От самото начало на руската атака срещу Украйна, националисти в Сърбия и Република Сръбска рисуват и маркират всякакви обекти със символа "Z", с който се свързва основната руска бойна група в Украйна.

По този начин те показват солидарност с действията на Москва.

При руски победи в Украйна и отстъпване на колективния Запад от страната, това може да доведе до окуражаване на сръбските националисти, които ще желаят да търсят реванш за загуби претърпени по време на югославската гражданска война през 90-те години на XX в.

В самото начало на руската офанзива имаше планове Република Сръбска да се отдели от Босна и Херцеговина, но те бяха отложени след руското отстъпление от Киевска област.

В Сърбия президентът Вучич продължава да насърчава несигурността в Северно Косово като част от дългогодишна политика, а Русия все повече окуражава такива действия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С началото на новата фаза на конфликта между Русия и Украйна, Европа, и в частност България, изпитват редица последици, чиито ефекти се очаква да имат дългосрочно отражение.

Този текст определи рисковете за България в няколко направления - кинетични, информационни, икономически и дипломатически.

И в четирите ясно се илюстрира как действията на Русия достигат далеч отвъд границите на Украйна, пряко засягайки България.

В лицето на тази опасност, при липса на обединение на евро-атлантически настроените политически партии, тя може далеч по-сериозно да афектира страната, създавайки поредица от кризи и водейки до силно поляризирано и обезсърчено население..



Украински военнослужещ гледа по време на бойна подготовка
в Запорожка област, Украйна.
вторник, 24 януари 2023 г.
AP Photo/Kateryna Klochko

Международни бойци



Доктор Ася Методиева е изследовател в Център за европейска политика в Унгария.

Докторската ѝ степен е от ЦЕУ, Австрия и гост-докторант в Оксфордския университет.

Нейната дисертация се фокусира върху набирането на чуждестранни терористични бойци (FTF) от Балканите в Сирия и Ирак.

Работила е като асистент по курсове по тероризъм и борба с тероризма, социални медии и демокрация, сравнителни политически изследвания и публична администрация.

Дни след руската инвазия в Украйна, президентът Володимир Зеленски обяви създаването на Международния легион за териториална отбрана на Украйна (Международен легион).
От първите дни на войната, Зеленски твърди, че „това не е просто инвазия на Русия в Украйна, това е началото на война срещу Европа. Против единството на Европа. Против [основните] човешки права в Европа. Против всички правила за съвместно съществуване на континента." *(25 февруари 2022 г.)*.

Формулирането на европейската идентичност като застрашена позволи да бъде обявена общоевропейска отбранителна мобилизация на най-ранния етап от конфликта и по този начин Зеленски призова чуждите граждани „...да се присъединят към защитата на сигурността в Европа:
„Всеки, който иска да участва в защитата на сигурността в Европа, може да дойде и да застане рамо до рамо с украинците срещу нашествениците от 21-ви век ... сега се решава съдбата не само на нашата държава, но и какъв ще бъде животът в Европа"."
(24 февруари 2022 г.).

Посланията на Зеленски имаха силен отзвук сред политическите лидери в цяла Европа, както и сред по-широката европейска общественост.
След създаването на Международния легион политиците в цяла Европа бяха предпазливи в преценките дали мобилизирането на чуждестранни бойци е правилно или не.
От една страна, участието в чужди конфликти беше до голяма степен ограничено или забранено в страните от ЕС след широкомащабната мобилизационна кампания на "Ислямска държава" (ИД) между 2013 и 2015 г. Тогава повече от 5000 европейци се присъединиха към халифата в Сирия и Ирак.

И все пак каузата в Украйна е фундаментално различна от каузата на ИД по отношение на ценности и политически цели.

Чуждите бойци не са ново явление и са част от повечето съвременни войни.

След избухването на Руско-украинската война някои изследователи се опитаха да разграничат термина „чуждестранни бойци", за да опишат лица, присъединяващи се към екстремистки групи в Сирия, от „доброволците", пътуващи в подкрепа на украинската кауза.

Например Каспер Рекавек, един от привържениците на това разграничение, твърди, че „доброволците" се присъединяват към украинската армия, а не към паравоенни или екстремистки групи[1*].
Това не е първият конфликт, в който чуждестранни бойци вземат участие във военните действия на едната или другата от враждуващите страни.

Независимо дали са били интегрирани или не във формални военни части и без значение от причината за даден конфликт, тяхната мобилизация е сходна в различните случаи.

[1*] Rękawek, K., Foreign Fighters in Ukraine: The Brown–Red Cocktail, London, Routledge, 2022.

Чуждестранни бойци са участвали в повече от една четвърт от всички съвременни граждански войни[2*].
Те се появяват в изследвания на антисъветската джихадистка съпротива в Афганистан през 1980-те години, на войнствения ислямистки активизъм на муджахидините в Босна и Херцеговина и Чечения през 90-те години на XX в., както и на по-скорошните войни в Ирак, Афганистан и Сирия.

Терминът „доброволци" подчертава, че тези, които пътуват до Украйна и се бият на украинска страна, не са наемници и тяхната мотивация се корени в каузата на украинската борба.
„Доброволци" обаче не уточнява участието на лица във военни действия, което се предполага, когато лица се присъединяват към Международния легион.
По този начин терминът „доброволци" има ограничения при описанието на чужденци, които се присъединяват към войната. Концептуалното разграничение между „чуждестранни бойци" и „чуждестранни доброволци", ако има такова, трябва да се изследва не по отношение на фактическото участие на чуждестранни лица в конфликта, а като събитие в публичния дискурс.
Този текст се фокусира върху ролята на колективната западна/европейска идентичност в мобилизирането на чуждестранни бойци за Украйна.
Текстът не анализира чужденците, които се бият на про-руската страна, защото според наличните данни, в повечето случаи те са наемници и са мотивирани от материални условия. На про-украинска страна много от чуждестранните бойци се включиха във войната в първите месеци на войната, мотивирани да подкрепят украинския народ.
Важно е да разберем как европейските политици говорят по темата, за да разберем как темата за чуждестранните бойци присъства в публичния дискурс. Наративите, които се позовават на украинската кауза като европейска, описват войната като „борба за Европа".

Подобна реторика повлия на мобилизирането на чуждестранни бойци от цяла Европа и в по-широк смисъл - от Запада.

Преосмислянето на термина „чуждите бойци" в контекста на войната в Украйна, не търси да отличи вариациите в индивидуалната мотивация, идеологическите и социално-икономическите причини, поради които хора стават част от Международния легион.
То добавя стойност към концепцията, като показва защо изградената европейска идентичност може да трансформира „чуждите бойци" в „доброволци".
Те се бият за кауза, която се възприема като „наша" от европейска гледна точка.

Трансформацията в политическия дискурс се случва по две причини:

- **първо**, за да се разграничи сегашната мобилизация на чужденци от предишната, при която много европейци пътуваха до Сирия и Ирак, за да станат част от "Ислямска държава";
- **второ**, за да подчертае, че доброволците в Украйна се бият за добра кауза, която се базира на европейски ценности.

Европейската идентичност премахва стигмата от термина „чужди бойци" и по този начин чуждестранните бойци се трансформират в доброволци в публичния дискурс.

ЧУЖДЕСТРАННИ БОЙЦИ В УКРАЙНА - КАКВИ СА РИСКОВЕТЕ?

Въпреки че държавите от НАТО и ЕС официално не изпращат войски във военната зона, отделни политици одобриха участието на чуждестранни бойци в битката за Украйна.
Това е функция на цялостната политическа подкрепа на Запада. Отъждествяването на украинската кауза с европейска има последици за дискурсивната трансформация на концепцията за чуждестранен боец.
Преосмислянето на „чужди бойци" в речите на президента на Украйна Володимир Зеленски и други европейски политици, се дължи на системното позоваване на европейската, и в по-общ план, на западната идентичност в контекста на продължаващата война.

Няма точна оценка за броя на чуждестранните доброволци, които са се присъединили към легиона от началото на войната.

Според украинското правителство, от първите седмици на конфликта, около 20 000 души от чужбина са станали част от тяхната армия.

[2*] Malet, D.,...
[3*] Schwampe J., Muslim Foreign Fighters in Armed Conflicts (PhD Dissertation), Aarhus University, 2018.
[4*] Moore C. and P. Tumelty, Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment // Studies in Conflict & Terrorism, Vol 31, 5, 2008 and Bakke, Kristin M. 2014. "Help Wanted? The Mixed Record of Foreign Fighters in Domestic Insurgencies." // International Security 38 (4): 150-187.

През март 2022 г. в социалните мрежи се появи информация за македоно-български батальон, който събира доброволци, желаещи да се включат в Международния легион на Украйна.
Няколко седмици по-късно стана ясно, че снимките на предполагаеми военни тренировки на българска територия всъщност са фалшиви, а целта на публикуването им е било да създадат напрежение в обществото[5*].

Всъщност в първите седмици на войната, вълната от доброволци беше окуражена от политическата подкрепа, изразена от много западни правителства.
В социалните мрежи има снимки и видеоклипове, показващи групи от 10 до 30 лица, които се присъединяват към войната от различни страни.
Чуждестранните бойци се самоорганизират чрез малки неформални групи от връстници.
Повечето от тях нямат предишен боен опит или сериозна военна подготовка. Има ветерански организации, патриотични движения, спортни фен клубове и културни неправителствени организации, които улесняват набирането на хора в различни страни.
Силни организационни връзки се осигуряват чрез общностите на украинската диаспора в цяла Европа.
Много изпратиха молби да се присъединят към Легиона още след първия призив на президента на Украйна Зеленски.
По-голямата част от чуждестранните бойци са мъже, които са закупили своите билети и оборудване и са намерили начини да влязат в Украйна. Във военната зона те получават униформи, ако все още нямат, и на място се присъединяват към въоръжените сили или други военни фракции.

Критици на този процес се опасяват, че докато някои чуждестранни бойци стават част от украинската армия, има и самоорганизирани батальони, които действат отделно и невинаги участват в координирани военни действия.
Батальонът Азов[6*] се разглежда като проблематичен с аргумента, че подкрепата за Украйна чрез предоставяне на оръжие също означава подкрепа на Азов и други крайнодесни групи, които подкрепят украинската армия.
Няма признаци, които да показват, че крайнодесните поддръжници доминират вълната от чуждестранни бойци. Те обаче са част от вълната.

Според наличните доклади, има членове на крайнодесни и неонацистки групи от Германия, Хърватия, Австрия, които пътуват до Украйна или вече са били там.
Те се присъединяват и координират с батальона „Азов" на място. Сред доброволците, които отиват в Украйна, мнозинството от тях нямат връзки с крайнодесни екстремистки групи. Дори в редиците на крайнодесни групи на Запад има вариации в мотивацията на хората, които се присъединят към войната. Това означава, че крайната десница в глобален план не „говори" с единен глас в тази война.
Азов е централна тема в руската пропаганда, докато, от друга страна, тя отсъства от реториката на президента Зеленски.

Полкът изигра изключителна роля в битката за Мариупол, която се превърна в един от най-тежките боеве в първите месеци на войната.

Руският външен министър Сергей Лавров използва присъствието на полка в района, за да оправдае бомбардировката на родилно отделение там, като каза, че "Азов" "и други радикали" се крият в сградата.
Полкът, създаден през 2014 г. от крайнодесни активисти, беше разгърнат за първи път срещу проруските сепаратисти в Източна Украйна.
Въпроси за евентуалната роля на Азов във войната и в следвоенна Украйна биха могли да хвърлят сянка върху усилията на украинската армия и върху ролята на чуждестранните доброволци.

Затова украинското правителство би спечелило, ако темата Азов присъства по-често в политическия дискурс.
Възможно е в бъдеще да виждаме случаи на крайнодесни активисти на Запад, които търсят вдъхновение от Азов и имат реални или предполагаеми връзки с бойци, които участват във войната.

След войната можем да очакваме ветерани с посттравматично стресово разстройство, някои от тях с достъп до оръжия.
От поведението на Азов в социалните мрежи като Телеграм и Туитър изглежда, че те не желаят да вербуват нацисти, както твърди руската пропаганда.

Малки радикални групи на Запад обаче използват етикета „Азов" за свои собствени цели. Ето защо политиците, които насърчават хората да се бият като доброволци, трябва да бъдат държани отговорни, в случаи на радикализация във връзка с бойци от Украйна.

[5*] Велева Д., Кое е вярното: Бие ли се македоно-български батальон в Украйна //Свободна Европа, 26.05.2022 г. <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31864075.html>

[6*] Велева Д., Кое е вярното: Бие ли се македоно-български батальон в Украйна //Свободна Европа, 26.05.2022 г. <https://www.svobodnaevropa.bg/a/31864075.html>

При завръщането на чуждестранните бойци има няколко възможни сценария.
Възможно е да видим единен отговор на европейско ниво. Вторият вариант ще бъде правителствата да предприемат индивидуални подходи спрямо завръщащите се граждани.
Участието в чужд конфликт като цяло е проблематично, тъй като може да включва извършване на различни форми на престъпления, за които правителствата невинаги разполагат с достатъчно информация. Тъй като много европейски политици изразиха открита подкрепа за участието на доброволци във войната, военният принос на чужденци е формулиран в публичния дискурс като нещо допустимо. Затова можем да очакваме, че чуждестранните бойци, подкрепящи украинските сили, няма да бъдат третирани по начина, по който правителствата щяха да реагират на бойци, присъединили се към ИД или други терористични организации в Сирия.
Различните каузи са от съществено значение, но също и положителните политически нагласи в контекста на Украйна вероятно ще доведат до законодателни промени, които да позволят на ветераните да не бъдат третирани като извършители на криминално деяние.

Ветераните, завръщащи се у дома от Украйна, вероятно няма да преминават през програми за дерадикализация и ресоциализация в родните си държави.
Профилът на тези бойци е много различен от този на лицата, пътували от Европа, за да се присъединят към ИД в Сирия през 2014-2016 г. (около 40% бяха жени и деца). Групата от чуждестранни доброволци в Украйна не включва уязвими лица (непълнолетни) и за разлика от вълната на ИД към Сирия, в нея почти няма жени.
Това означава, че правителствата ще трябва да имат различен вид политики, най-вече за да предотвратят възможностите за радикални траектории в пост-военния контекст.
В някои случаи има опасения, че чуждестранни бойци, които се бият на страната на Русия, например от Балканите, биха могли в бъдеще да използват някои от тези мрежи, за да разпространяват влиянието си в региона.

България е много по-уязвима, когато става въпрос за бойци или поддръжници на руския режим и връзки, които се поддържат от про-руски групи и политически организации в страната.
За разлика от 2014 г., когато много бойци от Балканите (главно от Сърбия) заминаха за Украйна, за да се бият на страната на про-руските сепаратисти, техният брой в момента е по-скоро незначителен, по данни на журналисти от региона.
Причините за това са няколко, включително усилията на сръбското разузнаване да предотврати участието на сръбски бойци на про-руска страна, защото това влияе негативно на имиджа на страната пред ЕС.
Въпреки това, руската пропаганда, която е активна в региона, окуражава съществуването на про-руски движения и мрежи, които използват символа Z, като отличителен знак на своята политическа принадлежност.
Развитието на подобни мрежи трябва да бъде следено с повишено внимание, особено с оглед на сигурността на украински бежанци, които пребивават в страната.

КАКВИ СА ПРАВНИТЕ РАЗПОРЕДБИ В ЕС?

Чуждестранните бойни действия се считат за незаконни във всички страни от ЕС, с някои вариации.
От друга страна, законът в Украйна позволява на чужденци да се присъединяват към техните въоръжени сили.
И все пак политиците в Европа са предпазливи в преценките дали мобилизирането на чуждестранни бойци е правилно или не, разбирайки морала на войната в Украйна и подкрепата, от която украинската съпротива се нуждае.
Това разбиране беше последователно проявявано в политически речи както на национално ниво, така и на общоевропейско ниво.
Сред първите, които коментираха темата, беше британският премиер Борис Джонсън, който каза, че Обединеното кралство не подкрепя участието на доброволци, но разбира емоциите на хората, които искат да се присъединят към съпротивата. Това беше зелена светлина, въпреки законите на Обединеното кралство, забраняващи участие в бойни действия в други страни (BBC 2022).
Чешкият министър-председател Петр Фиала обяви, че чешките граждани, които отиват да се бият в Украйна, няма да понесат правни последици след завръщането си. Това съобщение дойде въпреки действащото законодателство, което забранява на чешки граждани да се присъединяват към чужди армии.
Следователно доброволците в руско-украинската война са насърчени от положителните политически нагласи, подкрепящи украинската кауза.
Политици от Канада, Обединеното кралство, Чехия, Дания, Латвия и други страни също окуражиха своите граждани да се присъединят към украинската армия в нейната битка срещу Русия.
Най-малко две политически фигури - латвийският

парламентарист Юрис Юраш и бившият грузински министър на отбраната Ираклии Окруашвили - лично пътуваха до Украйна, за да се включат в Международния легион.
Латвия и Дания, наред с други страни, позволиха на своите граждани да се бият срещу руските войски чрез въвеждане на законодателни промени.
„Това е избор, който всеки може да направи", каза датският премиер Мете Фредериксен, докато Рига подкрепи гражданите, които искат да „защитят независимостта и общата сигурност на Украйна".
Канадското правителство беше по-малко категорично, въпреки че заяви, че „канадците могат да решат сами за себе си".
Също така канадският външен министър Мелани Джоли каза, че „[правителството разбира], че хората от украински произход искат да подкрепят своите сънародници и в този смисъл това е тяхно лично решение" (Arredondas 2022).

От друга страна, няколко правителства предупредиха своите граждани да не пътуват до Украйна и да не помагат на други, участващи в конфликта, тъй като дейността им може да попадне в определението за терористични или други престъпления според националното законодателство и така да се окажат преследвани от закона, при завръщането си от бойното поле.
Германия, наред с други, предупреди, че ако нейни граждани участват във военни формирования в Украйна или нарушат международното право, ще бъдат преследвани.
Австралийският премиер (до май 2022) Скот Морисън също предупреди за последици според австралийското законодателство.
През март 2022 г., той каза, че законността на хората, заминаващи за Украйна, за да се бият срещу руската армия, е „неясна", като същевременно обяви, че Австралия ще предостави оръжия на Украйна, за да помогне на украинците да устоят на руската инвазия (Arredondas 2022).
Говорителят на Пентагона Джон Кърби също коментира темата с чуждестранните бойци като отбеляза, че „ако сте американец и искате да помогнете на Украйна, най-доброто нещо е да се обърнете към хуманитарни организации" (Arredondas 2022).

Участието в чуждестранни конфликти е до голяма степен ограничено от закона в страните от ЕС.
Това се случи след широкомащабната мобилизационна кампания на Ислямска държава (2013 - 2015 г.).
В този смисъл съществува разлика между огромната политическа подкрепа, която страните от ЕС декларират за Украйна, и законността на подкрепата на отделни лица, изразена чрез личното им участие във военни действия.
По този начин държавите ще се изправят пред предизвикателства по отношение на третирането на доброволци след завръщането им.
Ще могат ли правителствата да правят разлика между „добрите" и „лошите"? Кой ще решава?
Също така е въпрос на бъдеща дискусия дали доброволците от общностите на украинската диаспора трябва да се разглеждат като „чужди бойци".
Във всеки случай ако притежават двойно гражданство и се стремят да се върнат в приемните си страни след войната, ще изникнат нови въпроси пред законодателите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Европейският политически дискурс относно войната в Украйна легитимира нови взаимоотношения между доброволците и техните страни на произход, в които им е „обещано" да не бъдат стигматизирани за участието си в бойните действия. Мобилизирането на чуждестранни бойци в Украйна е до голяма степен политически вдъхновено от значимостта на европейската/западната идентичност в политиката.
В европейския политически дискурс има усещане за неотложност, има разбиране за „емоциите" на хората и става въпрос за действие сега.
Докато предават това послание, политиците разделят отговорността на държавата от отговорността на индивида.
Доброволците се възприемат като хора, вземащи решения за собствената си съдба, те са тези, които решават дали да се присъединят към войната или не.
Държавата не участва в мобилизирането им, държавата отсъства от тази реторика, няма препратки към защита на индивидуални права и рискове.
В този смисъл законността на участието в чуждестранни военни действия е второстепенна, поради огромната политическа подкрепа, която лидерите на ЕС декларират за Украйна.
В изказванията им, засягащи мобилизацията на чуждестранни бойци, липсва загриженост относно бъдещите политически последици от решението доброволци да се включат в Международния легион.
Доколкото чуждестранните бойни действия се считат за незаконни в повечето страни от ЕС, държавите ще бъдат изправени пред предизвикателства по отношение на третирането на такива доброволци след завръщането им.

Европейският политически дискурс не дефинира чуждестранните бойци като обществена заплаха, нито ги стигматизира.

Така те по-скоро се възприемат като „доброволци". Идеята за насилие напълно липсва в езика, който се използва за описанието им, защото те са там, за да помогнат на Украйна и Европа.

Доброволците не се разглеждат като заплаха за сигурността от страна на обществата, от които произхождат, както беше в случая с чуждестранните бойци на ИД.

Така политическите наративи, които наблюдаваме, са диаметрално противоположни.
Реториката за мобилизация е основана на ценности и е оправдана от идеята за споделено европейско битие, което се основава на мирно съвместно съществуване, а не на насилие.

Политическият дискурс, който дава приоритет на европейските ценности и идентичност и насърчава мобилизацията на чуждестранни бойци, отваря пространство за промени в политиките, които биха могли да защитят лицата, участващи във военни действия след завръщането им от Украйна.

От друга страна, политиците трябва да бъдат държани отговорни за насърчаването на своите граждани да се включат във войната.

Веднъж заловени от про-руските сепаратисти или руските сили, чуждестранните доброволци са изправени пред несигурна съдба и пленяването им може да се използва за пропагандни цели, за да се покаже, че Западът е замесен в конфликта в Украйна. Освен това може да се използва за създаване на лост при преговорите за освобождаването им.

Цивилните жертви могат да се увеличат, когато в конфликта участват чужденци и може не само да усложни, но и да удължи войната.

Всички тези рискове отсъстват от европейския политически дискурс, а би следвало да предоставят възможност за създаването на подходящи политики.

България е сред малкото държави в ЕС, където полюсни наративи за войната са част от политическия дискурс. Това предполага повишено внимание относно темата за международните бойци, а също така ролята на крайнодесни групи, които намират вдъхновение в проруската пропаганда.
Въпреки, че няма данни за българи, които участват в бойните действия в Украйна, рискът от мрежи, които употребяват призиви за насилие в реториката си, не бива да бъде подценяван.



Театърът се превърна в място за срещи, където артисти от цялата страна са пренасочили своя талант към това да готвят за войници и населението като част от масивни доброволчески усилия по време на войната.
Дрохобич, Западна Украйна, **понеделник, 21 март 2022 г.**
AP Photo/Bernat Armangue



Украински войници се возят във военна машина в Мариупол, Украйна.
четвъртък, 24 февруари 2022 г.
AP Photo/Sergei Grits

Отбрана и устойчива демокрация



Доц. д-р Велизар Шаламанов е експерт по ИКТ и сигурност.

Председател е на Надзорния борд на Агенцията по комуникации и информация на НАТО, доцент в Института за информационни и комуникационни технологии на БАН - София и зам. директор по е-Инфраструктура и сигурност в института.

Шаламанов е един от авторите на „План 2004“ за преструктуриране на българската армия.

Зам. министър (1999-2001) и министър (2014) на отбраната на Република България.

Уроците от войната в Украйна за България и предната отбрана в НАТО

Още след агресията през 2014 г. НАТО прие План за нарастване на готовността (RAP) и развi система за предно разполагане, които след началото на войната от 2022 г. се разшириха към концепция за предна отбрана с много повече сили, разположени в Източна Европа и подкрепени с необходимата логистика, подготовка, командване и управление, разузнаване и готовност за действие при кризи и активиране на чл. 5. от Вашингтонския договор.

Най-видим израз на този план са Центровете за интеграция на силите и многонационалните бойни групи в Източна Европа, заедно със засилените учения и приготовления за военна мобилност. Изоставането на България от Румъния и Полша/балтийските страни в тази сфера е реална заплаха за сигурността ни и цялостното устойчиво развитие в НАТО и ЕС, особено на фона на агресията на Москва в Украйна и други уязвими страни, сред които България.

Уроците от войната се трупат ден след ден, месец след месец и практически в реално време се отразяват както в механизмите за подкрепа на Украйна, така и в развитието на предната отбрана на НАТО.

Поуките могат да се групират в следните области:

1. Противодействие на дезинформация, пропаганда и участие в пълномащабна информационна война и контраразузнавателни операции;
2. Хуманитарна помощ и защита на населението, грижа за бежанците и рехабилитация и лечение на ранените в страни от НАТО (ЕС);
3. Организиране на военна помощ - от разузнаване през доставка на оборудване до подготовка на персонал от Украйна за използване на въоръженията по най-ефективен начин;
4. Замяна на прехвърлената в Украйна съветска и друга стара техника с нови и съвместими образци въоръжение, за развитие на предната отбрана от Балтийско до Черно море (а с присъединяване и на Финландия / Швеция и до Северния ледовит океан);
5. Изграждане на нов модел на силите на НАТО в Източна Европа и ускорено превъоръжаване, разполагане на много повече многонационални сили в Източна Европа;
6. Ускорено превъоръжаване на национално ниво с търсене на многонационални решения за развитие на производствения капацитет;
7. Ангажимент към развитие на иновации и бързо прилагане на нови технологии, заедно със защитата им от конкурентите в сферата на отбраната; ускорено индустриално кооперииране за повишаване на производствените възможности.

Заедно с това са важни и непосредствените въпроси на военна стратегия, оперативно изкуство и тактика; използването на нови технологии, вкл. такива с двойно предназначение; ролята на информационната война и лидерството (политическо) за гарантиране на

обществена подкрепа в страната и сред съюзниците; печелене на повече съюзници.

Определено важен урок е важността на системите за скрита/защитена от електронна война комуникация; ефективното разпознаване на своите сили и следенето им; споделянето на обща картина на бойната обстановка; интеграцията на всичко това в система за управление със свобода на тактическо ниво да се преследва общия замисъл при максимално използване на всяка възможност - тактическа и техническа; висока степен на координация по вертикала и хоризонтала на база споделена информация и цели.

Потвърждават се и класически уроци за важността на огневото поразяване, доброто съотношение в маневрени средства и използването на огън и ракетни удари от дълбочина.

Неуспехът на Москва да приложи нова стратегия и тактика се дължи на устойчивостта на отбраната на Украйна по всички нива, което противно на замисъла на руснаците, ги принуди да се върнат към по-класически вид на войната (упорито наричана от тях специална военна операция - вероятно в подкрепа на провалила се операция на специалните служби), където новата тактика и модерните оръжия показват превъзходството си, но количеството запазва своето значение.

Киберотбраната, контраразузнавателните мерки, настойчивото следене за интегритет на хората в службите и командването с цел недопускане на пробив на чуждото разузнаване и влияние са особено важни при новия тип война, който налагат от Москва с хибридни елементи и вътрешно подкопаване на единството на атакуваната страна (общност).

Не на последно място се доказва още веднъж ключовата роля на логистиката и възможността за ротация и нарастване на силите при настъпление.

Всички тези уроци следва да се анализират и прилагат практически в реално време при реализация на предната отбрана на НАТО, но и на национално ниво при развитие на силите, при превъоръжаване и цялостна трансформация.
Отбраната показва и важността от пълна координация между военни и граждански власти, капацитета за реагиране при кризи и цялостната устойчивост на страната.

Особено важни са тези уроци за България, защото ние сме заградени от изток, запад (Сърбия) и юг (Сирия) от Русия и нейни съюзници, които използват сходна тактика и оръжия, за съжаление все по-хибридни, и допускат военни престъпления.

Основният урок си остава, че при силно лидерство, национално единство и мотивация на хората в униформа не само може да се устои на агресията на Москва, но и да бъдат изтласкани превъзхождащите й сили.

Втори по-важност урок е, че и най-мотивираната армия не може да се справи без съюзници в този сложен свят и срещу агресор с размерите на Русия.

Провалът на Русия в Украйна ще бележи за десетки години напред системата за отбрана и сигурност в нашия регион и тя ще се развива около концепцията за предна отбрана на НАТО с подкрепа на партньори като Украйна, Грузия и Молдова в усилията им да съхранят свободата и демокрацията си при агресия отвън.

Новата ескалация с обявената от президента Путин мобилизация, провеждането на незаконни референдуми, ядрените заплахи и очакваните вълни на бягащи руски граждани от мобилизация създава непосредствени и преки заплахи за България.

Сред тях са: допълнително разделение у нас и „огъване" на позициите ни в полза на Путин; все по-вероятна ядрена авария; инфилтриране на руска агентура и засилена дезинформация/пропаганда; вкл. активни действия срещу сигурността ни; потенциална нова и по-голяма вълна от бежанци.

Това налага консултации и бързо вземане на решение по следните приоритети:

- засилване на противодействието на дезинформация и пропаганда на Кремъл в България, насочена към разделение и противопоставяне в обществото, влияние върху изборния процес и откъсване на България от позициите на съюзниците в НАТО и ЕС;
- проверка и засилена подготовка за преминаване в по-висока степен на готовност на системата за гражданска защита и устойчивост при ядрени и други опасни аварии, подривни действия по критичната инфраструктура, засилване на киберустойчивостта;
- подготовка за недопускане на инфилтрация на агенти на влияние и разузнавателна дейност при очакваната вълна на "бягащи от мобилизацията" руски граждани;
- подготовка за потенциална бежанска вълна при интензифициране на военните действия в Украйна в резултат на мобилизацията на стотици хиляди военни от руска страна и хвърлянето им на фронта;

- засилване на мерките по предна отбрана на НАТО на наша територия, особено в сферата на въздушен и морски суверенитет, разполагане на многонационални сили, повишаване на отбранителния ни потенциал по програмата "наем-заем" за преодоляване на очевидните дефицити във въоръжението и техниката;
- приемане на конкретна програма за подпомагане на ВСУ с въоръжение и техника, вкл. ремонт у нас за бързо изтласкване на руските войски преди края на мобилизацията и предотвратяване на провокации с ядрени аварии;
- приемане на мерки за запълване на вакуума в период на избори и служебни правителства в периода на ескалация на войната до нас.

„Аварията" на двете тръби на Северен поток, взривът на моста между Русия и Крим (последвалото индиректно въвличане на България чрез медийни манипулации), както и последвалите системни удари по енергийната и друга критична инфраструктура на Украйна с цел всяване на страх сред населението и поставянето му в непоносими условия на живот, особено с наближаващата зима, показва „новото лице на войната на Путин". Този тип война може да бъде приложена индиректно и срещу страни в Европа, дори членки на НАТО - „аварии" в критичната инфраструктура, внушения за роля в „терористични актове" на руска територия и други форми на хибридни атаки.

Украйна постигна много след 2014 г., особено последните няколко години при Президента Зеленски. Страната показа как армията може да се развива дори в хода на военни действия и всичко това може да бъде приложено у нас, с активна подкрепа на съюзниците и НАТО, във взаимодействие със съседите и активно изучаване на опита на Украйна. Това е допълнителен стимул за военна подкрепа на Украйна, която в същото време може да помогне на нас в тази трансформация.

Опитът на Украйна за повишаване на устойчивостта на институциите и населението, противодействие на хибридните атаки и не просто запазване, а консолидиране на единството на нацията и подкрепата за армията, са безценни за повишаване на нашата устойчивост в новата среда за сигурност и отбрана.

ПРЕВЪОРЪЖАВАНЕТО - ВЪРХЪТ НА АЙСБЕРГА „ОТБРАНА" ЗА БЪЛГАРИЯ

След 33 години преход, в които само в периода от решението за членство в НАТО до приемането ни имахме план за развитие с голямо обществено съгласие и достатъчно ресурси (над 3-3.5 % от БВП)[1*], е време за второ голямо усилие за „догонване" на съюзниците, особено съседите и групата в Източна Европа при реализиране на единна предна отбрана на НАТО от Балтийско до Черно море (Полша и Румъния), а и в Източното Средиземноморие (Гърция) при стратегическо партньорство със САЩ.

Това очертава и основните ни съюзници и стратегически партньори в това усилие през следващите десет години.

Това усилие трябва да адресира повтарящите година след година дефицити, които вече 20 години не могат да бъдат преодолени:

1. Освобождаване от стара и несъвместима в НАТО съветска техника и свързаната с това зависимост, рискове от корупция, непривлекателност на военната служба;
2. Ускорено превъоръжаване с отчитане на всички възможни механизми в национален план за многогодишно финансиране и намаляване на разходите с използване на каскадиране на оборудване от съюзниците, съвместно производство, разполагане на многонационални сили у нас;

[1*] В сферата на отбраната преминахме през поне 4 важни етапа:
Остатъчно развитие във Варшавския договор 1989-1991 г. до саморазпускането му;
Лутане около концепции на „неутралитет" до влизане в Партньорство за мир през 1994 г. и подаване на молба за членство през 1997 г.;
Подготовка за членство в НАТО 1997 г. - 2004 г.;
Участие в развитието на Алианса като член в югоизточната част, подложена на натиск от различни рискове, особено след началото на откритата агресия на Москва в Украйна от 2014 г. и започване на пълномащабна война през 2022 г.
Най-организирано бе усилието 1999-2001 г. по приемане на нова Военна доктрина от Парламента и План за организационно изграждане на Въоръжените сили от Министерския съвет (МС), когато отбраната бе възможно най-висок приоритет за парламент, премиер и президент. В периода след постигане на пълноправно членство, дори след поканата в края на 2002 г., основна задача винаги е била прекъсване на влиянието на Москва в армията, подмяна на остарялата съветска техника и постигане на пълна оперативна съвместимост с участие в операции и многонационални сили на НАТО. За разлика от трудния преход 1999-2004 г., по План 2004, така и не се постигна съгласие за реален план за превъоръжаване през следващите 20 години след поканата ни в НАТО.

3. Оптимизиране на структурата на силите с отчитане на възможността за разполагане на многонационални сили у нас, взаимодействие на армията със сили на МВР (жандармерия, гранична полиция, гражданска защита и др.);
4. Целенасочена инвестиция в набиране, развитие и задържане на специалисти за отбраната в съответствие с новата техника и структури при активната им ротация в многонационални сили/ структури и организации на НАТО и европейската отбрана - създаване на евроатлантическо ядро в действащата армия и общността на офицерите от резерва, с което да се преодолее усещането в обществото, че армията е все още част от съветското влияние и се съпротивлява на дълбоката интеграция в НАТО;
5. Засилване на капацитета за иновации и отбранително производство в контекста на общия технологичен преход и въоръжаване в НАТО и ЕС;
6. Засилване на контраразузнавателните мерки за защита на информацията и противодействие на дезинформация и пропаганда от страна на агресивни към нас страни и организации;
7. Търсене на висока степен на съгласие в обществото по горните приоритети и гарантиране на необходимото ниво на финансиране от 2% към 3% от БВП при повишена прозрачност, отчетност и отговорност.

У нас през 2019-2021 г. се проведе стратегически преглед на отбраната и системата за национална сигурност, в резултат на който 44-ият парламент набързо, в последния месец на работата си, прие План за развитие на отбранителните способности 2032.

Ниското качество на стратегическия преглед както и цялостния процес на подготовка и приемане на План 2032 не може да осигури желаната промяна и това е очевидно почти две години след приемането му.

В коалиционното споразумение от декември 2021 г. има ясни ангажименти за 2022 г. да се приеме от парламента всеобхватна програма за превъоръжаване, да се осигури инвестиционен фонд за превъоръжаване и трансформация на отбранителната индустрия за многогодишно финансиране на програмата, а през 2023 г. да се изгради организация за трансформация на сектора за сигурност.

Определено войната в Украйна добавя към тези елементи аспект за предоставяне на оборудване и подготовка на Украйна и замяната на изпратеното им въоръжение по различни модели, вкл. „заем - наем" у нас.

Превъоръжаването не е панацея и самостоятелно усилие, но без него вече при пропуснати над 20 години нищо друго не може да даде смислен резултат.

При констатираните дефицити не само в наличната техника, но и в процеса на придобиване на нова и поддържане на жизнения й цикъл, е все по-наложително да се използва капацитета на агенциите на НАТО - NSPA, NCIA.

Необходимо е да влезем по-активно в акселератора за иновации на отбраната DIANA. като изградим национален акселератор по най-модерните модели на взаимодействие между военния, индустриалния, и академичния сектор и при съчетание на публично и частно финансиране, при гарантирана защита на новите технологии.

След успешно реализиране на преструктурирането на отбраната по План 2004 и преминаване към професионална (доброволна) армия през 2007 г. (с влизане в ЕС), основният проблем на България, вече като член на НАТО и ЕС, е остарялата техника, която е несъвместима със съюзниците.
Това поражда зависимости от Москва (и то не само

[2*] В сферата на отбраната преминахме през поне 4 важни етапа:

Остатъчно развитие във Варшавския договор 1989-1991 г. до саморазпускането му;

Лутане около концепции на „неутралитет" до влизане в Партньорство за мир през 1994 г. и подаване на молба за членство през 1997 г.;

Подготовка за членство в НАТО 1997 г. - 2004 г.;

Участие в развитието на Алианса като член в югоизточната част, подложена на натиск от различни рискове, особено след началото на откритата агресия на Москва в Украйна от 2014 г. и започване на пълномащабна война през 2022 г.

Най-организирано бе усилието 1999-2001 г. по приемане на нова Военна доктрина от Парламента и План за организационно изграждане на Въоръжените сили от Министерския съвет (МС), когато отбраната бе възможно най-висок приоритет за парламент, премиер и президент. В периода след постигане на пълноправно членство, дори след поканата в края на 2002 г., основна задача винаги е била прекъсване на влиянието на Москва в армията, подмяна на остарялата съветска техника и постигане на пълна оперативна съвместимост с участие в операции и многонационални сили на НАТО. За разлика от трудния преход 1999-2004 г., по План 2004, така и не се постигна съгласие за реален план за превъоръжаване през следващите 20 години след поканата ни в НАТО.



Повредена радарна инсталация и друга военна техника се виждат в украинска база край Мариупол.
четвъртък, 24 февруари 2022 г.
AP Photo/Sergei Grits



Войници на украинската национална гвардия ремонтират руски бронетранспортьор (БТР) в покрайнините на Харков, Украйна.
четвъртък, 3 ноември 2022 г.
AP Photo/Andrii Marienko

НАТО и в други страни-членки модел, заложен като рамка в Национална програма „България в НАТО и Европейската отбрана 2020“, а именно - развитие на многонационални сили и предно разполагане, прекъсване на зависимостите от Москва, ускорено превъоръжаване и индустриално сътрудничество, защитено от конкурентите технологично развитие.

Това е основният дефицит на отбранителната ни политика, поради който ежегодно Министерство на отбраната (МО), МС и Народното събрание (НС) констатират едни и същи проблеми в отбраната ни, които се задълбочават до момента, когато с агресията на Москва в Украйна ние имаме базови недостатъци в радиолокационното наблюдение, съвместимостта и способностите на зенитно-ракетните комплекси, наличието на оперативно готови изтребители, модерни бойни кораби, съвременна артилерия и бронирани машини, други модерни системи като безпилотни летателни апарати и се стигне до несъвместимост на системите за защитена комуникация.

В кратките два парламента (45-ти и 46-ти), въпреки ограниченото време, въпросите на отбраната бяха поставени на вниманието на народните представители и политически партии, но като парадокс в 47-ия парламент, в условия на непозната от Втората световна война (1939-1945 г.) насам военна конфронтация в Украйна, въпросите на отбраната бяха маргинализирани и практически изключени от дневния ред на правителството и парламента.
Вместо уроците от войната да информират радикално подобряване на отбраната, се стигна до отхвърляне на реалния дебат за военна помощ на Украйна и ускорено превъоръжаване заедно със засилване на отбраната с използване на механизми като „заемнаем“ и разполагане на многонационални сили. Отсъствието на България (заедно с Унгария) от тези процеси в НАТО, е реална заплаха за нашата отбрана и сигурност, като се има предвид, че ние сме най-зависими от стари и нефункционални системи от СССР и имаме най-високо ниво на уязвимост на обществото от дезинформация и пропаганда от Москва.

технически) и отблъсква младите хора от избора да служат в армията.
Така превъоръжаването става все по-важна задача, а днес, 20 години след поканата за членство в Алианса, може да кажем, че е и много спешна задача [3*].
Освен това като процес превъоръжаването отнема поне десет години и изисква колосална за нашето мислене сума от поне 15 милиарда лева.
Така още в 2018 г. в предложения Обществен договор за отбранителна политика на Демократична България се роди формулата 10-15-20 (десет години, петнадесет милиарда лева, двадесет основни проекта в единна програма за технологично превъоръжаване)
Превъоръжаването е много сложен процес - далеч по-обхватен от закупуване на нова техника.
Става въпрос за придобиване/замяна на способности, а самата способност в НАТО се дефинира като „DOT-MPLFI“ (доктрини, организация, обучение, материална част, лидерство и образование, персонал, съоръжения и оперативна съвместимост).

[3*] Укрепването на отбраната може да стане само с приоритизирането ѝ от политическите лидери и партии, повишена обществена подкрепа и реален професионализъм на хората в униформи, далеч от политиката и с интегритет, лоялност към евроатлантическия цивилизационен избор на обществото. Това е продължаващо усилие и то показва колко труден и лъкатушещ е нашия преход към демокрация и свобода. Дори 33 години след начало на промените и 31 години след саморазпускане на Варшавския договор, 20 години след поканата в НАТО все още влиянието на Москва и Държавна сигурност (ДС) не са преодолени в сектора ни за сигурност и това е отговорност на цялото общество и преди всичко политическите лидери на демократичната общност.

За съжаление, освен пропуснатите години от 2002 г. (покана за членство) до 2020 г., за последните 18 месеца се смениха 5 министри на отбраната и няма практически напредък по нито един съществен проект за превъоръжаване и модернизация. Няма приета програма за превъоръжаване със съответно финансово осигуряване и механизъм за управление, който да преодолее натрупаните проблеми и в голяма степен лоши практики от последните над 20 години.

Особено тревожна е ситуацията в Сухопътните войски, където по целта на силите в НАТО за тежка механизирана бригада няма никакъв видим прогрес.

В друга ключова сфера, която се оказва особено важна по опита от войната в Украйна - полевите комуникации, информационните системи за ситуационна осведоменост и вземане на решения, управление, разузнаване, използване на съвременни безпилотни апарати, сателитни системи, изкуствен интелект за анализ на големи данни и в още по-голяма степен - киберотбрана, развитие на защитени мобилни, полеви и стационарни мрежи, които се федерират с мрежите на НАТО и съюзниците, все още няма ясна програма за развитие и видим напредък.

Особено съществен е въпросът за устойчивостта. Многократно бе доказано, че основа на устойчивостта на България е нейната армия и системата за отбрана. Това налага при нататъшното ѝ развитие да се отчита ролята на армията в устойчивостта на страната. Това вероятно най-ясно ще проличи в сферата на киберотбраната. Членството в НАТО, връзките с командванията по операции и трансформация, с NCIA, стратегическото партньорство със САЩ с фокус киберотбрана (вкл. съветник в МО от САЩ по киберотбрана и финансова/технологична помощ в тази сфера) правят армията „шампион“ в развитие на националните способности за киберустойчивост, които да се развиват и в други сектори, да разчитат на армейската система и чрез нея - на подкрепа от НАТО и съюзниците.

Цената на придобиване на техника трябва да отчита поне 10 годишни експлоатационни разходи в оперативния ежегоден бюджет на обща стойност равна на инвестиционния разход.

Това налага наистина да се гради цялостна система за трансформация, която включва изследвания, придобиване, образование и подготовка, логистика, управление на човешки ресурси в синхрон с промени в доктрините и организационните структури.

Една от причините за поредицата неуспехи в последните 20 години е липсата на такава всеобхватна организация за трансформация и подценяване на сложността и общата цена на притежание на една способност, оперативната й готовност за използване.

Един изход от тази незавидна ситуация за България е използване на програмата за превъоръжаване поне по основни проекти на услугите на двете специализирани агенции на НАТО - NSPA/NCIA - съответно за придобиване и поддръжка на въоръжение и техника и за системи за комуникация, информация и киберотбрана.

Заедно с това следва да изградим и свой капацитет по модела на тези две агенции и цялата общност от структури около Командването по трансформация на НАТО (АСТ).

Огромното предизвикателство на превъоръжаването - от приоритизиране и планиране до финансиране и управление - налага да се трупа опит програма по програма.

Придобиването на F-16 по програмата FMS позволява да се използва американски опит, работата с NSPA/NCIA - да се опираме на опита на НАТО. Програмата за изграждане на тежка механизирана бригада по своя обем, разнообразие на проектите, необходимост от оперативна съвместимост, иновации, спираловиден цикъл на развитие, усвояване на производство и поддържане у нас, връзка с основните нови платформи във ВВС (F-16) и ВМС (новите модулни бойни кораби),

НАТО ЗА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ 20 ГОДИНИ

БЪЛГАРИЯ БЕ ПОКАНЕНА ДА СЕ ПРИСЪЕДИНИ КЪМ АЛИАНСА ПРЕЗ НОЕМВРИ 2002 Г., Т.Е. ПРЕДИ 20 ГОДИНИ И В ТОЗИ ПЕРИОД ПОЛЗИТЕ ЗА НАС СА НЕИЗБРОИМИ, ГЛАВНО В СЛЕДНИТЕ ОБЛАСТИ:

1. Гарантиране на отбраната (свободата, териториалната цялост и суверенитета) в един труден регион на Югоизточна Европа на нивата за страните от Западна Европа;
2. Гарантиране на въздушния суверенитет и подкрепа за развитие на инфраструктура на основните летища, система за управление на военновъздушните сили в коалиционен формат (комуникации, командване и управление, обмен на радиолокационна информация, елементи от противоракетна отбрана);
3. Засилено присъствие на съюзници в Черно море за подобрено наблюдение, избягване на изненади и повишаване на подготовката на нашия флот;
4. Създаване на регионален център за подготовка на сухопътни сили в коалиционен формат чрез съвместните българо-американски съоръжения в Ново село и района;
5. Повишаване на способностите за командване и управление на армията - от тактическо ниво до Национален военен команден център и развитие на способности за кибер отбрана;
6. Разгръщане на батальонна бойна група с рамкова нация Италия с възможност да нарасне до бригада и развитие на други многонационални структури;
7. Откриване на Център на компетентност по управление на кризи (CoE CMDR), Център за интеграция на силите (NFIU), модул за комуникация и информация на НАТО (DCM);
8. Ангажиране на корпусите за бързо разгръщане в Солун и Истанбул, дивизията в Букурещ и новия корпус в Сибиу в прякото подсилване на отбраната ни в координация със Съвместното командване в Неапол;
9. Усъвършенстване на подготовката във военните училища и академия по стандарти на НАТО и обучение по програмите на съюзниците в техни центрове на стотици военнослужещи и цивилни специалисти, придобиване на опит в операции и структури на НАТО от българи, които пренасят опита в нашата отбранителна система;
10. Подкрепа за отбранителната индустрия за участие в пазари и нови разработки за отбранителни продукти и услуги.

участието в многонационални сили и най-вече развитие на нов модел на силите в рамките на предната отбрана на НАТО в Източна Европа, е най-добрата платформа за качествено нов подход при превъоръжаването. Успешна програма за механизирана бригада, за каквато сме поели ангажимент преди много години за 2018 г., може да е „акселератор" на трансформацията в нашата отбрана, в контекста и на уроците от войната в Украйна.

Ползите от членството ни дават увереност във възможността за по-сериозна промяна след 18 години в Алианса.

С ПОГЛЕД НАПРЕД КЪМ 2032 Г. - СЛЕДВАЩИТЕ 10 ГОДИНИ.

В последните месеци след новата агресия на Москва в Украйна става все по-ясно, че наличната съветска техника в армията ни е негодна и не може да се поддържа.
Военнослужещите са винаги на първа линия в подкрепа на гражданските власти - при бежанска вълна по границите, при бедствия (наводнения, пожари), дори при кризата с коронавирус, но хората и техниката не достигат, степента на подготовка по основните задачи за отбрана е недостатъчна.

ВОЕННОТО РЪКОВОДСТВО И ВОЕННОСЛУЖЕЩИТЕ ПОЛАГАТ ГОЛЕМИ УСИЛИЯ, НО ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА АРМИЯТА Е НАЦИОНАЛНА ЗАДАЧА И ИЗИСКВА АНГАЖИМЕНТ НА ЦЯЛОТО ОБЩЕСТВО, КАКТО Е В ДРУГИТЕ СТРАНИ ОТ НАТО И В УКРАЙНА.

КАКВО Е ВАЖНО ДА СИ ПОСТАВИМ КАТО ЦЕЛИ И ДА СЛЕДИМ ПРЕЗ СЛЕДВАЩИТЕ 10 ГОДИНИ, ДО 2032 Г.:

1. Изпълнение на поетите цели в НАТО и на първо място - сертифициране на една тежка механизирана бригада, напълно съвместима за участие в операции на НАТО;
2. Пълна оперативна готовност на новите 16 F-16 и поемане на задачите от въздушен суверенитет до подпомагане на сухопътните и военноморски сили в коалиционна среда, допълване на F-16 със способности за радиолокационно наблюдение и зенитно-ракетни комплекси;
3. Оперативна готовност на новите два модулни бойни кораба с пълен обхват на въоръженията, допълнени с НАТО съвместими съдове, придобити последните години и единна система за брегова отбрана, наблюдение и координация в НАТО;
4. Развитие на ефективна система за предно разполагане на многонационални сили като част от модела за предна отбрана, която допълва националните усилия, ограничени от наличните ни ресурси;
5. Създаване на гъвкав капацитет в Командването за специални операции във взаимодействие със сухопътни войски, военно-въздушни и военно-морски сили, но и с жандармерия, гранична полиция, гражданска защита;
6. Създаване на организация за трансформация - изследване, придобиване, логистична поддръжка за новата техника, във връзка с индустрията и обхват за целия сектор за сигурност, вкл. МО и МВР;
7. Укрепване на Командването за комуникационно-информационна поддръжка и киберотбрана като база за гарантиране на информационно превъзходство и ефективно управление в коалиционна среда и при кризи, гарантиране на устойчива кибер защита на критичните инфраструктури и свързаните с тях услуги;
8. Постигане на висок интегритет в службите за разузнаване и контраразузнаване, така че да се възползваме от качествен информационен обмен със съюзниците и да гарантираме защита на националния интерес за свободна, демократична и суверенна страна от НАТО и ЕС;
9. Изграждане на акселератор за иновации в сигурността и отбраната, синхронизиран с развитие на индустрията (отбранителна и гражданска с продукти/услуги с двойно предназначение), който да е интегриран в мрежата DIANA на НАТО и Европейската агенция за отбрана, както и Европейската космическа агенция - усилие, което започнахме още 2014 г., но сега има благоприятна среда да се развие;
10. Отразяване на всички горни промени във военно-образователната система и ориентирането ѝ към подготовка на лидери на промяната, на технологична отбрана в коалиционен формат, които разбират и защитават с посветеност националните интереси на България.

Констатират се високи нива на непопълненост на основни формирования, негодност на техниката, ограничени способности за основни задачи по отбрана.

Решението на Парламента от 4 ноември 2022 г. за военна помощ на Украйна е мощен сигнал за ускоряване на превъоръжаването и освобождаване от съветската техника, свързаните с нея концепции и дори култура в отбраната.

До скоро отказът от предоставяне на техника на Украйна и използване на механизма „заем-наем" за заместването ѝ със съвместимо в Алианса въоръжение, заедно с нарастващите цени и удължените срокове на доставка, допълнително влошиха състоянието.

Забавянето на формирането на многонационални сили в по-голям мащаб, както и използване на самолети, зенитни комплекси и други ключови системи от съюзниците ограничава възможността за съюзна солидарност и компенсиране на системните и дълбоки дефицити в нашата армия.

Средата е много динамична - НАТО доказа своята адекватност със способността си да се адаптира, да намира консенсус между страните по ключови въпроси, да бъде платформа за технологични иновации, да създава ефективни и ефикасни агенции за посрещане на изискванията за нови ключови способности.

Това е моделът, който и България може да приложи на национално (а и регионално ниво), за да се справи с предизвикателствата и да поддържа адекватна отбрана със силни въоръжени сили в контекста на чл. 5 на Вашингтонския договор.

През 1998 г. парламента прие Концепция за национална сигурност, а през 1999 г. Военна доктрина на Република България.
Тези два документа отразяват постигнатото съгласие по цивилизационен избор да бъдем нормална западна държава в НАТО и ЕС.

Светът, и особено нашият район, сериозно се промениха след 2014 г. и още по-видимо сега през 2022 г., основно поради агресивните намерения на Москва (Черноморието) и близкото партньорство на Москва с Белград (Западните Балкани), както и поради различни сигнали идващи от Анкара и напрежението в Средиземноморието и Близкия Изток.

В тази среда основна гаранция за нашите ценности и преди всичко - свобода и демокрация - е ефективното членство в НАТО при ускорено превъоръжаване и домакинстване на многонационални сили за предна отбрана, които допринасят за преодоляване на дефицитите в нашата отбрана и демонстрират солидарността на съюзниците в този труден район.

Именно тези промени трябва да се отразят в обновена Концепция за национална сигурност и Военна доктрина, приети от парламента и отразяващи ново ниво на съгласие по най-важните въпроси - тези за ценностната принадлежност и колективната защита на свободата и демокрацията в България.

Ефективната отбрана при стриктен демократичен контрол са гаранция за свобода и устойчива демокрация, но няма застинало крайно решение.

За свободата, демокрацията и отбраната се изисква постоянно усилие от всички ни, а всеки който ги приема за даденост скоро разбира, че ги е загубил - първо свободата, а след това и демокрацията[3*].

За България и отбраната, и демокрацията изискват първо сериозно усилие по „депутинизация" на институциите, образователната система и инфраструктурата за научни изследвания и иновации.

Опитите да вървим напред, без да разградим мрежите на Кремъл, ДС и Активния борец против фашизма и капитализма (АБПФК) класата показа, че не можем да осигурим устойчивост, а осцилациите поглъщат енергия и ако продължат - ще разрушат държавата ни.

Гаранциите на членство в НАТО и ЕС, стратегическото партньорство със САЩ и доброто регионално сътрудничество са добри, но не могат да заместят вътрешните последователни и системни усилия с визия за по-ясен план.

Изправени сме пред реална и пряка заплаха - минаха две поколения в промяната, сега третото е решаващо.

[3*] Преходът към либерална демокрация (всъщност демокрация без свобода няма, така че всяка консолидирана демокрация е либерална демокрация) в България е неразривно свързан с разпускане на Варшавския договор и присъединяване към НАТО, с непрекъснати усилия за все по-ефективно участие в Алианса и неговото развитие за посрещане на новите предизвикателства, свързани с разпадане на Югославия и СССР, тероризма и ислямския фундаментализъм, агресивния курс на Русия към установяване на сфери на влияние и отричане на правото на съществуване на свои съседи до нарастващото влияние на новите технологии (вкл. в кибер-пространството и космоса), климатичните промени, възхода на Китай като икономическа и военна сила.



Пожарникари работят по обезопасяването на сграда, поразена преди това по време на руска атака в Харков, Украйна,
събота, 9 април 2022 г.
AP Photo/Felipe Dana



Украински военнослужещ държи оръжие с пълнител с цветовете на украинското знаме в Херсон, Южна Украйна,
сряда, 23 ноември 2022 г.
AP Photo/Bernat Armangue

България и военната помощ за Украйна - практически измерения



Доцент д-р Георги Цветков е преподавател по национална сигурност и отбрана от 2008 г.

Преди това завършва "Политология" в СУ "Св.Климент Охридски" и Национална сигурност и отбрана във ВА "Г.С.Раковски".

Специализира в областта на мениджмънта на сигурността и отбраната с основни интереси по въпросите на отбранителната политика, планиране на отбраната и управление на програми и проекти в отбраната.

Включването на България в оказването на военна помощ за Украйна се превърна във важен вътрешнополитически въпрос в страната, предизвиквайки необичайно остри политически дебати в сравнение с останалите държави от НАТО и ЕС.

Тази война не беше неочаквана и поне от есента на 2021 г. мащабните руско-беларуски военни учения бяха непосредствен сигнал за подготовка на предстоящо военно настъпление.
Именно тогава Украйна започна да получава по-сериозна военна помощ от западните съюзници - САЩ, Обединеното кралство и Естония, под формата на съвременни противотанкови преносими ракетни комплекси Javelin и NLAW.

В същото време в България упорито се налагаше тезата, че Русия няма агресивни намерения или че действията й са оправдани от съображения за собствената сигурност.

След началото на нападението към това се добави посланието да стоим настрана и да не се въвличаме в конфликта по никакъв начин.

Въпреки редицата авторитетни мнения доказващи пряката значение на войната за сигурността на страната ни и бъдещото й развитие, на обществено равнище сериозността на ситуацията и до днес не се осъзнава в достатъчно голяма степен.

Продължава да съществува силно изразено мнение, че ако Руската федерация бъде „удовлетворена", това ще сложи край на конфликта[1*].
Не се разбира, че единственото трайно решение, което може да доведе до мир в региона, е военното поражение на Русия и че това поражение е в интерес на сигурността на България. В практически смисъл, трябва да си даваме сметка, че българската военна помощ има все по-малък военен ефект и значението й е по-скоро политическо - за вътрешнополитическо позициониране и за външнополитическа демонстрация, че и България е част от общите усилия на държавите от НАТО и ЕС.

В началото на войната България безспорно имаше по-голямо значение и посещението на външния министър на Украйна Дмитро Кулеба през април 2022 г. е доказателство за това. Първоначалната руска офанзива беше спряна с помощта на вече доставените преди войната западни системи. Вторият критичен момент във войната бяха месеците, когато трябваше да бъде спряна руската офанзива в Донбас и да се предотврати хипотетичния пробив на украинския фронт между Донецк и Северодонецк[2*].

[1*] Руските лидери никога до момента не са дефинирали ясни цели. Те варират от изтегляне на НАТО от България и Румъния през януари 2022 г. (колкото и абсурдно да е това искане), през „денацификация" и „демилитаризация" на Украйна през февруари 2024 г. (на практика унищожение на съвременна Украйна), до анексиране на окупираните украински области. Така по никакъв начин не е сигурно, че ако Русия бъде „удовлетворена", тя няма отново да промени исканията си, което след време може да доведе до нова атака срещу Украйна.

[2*] Упоритите сражения в този участък продължават, но вече има увереност, че дори някъде да се наложи тактическо отстъпление, то няма да се отрази на общия ход на войната.

Тогава Украйна се нуждаеше от големи количества боеприпаси за съветски артилерийски системи - преди всичко за 122 мм и 152 мм гаубици, 122 мм реактивни снаряди за РСЗО БМ-21 „Град“ и 120 мм мини. Междувременно тя подготвяше есенната си контраофанзива и се опитваше да се сдобие с допълнително тежко въоръжение, включително танкове, други бронирани бойни машини и артилерия.

Тогавашната вътрешнополитическа ситуация в България доведе до пропускане на възможността страната ни да предостави боеприпаси и тежко въоръжение, което да бъде компенсирано от доставки на западни системи въоръжение в бъдеще и по този начин да се подпомогне собственото ни превъоръжаване.

Факт е, че значително количество боеприпаси, както и тежко въоръжение (самоходни гаубици 2С1 „Гвоздика“, РСЗО БМ-21 „Град“) и противотанкови системи от България, достигат до Украйна през Полша още преди началото на пълномащабното руско нападение и потокът продължава и след това, но те са продадени или произведени от търговски фирми.
В това се състои един от парадоксите на българската позиция - този износ е извършен с разрешение на държавата, по този начин тя се ангажира и не може да претендира, че „стои настрана“.
В същото време това не се отразява на външнополитическата позиция на страната ни и не може да доведе до преки ефекти върху отбраната на страната - чрез сключване на сделки за размяна на оборудване с водещите западни съюзници.

Одобрения през април пакет от невоенна помощ, включително каски и бронежилетки за защита на цивилни[3*], беше чисто символичен и посещението на българската делегация в Киев, начело с премиера, не променя този факт.
Договореното оказване на военно-техническа помощ чрез ремонт на въоръжение за Украйна също няма практически измерения, тъй като македонските танкове Т-72 бяха транспортирани транзитно през България и поддръжката и модернизацията им се извърши от друга източноевропейска страна или в самата Украйна.

Примерите, които се демонстрираха от Чехия, Словакия и Гърция с предоставяне на танкове, бойни машини за пехотата, зенитно-ракетни системи и летателни апарати бяха възприети като твърде рискови от страна на България.

Причината за това е доставката на западното оборудване напред във времето или временното поемане на изпълнението на задачите от съюзниците.

Тази позиция не е изненадваща, тъй като до момента България винаги предпочита да декларира, че самостоятелно изпълнява задачи по своята отбрана, дори когато е напълно наясно, че наличните способности са на много по-ниско технологично равнище от тези на съюзниците.

До момента България избира до запази своето старо оборудване, заради времевия риск при доставките на западно оборудване, като често има неоправдано високи изисквания към количеството и техническото състояние на това оборудване, предвид нашето действително състояние.

Без промяна на настоящата българска политика (дори като се отчете парламентарното решение от ноември 2022 г.), съвсем скоро страната ще изпадне в ситуация, в която съветското й въоръжение ще е с минимална бойна стойност, а производствените линии в Европа и Северна Америка ще бъдат достатъчно натоварени и едва ли ще променят производствените си графици точно за такъв съюзник с толкова двойнствено поведение.

Парламентарното решение от ноември 2022 г. е стъпка в правилната посока, но трябва да си даваме сметка, че първоначалният пакет е с ограничени размери и не е свързан с цялостен план как наличните системи в максимална степен да могат да подпомогнат украинската отбрана и да бъдат обвързани с българското превъоръжаване.

Точният списък с военно оборудване е конфиденциален, но на основата на публичните изявления от украинска страна и твърденията, че списъкът е съгласуван с украинските искания, може да се предположи, че той включва боеприпаси за артилерийски системи, евентуално преносими противовъздушни и противотанкови системи, както и самоходни гаубици 2С1 „Гвоздика“, буксирни гаубици Д-20 и старите зенитни оръдия ЗУ-23-2, които са подходящи за борба с нисколетящи въздушни цели в дневни условия.

Трябва да се има предвид, че особено след есента на 2022 г., когато украинската армия проведе първите си значителни контраофанзиви и когато се демонстрира ясно предимството на съвременните западни прецизни системи, интересът към това, което България може да предостави намаля значително.
Към момента основните украински искания са към

[3*] Тъй като не може да се гарантира пригодността им за използване във военни условия според зададените стандарти.

западните държави, за западно оборудване, дори и от по-стари модели.

Последните пакети от военна помощ включват още прецизни артилерийски системи, повече противовъздушни системи, бойни машини на пехотата Bradley (САЩ), Marder (Германия)[4*] и разузнавателни машини със 105 мм оръдия AMX-10 (Франция)[5*].
Въпреки това Украйна настоява за още тежко въоръжение, вкл. танкове, бронирани машини и ракети с обсег до 300 км, за да може не само да спре руските войски, но и да проведе ефективно контранастъпление за освобождаване на Южна Украйна.

Извън политическите ограничения, които все още съществуват (например за ракетите ATACMS с 300 км обсег, за HIMARS и за MLRS MARS), предоставянето на такава военна помощ е ограничено от наличните количества в резервите на западните въоръжени сили, които бяха значително намалени след края на Студената война.
В някои случаи дори оборудването да е налично, то трябва да се възстанови и/или модернизира, което също изисква време.
В други случаи може да става въпрос за ограничения за предоставянето му на несъюзнически държави.
Транспортирането и поддръжката му от логистиката на западните армии при съвсем различни условия, също е сериозно предизвикателство[6*].

Като цяло предоставеното към момента най-съвременно оборудване е за сметка на количества изтеглени оръжия от действащите въоръжени сили на западните държави или такова от поръчки предназначени за други съюзни армии.
Индустрията все още не успява да ускори производството до нужното равнище, така че в достатъчно кратки срокове да може да замества оборудване от действащите армии, предназначено за Украйна.

Тук отново може би се отваря възможност за България, стига да има желание за проява на инициатива.

Факторите са няколко.

На първо място, Украйна се нуждае от решение в рамките на седмици и месеци за провеждане на следващата контраофанзива.

За този период големи количества от желаното западно въоръжение няма как да бъде доставено, а и съществуват проблемите с неговото усвояване и поддръжка - причините бяха посочени. България разполага с оборудване - основно танкове и самоходни гаубици и в по-малка степен - противовъздушни системи и бронирани машини, които биха могли да бъдат използвани за офанзивни действия в условията на този военен конфликт, но които ще остареят в следващите 5-10 години.

В същото време България не е притисната от времето. За държавата няма непосредствена заплаха (в сравнение с Украйна) и ние бихме могли да си позволим изчакване, при което предоставеното оборудване да бъде възстановено за сметка на новопроизведено, с несравнимо по-високи характеристики.

Освен това България има НАТО, т.е. оборудването, което се изпраща може да бъде възстановено след време и наши съюзници биха могли да пристигнат в България в кратки срокове.
Така не просто няма да има спад на равнището на сигурност, а напротив - отбраната ще бъде осигурявана с много по-съвременни технически средства.
Последното е особено валидно за цялостната система за противовъздушна отбрана, където е известно, че се разчита на системи с ограничени възможности и крайно затруднена поддръжка.

Не на последно място, няколкократно официални български представители заявиха, че пакетът от военна помощ за Украйна отчита нуждите не само на оперативния, но също така и на мобилизационния резерв на Българската армия.
Това означава, че не само не е отделено оборудване, което да се използва в действащата армия, но и е предвидено поддържането на резерв към тези формирования, а освен това е предвиден и резерв за случай на мобилизация и окомплектоване на мобилизационни формирования.

В българските условия, в които подготвените резервисти са в крайно ограничени количества, а последните запасняци са свиквани преди 2008 г., поддържането в мобилизационен резерв на оборудване от 80-те и 70-те години граничи с абсурда. Вместо такива архаични решения, българската държава трябва

[4*] Може би от предназначените за Гърция, след като гръцката страна не възразява срещу забавяне на доставката.

[5*] Понякога наричани „леки танкове", което не е коректно.

[6*] Известно е, че за някои артилерийски системи - германските самоходни гаубици PzH2000 или полските Krab имат изградени центрове за поддръжка в непосредствена близост до Украйна, но все пак на територията на съюзните държави.

да намери съвременен начин да подготви резервисти и да ги оборудва на модерно равнище, при което те трябва да могат да действат заедно със съюзниците от НАТО.

В контекста на тази конкретна война заделянето на такива мобилизационни резерви няма оправдание предвид политическия и военен ефект, който може да се получи при изпращането им в Украйна.

Накрая, ясно е, че решението за оказване на военна помощ от ноември 2022 г. закъсня и страната ни пропусна възможности да подпомогне едновременно Украйна и собственото си превъоръжаване.

В същото време съществуват обективни ограничения пред оказването на по-мащабна военна подкрепа от западните съюзници.
Следващата непосредствена задача пред Въоръжените сили на Украйна (ВСУ) ще бъде не само защитата на инфраструктурата и цивилните срещу руски въздушни атаки, но и провеждането на контраофанзива, която да възвърне областите на Южна Украйна.

Това положение дава още една възможност за България. Въпреки че вече е далеч от желан партньор и съюзник, тя все още може да се намеси и да си осигури по-добри възможности в бъдеще.

В противен случай, тя не само ще бъде дипломатически изолирана, но и след 5-10 години нейната отбрана ще се превърне в своеобразен музей на съветското въоръжение без еквивалент не само в Европа, но и в страните от бившия Съветски съюз.



Украински военнослужещи се возят на бронирана машина по път в Донецка област, Източна Украйна.
неделя, 28 август 2022 г.
AP Photo/Leo Correa



Украински военнослужещ комуникира с други членове на подразделението по време на атака срещу руските позиции на фронтовата линия близо до Херсон, Южна Украйна.
сряда, 23 ноември 2022 г.
AP Photo/Bernat Armangue

За външната политика на европейска България



Акценти във визията на „Продължаваме Промяната“ за външната политика на България в условията на засилено влияние на популистки и пропагандни наративи, дезинформация и фалшиви новини

Андрей Гюров е народен представител и председател на ПГ на Продължаваме промяната в XLVII и XLVIII Народно събрание.

Бакалавър от университета "Труман", САЩ и доктор по икономика от Виенския университет.

Преподавател в Американския университет в Благоевград.

На 21.09.2022 г. президентът Владимир Путин обяви частична военна мобилизация на руското население.

В обръщението си той заяви, че „Вашингтон, Лондон и Брюксел пряко подтикват Киев да пренесе военните действия на руска територия, като нескрито говорят, че Русия трябва да бъде разгромена с всички средства, лишена от политически, икономически и културен суверенитет и напълно разграбена.“

Путин убеждава гражданите в своята правота, като изказа твърдение, че е в ход ядрен шантаж срещу Русия, както и че високопоставени представители на водещи държави в НАТО се изказват за възможността срещу Русия да бъдат използвани оръжия за масово унищожение.

Тази реч на Путин е своеобразен апогей на руската дезинформация, свързана с войната в Украйна.

От всяко изречение крещи очевидна лъжа, а зад нея тихомълком надничат наративите за „злия Запад“ като прийом на пропагандната машина от тоталитарното минало на Русия.

След обявяването на частична мобилизация и в светкавична последователност от действия, Путиновата администрация организира псевдо-референдуми под дулото на оръжия в окупираните украински територии.
После той оповести огромен превес на желанието на местното население да бъде присъединено към Русия и обяви анексиране на въпросните области. След тези си действия той заяви, че вече защитава руски територии от украинската армия.

Последва нова Путинова реч, изпъстрена с добре известните пропагандни опорки на неговия режим.
В нея той твърди, че Западът се опитва да налага неоколониална хегемония, а Русия се опълчва срещу това. Вследствие на това Западът желае разпада на руската държава.
В речта също така се казва, че народите от Запада живеят лошо, а техните правителства са насочени срещу хората.

Путиновата власт има зад себе си дългогодишен опит и добре изграден инструментариум за прилагане на пропагандни практики.

Достигайки до милиони, ефектът от дезинформацията влияе на изборни резултати, на падане или издигане на правителства, резултати от референдуми се накланят в една или друга посока, а в най-пагубната си форма дезинформацията погубва животи.

Българското общество, поради справедливата си липса на доверие в институции и авторитети, е особено податливо на пропагандни практики като разпространение на невярна информация.
Най-болезненият пример за това в последните години е

опитът на страната ни с коронавируса.

Първа в Европейския съюз по смъртност от коронавирус и последна по процент ваксинирано срещу COVID-19 население, България загуби близо 40 000 свои жители.

През по-голямата част от пандемията българите разполагаха с висококачествени ваксини, но разчитайки на недостоверни източници на информация, не повярвахме в ползите от тях и, като общество, загубихме битката с COVID-19.

Днес сме изправени пред поредното огромно предизвикателство - войната в Украйна и въздействието на руската пропаганда върху политическия и икономически живот в нашата страна.

В разделни времена като днешните, като противовес на вездесъщата дезинформация, е от изключителна важност политическите партии и държавните институции да заемат и отстояват категорични позиции по външнополитическите предизвикателства на деня.

Необходими са непрекъснати и целенасочени действия, така че думите да се превръщат непрестанно в дела, а делата в идеалния случай да се разпознават, приемат и одобряват от мнозинството в българското общество, изграждайки доверие в политическите институции и резистентност към дезинформация.

В днешната особено сложна международна ситуация и в контекста на казаното по-горе, „Продължаваме Промяната“ (ПП) формулира и следва няколко приоритета в своята външна политика.

Основни стълбове в тази политика са защитата на националния интерес на България и изграждане и утвърждаване на ролята на България като регионален лидер.

За „Продължаваме Промяната“ защитата на националния интерес означава непоколебимо отстояване на ценностите на конституционната демокрация, за които от основно значение е членството на България в Европейския съюз (ЕС) и НАТО и по-нататъшната ни интеграция с държавите от ЕС като необратим цивилизационен избор.

В този смисъл, развитието и благосъстоянието на България е изцяло свързано с перспективите и бъдещото развитие на ЕС.

За да може да отстоява своите демократични и социални придобивки, ЕС трябва да запази конкурентоспособността си, която зависи от финия баланс между единството и категоричността на отстояваните позиции и бързината, с която те биват изработвани и одобрявани в съюза.

България може да играе важна роля на международно ниво и в двата аспекта на това съждение.

От една страна, държавата и обществото ни трябва да излязат от руслото на носталгичното залитане на изток и да започнат да заемат много по-еднозначни позиции с оглед на принадлежността ни към европейското семейство.

Тези позиции биха имали много по-голяма тежест, ако страната ни е разпозната като честен и надежден партньор, който не само припознава с половин уста общоевропейските политики, но и полага целенасочени и решителни действия за тяхното прилагане.

Дългогодишната игра на козируване в Брюксел и на имитационни политики у дома, е болезнено прозрачна и унизително досадна за всички страни в тези отношения.

Когато България покаже, че наистина отстоява европейските ценности, тогава и нейният глас ще добие значително по-голяма тежест в изработването на справедливи общностни политики, които отчитат местната специфика и защитават интересите на българските граждани.

Ако приемем, че това необходимо условие е изпълнено, тогава въздействието на такива общоевропейски политики би било много по-осезаемо, тъй като ще се разпростира над по-голям брой държави, които представляват едно аморфно общество както в географски, така и в политически смисъл.

В същото време войната в Украйна и характеризиращите я военни престъпления, противозаконното анексиране на територии и създаването на безпрецедентна бежанска вълна, предопределят една радикално променена среда на сигурност в Европа.

Икономическите последствия от кризата с енергоносителите и дължащата се на това инфлация внасят допълнителен стрес в международната система.

Същевременно хибридните тактики на Русия на Балканите разкриват много по-интензивни опити за намеса във вътрешнополитическите процеси на България и страните от региона.

Вследствие на това, сигурността по източния фланг на НАТО е силно застрашена.

Особено опасни в назрялата ситуация са ежедневните кибератаки, интензивната пропаганда в социалните медии и интернет пространството, про-путинските

демонстрации и наративи на парламентарно представени партии, както и засилените опити за намеса в двустранни отношения.

Всичко това изисква съвместни координирани действия на страните-членки на НАТО и ефективно сътрудничество като част от интегрираната стратегия за защита на Алианса, които да гарантират постигането на по-ефективни защитни способности. Наличието на такава позиция е единствен метод за възпиращо влияние върху режима на Путин и неговите новоимперски амбиции в Източна Европа.

От тази гледна точка, бързата и пълноценна интеграция на Западните Балкани в ЕС е от особена важност, а България може и трябва да изиграе водеща роля чрез целенасочени и последователни усилия в тази посока.

Отпушването на преговорния процес с така нареченото Френско предложение и гарантирането за първи път на правата на българите в Република Северна Македония чрез вписването им в конституцията като държавотворен народ е едно от най-значимите постижения на българската външна политика през последните десетилетия.

То отваря пътя за интеграцията на Западните Балкани, което ще има изключителен ефект върху икономическото развитие, а също и върху сигурността на региона, и на Европа като цяло.

В този процес България трябва да държи на спазването на всички принципи на правовата държава и на запазване на добросъседски отношения, като в същото време показва зрялост и достойнство на страна, която е основен фактор и гарант за сигурността в региона.

Визията на „Продължаваме промяната“ за Западните Балкани е този регион да се превърне в един общ пазар, без граници и бариери за работа и пътуване.

Партията подкрепя интеграцията на Западните Балкани в ЕС при стриктно прилагане на критериите за членство.

В тази връзка ПП планува активно участие в механизми за сътрудничество на регионално равнище с цел създаване на трансгранична свързаност, инфраструктура и други съвместни проекти с държавите от Западните Балкани.

В допълнение, партията е за поддържане на добросъседски отношения с Република Турция и предприемане на конкретни действия за улесняване на пътническия и товарния трафик и за противодействия на нелегалната миграция към ЕС.

От друга страна, отстояването на силна евроатлантическа позиция на страната ни е гарант за свободата на себеопределяне и развитие на българското общество като демократично.

Ако погледнем на това как свободите на руските граждани се отнемат постепенно, започвайки със свободата да бъдеш в политическа опозиция на Путиновия режим, през отнемането на възможността за изразяване на различно от официалното за режима мнение и стигайки до възможността за свободно придвижване на гражданите - не може да има две мнения по въпроса какъв следва да бъде цивилизационният избор на България: заедно с Европа или от другата страна на ново-издигаща се Желязна завеса.

За отстояването на евроатлантическите ценности, „Продължаваме промяната“ смята, че са особено важни някои стъпки.

Първо, пълна подкрепа за усилията на Украйна да защити своя суверенитет и териториална цялост, а впоследствие и за прекратяване на военните действия и възстановяване на мира.

Войната в Украйна продължава да се усложнява, а след проведените псевдо-референдуми в окупираните украински територии и последвалото им анексиране от Русия, е много вероятно тя да ескалира допълнително.

От основно значение е всички политически сили в България да заявят къде стоят по отношение на най-важния в момента външнополитически въпрос.

„Продължаваме промяната“ застава твърдо зад своите партньори от ЕС и НАТО, не приема референдумите в окупираните територии за легитимни и смята за незаконно анексирането на украински територии, включително полуостров Крим, тъй като е в разрез с всички правила на международното право.

Според партията България трябва да е по-активна във вземането на решения и в действията на ЕС и НАТО, насочени към прекратяване на войната, защита на мирното население и деескалация на напрежението в Черно море.

Като друг основен приоритет във външната политика, който ще спомогне за постигане на по-нататъшна интеграция с ЕС, ще работим за възможно най-бързото присъединяване на България към еврозоната.

Това включва, освен всичко останало, и работа по осигуряване на политическа подкрепа за кандидатурата на България.

Връщайки се на темата за дезинформацията, по отношение на приемането на еврото, в България

витаят пропагандни наративи, които свързват влизането в еврозоната с предполагаема частична загуба на суверенитет.

Следва да се отбележи, че приемането на еврото няма да се отрази на монетарната политика на страната, тъй като нашата икономика работи в условията на валутен борд вече над 20 години.

Обвързаността на лева и единната валута в този режим прави икономиката ни пряко зависима от политиките на Европейската централна банка.

В този смисъл присъединяването на България към еврозоната би означавало увеличена, а не намалена възможност на страната ни да бъде активен фактор във формирането на парична политика.

Въпреки този неоспорим факт, пропагандирането срещу приемането на еврото продължава, като неслучайно най-шумни проводници на този вид дезинформация са политически формации с отявлено про-путински позиции.

Допълнителен приоритет в отстояването на ценностите на конституционната демокрация и основен момент в програмата на „Продължаваме промяната" е справянето с корупцията в нашата страна.

И занапред смятаме да осигуряваме непоколебима подкрепа за политиката на ЕС за защита на законността в страните-членки, включително обвързването на еврофондовете с върховенството на правото и засилването на ролята на европейския прокурор.

Първите стъпки в тази насока бяха вече направени през краткото съществуване на правителството на ПП и на 47-ия парламент, а именно - осигуряване на оперативна самостоятелност на европейската прокуратура и закриване на специализираните съд и прокуратура, служещи единствено като чадър на корупционни схеми и инструмент срещу прогресивните сили.

Последно, но не и по важност, смятаме, че въпрос на национален интерес за България е постигането на независимост от руските енергоизточници и диверсифицирането на енергийните източници на страната като цяло.

И в тази насока „Продължаваме промяната", въпреки трудната коалиция, от която беше част, показа последователност в своите заявки и воля за изпълнението им.

След като Русия спря подаването на газ към България, като едностранно наруши съществуващия договор за доставка, нашето правителство успя в кратки срокове да осигури алтернативни източници на газ.

ПП не се поколеба нито за миг в това дали да търси начини за възстановяване на отношенията с „Газпром" или да върви към реална диверсификация на източниците на газ, а се концентрира върху второто. Интерконекторът с Гърция беше практически завършен през юли, а два месеца по-късно той вече разполагаше с всичката необходима документация да изпълнява своята роля да осигурява алтернативни доставки на синьо гориво.

Бавен от предишни правителства в продължение на години, този изкл н за България проект беше оперативно завършен само за седем месеца по време на управлението на ПП.

Пускането в експлоатация на интерконектора веднага доведе до падане на цената на газа с около 34 %, а европейските ни партньори не спестиха суперлативи за събитието, като Урсула фон дер Лайен дори нарече интерконектора „свобода за България от руската енергийна зависимост".

Макар и да считаме, че най-важният приоритет в сферата на енергетика е диверсифицирането на енергийните доставки за България, от „Продължаваме промяната" искаме също да работим за зачитане на националните енергийни приоритети и особености на българската икономика в преговорите по Зелената сделка, както и да разработваме и подкрепяме политики, облекчаващи разходите за енергия на средното българско семейство.

В заключение, приоритетите на „Продължаваме промяната" във външната политика са: ясно и категорично отстояване на евроатлантическите ценности като наш непоколебим цивилизационен избор; ефективна интеграция в европейското семейство; последователни усилия за присъединяване към еврозоната и шенгенското пространство и утвърждаване на България като регионален лидер чрез целенасочени действия в посока присъединяване на Западните Балкани към ЕС.

Въпреки усложненията, текущата външнополитическа ситуация предоставя и възможности за нашата държава, да възприеме водеща роля, чрез позиции и действия, като работи за стабилността на региона и служи за пример в добросъседските отношения между балканските държави.



Андрей Гюров - председател на парламентарната група на „Продължаваме Промяната“ (ПП) пред 48-ото Народно събрание в СОФИЯ
04.01.2023
Photo/БТА



Украински войници на пленени руски танкове Т-72 провеждат военно обучение на украинско-беларуската граница край Чернигов, Украйна.
петък, 28 октомври 2022 г.
AP Photo/Aleksandr Shulman

Войната в Украйна и моралният въпрос пред България



Александър Карагеоргиев е журналист и магистър по политология с над 10 години опит в онлайн медиите и проследяването на българския политически процес и политическата комуникация.

Руската инвазия в Украйна, която започна на 24 февруари 2022 г., доведе до сериозни сътресения не само в двете замесени държави, но и в цяла Европа, а дори и отвъд континента.
България не остана изключение, напротив - заради териториалната си близост до Украйна и Русия, заради сериозните си исторически, политически и енергийно-икономически връзки с Москва, дори може да се каже, че страната ни беше разтърсена значително от тази война по начини, които доведоха до сериозно вътрешно напрежение сред обществото у нас.

В рамките на месеци България беше принудена да се бори с тежка инфлация, да се освободи от газовата си зависимост от Русия и да започне да търси начини да се диверсифицира по отношение на вноса на петрол и петролни продукти. Но също така страната трябваше да се изправи и пред сериозен морален избор по отношение на външнополитическите си принципи.

Приписваният на цар Борис III израз "Винаги с Германия, никога срещу Русия" може и да е исторически спорен, но той много добре описва баланса, който България открай време се опитва да постигне във външен план. Страната ни е част от Европейския съюз и НАТО, но въпреки това големи кръгове от политическия ни елит, а и от самото общество питаят проруски сантименти. И в главите на множество политици сякаш продължава да битува фантазията, че София, особено в моменти на криза, може да бъде мост между Москва и Брюксел - близка и до едните, и до другите.

Общественият ефир у нас е изпълнен с гласове на хора, за които България е неразривно свързана с Русия и всеки опит за прекъсване на тази връзка се явява едва ли не предателство срещу националните ни интереси. Политици, журналисти, анализатори и всякакъв друг тип „говорещи глави" системно прокарват удобни на Кремъл тези в публичния дебат по обществено значими теми.

Затова и войната, която Русия поведе в Украйна, постави България - както политическия елит, така и самото общество - пред сериозен морален въпрос - трябва ли страната ни да подкрепи Украйна в усилията ѝ да се защити срещу агресора?
И ако да - в каква степен?

Така в публичния дебат по темата се оформиха три основни позиции: едната, която призовава за безусловна подкрепа за Украйна, втора, която говореше за подкрепа за Киев, но в не особено ясните рамки на „според възможностите ни" и трета, която директно призоваваше за неутралитет по отношение на войната.

Една от основните причини това въобще да бъде въпрос и морална дилема е именно влиянието, с което разполагат проруските гласове, част от които дори имаха по това време своя роля в правителството. БСП като коалиционен партньор в кабинета „Петков" определено беше спирачката пред всеки по-сериозен опит да се даде открита и категорична подкрепа за Украйна.

Социалистите, както и мнозина други, заеха позицията за неутралитет или най-много минимална и в никакъв случай военна помощ за Киев.

Основният аргумент за това беше, че една потенциална оръжейна помощ ще вкара България във войната.

Тази теза беше лансирана неколкократно и от президента Румен Радев, както и от министъра на отбраната в кабинета „Петков" - Стефан Янев, който

впоследствие беше уволнен от поста си, заради своеволните си изказвания по темата за Украйна, включително и за призивите си за неутралитет на България.

В основата на идеята, че България трябва да бъде неутрална, беше внушението, че всъщност войната в Украйна не е просто навлизането на руски войски на територията на суверенна държава с цел откъсване и анексиране на територия, а е сблъсък между Русия и Запада, в който Москва просто отговаря на провокациите на САЩ и на НАТО. Съответно „малка" България не трябва да се меси в подобни сблъсъци на „големите".

Ключова теза лансираха и от партия „Възраждане", които в началото на конфликта твърдяха, че това е проблем между два братски народа на България и подобно на семейна свада, той трябва да бъде решен без чуждо вмешателство - съответно България трябва да запази неутрална позиция.

Всички тези позиции, призоваващи за колкото се може по-неутрална позиция на страната ни по отношение на военния конфликт, разчитаха освен на идеята за сантимент към Русия в голяма част от българското общество, така и на остатъчната още от времето на БКП традиция за външнополитически изолационизъм.

Десетилетия наред България е поставена в сериозна изолация от съседните си държави и въобще от всички държави без СССР поради факта, че страната ни е най-верният сателит на Москва по онова време.
Това, за съжаление, оставя своя отпечатък и след падането на комунизма. За голяма част от обществото самата идея за по-активна външна политика извън неизбежния минимум е непонятна.

Всичко това, особено участието на БСП в управляващата коалиция и наличието на сериозни междупартийни разделения, спомогна за поставянето на една официална по-плаха позиция по отношение на Украйна. Обещана беше предимно хуманитарна помощ и подкрепа за идващите на българска територия украински бежанци.

Едва след посещение на украинския външен министър Дмитро Кулеба у нас, а след това и след посещение на българска делегация в Украйна, беше гласувана военно-техническа помощ, но само в рамките на ремонт на украинска военна техника в български заводи.

Впоследствие, имаше разследване на германския вестник Die Welt,[1*] че България все пак е предоставила боеприпаси и дизел на Украйна, използвайки посредници и трети държави за целта, заобикаляйки по този начин решението на Народното събрание да не се изпраща оръжейна помощ за Киев.
В статията на германското издание се посочва още, че страната ни е имала важна роля и при налагането на първия пакет от санкции над Русия.

И макар това да поставя България сред държавите, които са избрали да помогнат наистина на нападната от по-силен враг страна, проблемният момент е, че това се случва под секрет, с тайни договорки и в опит да се скрие (поне на първо време) от обществото в България.

Противно на всички тези на проруските говорители, политици и общественици, помощта за Украйна не е нещо, от което да се срамуваме, притесняваме или плашим.
Оказването както на социална, така и на военнотехническа подкрепа за Украйна по време на руската инвазия е първо морален избор, а едва след това е решение и в защита на българските интереси.

През 1942 г., в разгара на Втората световна война, английският писател и социален критик Джордж Оруел пише своето есе "Пацифизмът и войната", в което прави знаменитото си твърдение, че пацифизмът обслужва интересите на фашизма.
Според него ако някой се опитва да затруднява военните усилия от едната страна на военен конфликт, той активно помага с това на другата страна.

80 години по-късно реалността е абсолютно същата. Призивите за неутралитет, за това Русия и Украйна сами да решат проблемите помежду си, не представляват нищо друго, освен опит да се даде преимущество на Кремъл в опита му да подчини съседна суверенна държава на собствените си желания.

Тази война, която руският президент Владимир Путин започна срещу Украйна е точно това - отчаян опит да бъде задържан някакъв контрол над държава, която се изплъзва от влиянието на Русия.

Всички приказки за „нацистки режим" в Киев са просто извинение, с което да бъде замазана истинската амбиция на върхушката в Москва.

Имперското мислене на Кремъл, в което съседните държави са просто територии, които трябва да функционират със съгласието на Русия, е нещото, което провокира този военен конфликт.

[1*] Rękawek, K., Foreign Fighters in Ukraine: The Brown–Red Cocktail, London, Routledge, 2022.

Украйна има правото да търси своя просперитет в рамките на Европейския съюз и НАТО, дори и това да не се харесва на Русия.
Подобно решение трябва да бъде в ръцете единствено на официалните власти в Киев и на никой друг.
За Кремъл обаче желанието на Украйна да търси европейско бъдеще за себе си се явява по някакъв начин заплаха за националната сигурност, която провокира агресия.

Истината е, че ако руският президент Владимир Путин просто търсеше гаранции, че Украйна няма да стане част от НАТО и ще се забави с приемането си в Европейския съюз, той можеше да използва факта, че европейски лидери като френския държавен глава Еманюел Макрон и германския канцлер Олаф Шолц му дойдоха на крака в Москва в дните преди началото на инвазията, за да търсят мирно решение.
Европа искаше на всяка цена този конфликт да бъде избегнат и лидерите на ЕС бяха склонни на сериозни отстъпки.

Путин обаче избра пътя на войната.
Русия можеше да получи всички гаранции за сигурност, които искаше, можеше да засили неимоверно позициите си, използвайки само заплахата за война, като същевременно с това да накара НАТО и Запада да изглеждат слаби, но избра да приложи агресия на практика, за да подчини напълно съседната си държава.

Амбицията на руския президент да върне в орбитата на влияние на Москва държавите от бившия социалистически блок се видя в отправените искания за изтегляне на НАТО от държави, които са членки на Алианса след 1998 г., включително и България.
Ако „специалната операция" беше успяла в Украйна, абсолютно нищо не гарантираше, че Кремъл ще спре дотам.

Нещо повече - един аспект, който често бива пренебрегван - ако Русия беше оставена на мира да влезе в Украйна и да постигне всичките си цели там, това щеше да създаде опасен прецедент в международната политика.
В настоящата напрегната ситуация в глобален мащаб евентуален успех на Москва щеше да накара много държави да се замислят дали със сила да не постигнат решения за търканията, които имат с по-малки съседни страни.

Напротив, евентуален провал на руската инвазия би накарал такива държави много внимателно да се замислят, преди да извадят оръжията и да започнат да дрънчат с тях.

Една възможна победа на Русия във войната в Украйна би отключила огромна нестабилност по целия свят и потенциално би довела до възникването на нови военни конфликти - както водени от Москва, така и от други държави, вдъхновени от успеха на руските сили.

И това са само преките ефекти на един подобен сценарий, в които не се отчитат всички фактори, влияещи върху икономиката, световните пазари, а оттам и върху политиката на държави по целия свят.

Казано с други думи - вариантът, в който Русия постига целите си в Украйна би създал тежки сътресения по целия свят.
За украинския народ, който оказа и продължава да оказва съпротива на Кремъл, това ще означава поставяне под подчинение на чужда държава, която е доказала многократно във времето, че се приема за по-висша и доминираща над останалите си съседи.

Всичко това поставя чисто моралния аспект на предоставянето на помощ за Украйна на преден план.
Способността на Киев да се противопостави на руската инвазия се превърна в гарант за това, че войната няма да излезе извън границите, в които вече се води.
Тя гарантира, че руските експанзионистични амбиции ще бъдат пресечени и няма да доведат до налагането на пряка чужда власт върху суверенна държава.

От тази гледна точка, изпращането на българско оръжие за Украйна е това, което има много по-голям шанс да помогне за постигането на мир, отколкото призивите за неутралитет и пацифизъм, изразявани от проруски говорители и политици.
Осигуряването на категорична подкрепа за Киев - както чрез предоставянето на оръжия, така и чрез налагане на санкции над Русия, помага за това да бъде пресечено в зародиш оформянето на една милитаристична и гладна за нови територии сила в Европа.

Стоенето настрани, напротив, помага за това заплахата да продължава.

И ако това само по себе си не е достатъчен аргумент за националния интерес на България при подкрепяне на Украйна, то можем да погледнем и към чисто практичния за страната ни аспект на военния конфликт.

Руската инвазия отбеляза най-ниската точка в отношенията между Европа и Кремъл от края на Студената война насам.
Покрай наложените санкции, изваждането на редица руски банки от системата за международни разплащания SWIFT и опитите на Москва да изнудва

редица държави с доставките си на природен газ, това ни връща към времената на Желязната завеса. А в такива времена, флуидните и балансиращи позиции на държавите не са добра идея.

На такива държави се гледа като на "троянски кон", като на несигурен партньор, на който не можеш да се довериш съвсем. Съответно и партньорството става далеч по-несигурно, а оттам и далеч не толкова благотворно.

България често е гледана именно по този начин заради твърде силното влияние на Русия у нас - в политически, в икономически план, както и по отношение на сигурността.

Наличието на проруска партия в предишното правителство, президент със спорни позиции по отношение на военния конфликт и цялостната политическа несигурност в страната спомагат за установяване на подобно отношение към страната ни.

Същевременно с това обаче тези проруски сантименти в политиката не носят на България никакви позитиви. Страната ни беше сред първите, в които доставките на руски газ спряха след едностранното изменение в договорните условия от руска страна.

Още в първите седмици на военния конфликт пък България беше включена в списъка на Кремъл с „неприятелски държави". Москва сама поставя блокади пред потенциални търговски или партньорски отношения с България. Това е извън цялостното поведение към страната ни като към разбунтувал се сателит.

На този фон е трудно да се намерят причини за това България да продължава да поддържа тази балансираща позиция между Русия и Запада.

Очевидно е, че в Москва не ни приемат за някакъв фактор, който евентуално да може да послужи за мост за установяване на мир, ние сме неприятелска държава за Кремъл. И оттам се държат към страната ни по подобаващия начин.

Оказването на подкрепа за Украйна, от своя страна, може да промени отношението към България и да покаже ясно къде стои нашата лоялност като държава.

Дори тайните помощи, които правителството на Кирил Петков оказва, се вижда, че се оценяват високо в Киев, като местните политици признават колко жизненоважна е била тази подкрепа от българска страна.

Затвърждаването на официалната позиция на София, което беше започнато с решението на парламента да задължи правителството да изпрати открита военна помощ, може да продължи и трябва да продължи с оглед на това, че бойните действия в Украйна ще продължат.

Това не само ще даде възможност на българската армия да започне необходимо превъоръжаване, но ще спомогне и за по-дълбокото ѝ интегриране в общата стратегия на НАТО.

Политици от различни партии у нас отдавна говорят за това как България трябва да има по-дейна роля като член на Европейския съюз и НАТО, за да може „гласът ни да се чува".

Сегашната ситуация дава възможност за това - да се откъснем от остатъчното влияние, което Кремъл оказва върху страната, да блокираме лъжливите гласове за това къде лежи националният ни интерес и да засилим връзките си с истинските ни партньори в Европа.

За целта обаче обществото у нас трябва да приеме, че проруските сантименти могат да бъдат културни и исторически, но в политиката нашите интереси и тези на Русия се разминават кардинално.

А гласовете, които твърдят обратното, може би не поставят България на първо място.



Хора държат свещи, докато участват в молитвено бдение в знак на протест срещу руската инвазия в Украйна, на площад Свети Петър, във Ватикана.
сряда, 2 март 202 2 г.
AP Photo/Andrew Medichini

POLIS

ЖУРНАЛ ЗА ПОЛИТИКА И СИГУРНОСТ

ISSN 2815-4509



